

DELAVSKA ENOTNOST

PROLETARCI VSEBEN DEŽEL — ZDRUŽITE SE!

Danes na
5. strani:

SPRIČEVALA
NEODGOVORNOSTI

Sobota, 11. novembra 1961
Štev. 45, leto XIX

V OKVIRU

Nedavno tega so člani kolektiva na zboru proizvajalcev ekonomske enote — katere in v katerem podjetju je to bilo, to je zdaj povsem vseeno — poskušali najti najbolj ustrezno rešitev, kako nadomestiti izpad proizvodnje zaradi družbeno-političnega udejstvovanja enega izmed članov kolektiva in kako tudi njemu povrniti izgubo v osebnih dohodkih, ki jo je povzročila ta njegova dejavnost. Vprašanje, na katero so poskušali odgovoriti, je zanimivo, še posebno, ker se bo vedno pogostje pojavljalo na dnevnih redih zasjedanj kolektivov ekonomskih enot, kot se bodo pač večale in poglobljale pravice in dolž-

organih in organih ljudske oblasti ni moč pogrešati, da je to njegovo delo širšega, lahko bi rekli družbenega pomena. Res pa je hkrati tudi to, da je bila zaradi tega prizadeta njegova ekonomska enota — 35 ali 40 dni na leto eno proizvodno-političnega udejstvovanja enega izmed članov kolektiva in kako tudi njemu povrniti izgubo v osebnih dohodkih, ki jo je povzročila ta njegova dejavnost. Vprašanje, na katero so poskušali odgovoriti, je zanimivo, še posebno, ker se bo vedno pogostje pojavljalo na dnevnih redih zasjedanj kolektivov ekonomskih enot, kot se bodo pač večale in poglobljale pravice in dolž-

Kje iskati v takih in podobnih primerih rešitev?

V nekaterih gospodarskih organizacijah predlagajo, da naj bi v vseh teh primerih

AKTUALNO: POVRAČILO

nosti samostojnega gospodarjenja in upravljanja kolektivov ekonomskih enot.

Morda njihov primer ni vseplošen, nedvomno pa je aktualen za sleherno ekonomsko enoto — ponekod sicer v večji, drugod spet v manjši meri — zato si ga oglejmo nekoliko pobliže: član kolektiva proizvodne ekonomske enote je predsednik sindikalne podružnice. Razen na sestanke izvršnega odbora sindikata je dolžan hoditi tudi na zasedanja osrednjega delavskega sveta in upravnega odbora, pogosto pa ga vabijo tudi na zasedanja obratnih samoupravnih odborov in posameznih komisij samoupravnih organov. Tovariš pa je tudi član plenuma občinskega sindikalnega sveta in član zbora proizvajalcev občinskega ljudskega odbora ter predsednik ene izmed njegovih komisij. Seja k seji, eno z drugim in tovariša ni na njegovem delovnem mestu kakih 35 ali 40 dni v letu.

Razumljivo, da tovarišvega dela v družbeno-političnih organizacijah, samoupravnih

dajali povračilo iz skupnega rezervnega sklada, drugod spet menijo, da naj bi povračilo iz rezervnega sklada dajali samo tedaj, kadar so zasedanja samoupravnih organov, medtem ko naj bi občinski ljudski odbor zagotovil nadomestilo za zasedanja svojih organov in komisij. Ponekod se ogrevajo, da bi naj bile seje in zasedanja izven delovnega časa, če pa so že v delovnem času, naj bi zagotovili povračilo tisti, ki pač sejo sklicujejo.

Rešitev je več. Za kaj se bodo v posameznih občinah ali gospodarskih organizacijah odločili, je nazadnje povsem vseeno. Nedvomno pa bo treba slej ko prej poiskati najbolj primeren odgovor na to vprašanje, kajti nekateri tovariši se že izogibajo dela v družbeno-političnih organizacijah, samoupravnih organih in organih ljudske oblasti z upravičenim pomislekom, namreč, da bi s tem prikrajšali kolektiv ekonomske enote pri ustvarjenem dohodku, sebe pa pri osebnem dohodku.

BOJAN SAMARIN

NEKAJ UTRINKOV IZ RAZMIŠLJANJ O SVOBODNI IZBIRI ZDRAVNIKA

ENOSTAVNO IN TUDI ZAPLETENO

Razgovori o svobodni izbiri zdravnika prihajajo po prvi etapi v zaključno razdobje. Vsi zavarovanci se navdušujemo za svobodni izbor, toda praktična izpeljava teh naših želja pa ima tudi nekatere senčne strani, ki zadevajo ob sam organizacijski sistem zdravstvene službe in materialne zmogljivosti socialnega zavarovanja.

Zamisel, da ima vsak socialno zavarovani državljan pravico svobodno izbirati zdravnika, je tako privlačna in v skladu z našim družbenim razvojem, da ji v načelu ni mogoče oporekati. Če pa začnemo razmišljati o tem, kako bi to zamisel dosledno izvedli, kakšne so naše materialne možnosti, kako je za to zamisel usposobljena celotna zdravstvena služba, pa takoj naletimo na ovire in tehtne pomisleke.

Prva težava nastane že v tem, ali ima zavarovane pravico izbirati med zdravniki splošne prakse, med ambulantami in zdravstvenimi ustanovami samo v svoji komuni ali pa tudi izven nje ali pa ima morda pravico samostojno izbirati tudi specialiste? Zavodi za socialno zavarovanje se bojijo prevelikih izdatkov, preveč izbirne izbire in zato v načelu odklanjajo zamisel, da bi lahko zavarovane na račun socialnega zavarovanja izbirali zdravnika ali specialista izven svoje komunne, ker bi to premočno obremenilo njihov proračun. To je za zdaj problem materialne narave, s katerim moramo računati, ki ga morda sedaj, ko nimamo še praktičnih izkušenj, precejenjemo ali podcenjujemo.

Toda problem svobodne izbire ni samo materialne nara-

ve. Če se v končni stopnji zavarovanci odločimo, da nam je dobro zdravstvo najpomembnejša stvar, da smo pripravljeni zanj prispevati nekaj več, potem bi ta težava odpadla. Toda problem bi nastal in že nastaja drugje: Kako vse želje zavarovancev spraviti v pameten sklad z objektivnimi zmogljivostmi zdravstvene službe? Že zdaj se namreč dogaja, da je večina zdravnikov-specialistov preobremenjena, da prehitro opravlja specialistične preglede, ki so, preračunani na evropske normative visoko nad njimi.

Postavimo si nekoliko hipotetično vprašanje: Ali je bolje da bolnika dalj časa in skrbneje pregleduje zdravnik splošne prakse, ki mu v lažjih primerih predpiše tudi zdravljenje, v težjih pa je njegova naloga, da ugotovi diagnozo in ga pošlje k specialistu, ali pa gre bolnik sam k specialistu? Meni osebno se zdi tak način, to se pravi, da prvenstveno upoštevamo zdravnika splošne prakse, normalnejši, lažje izvedljivi in da šele preko njega — ali če zaradi strahu, da nam ni ugotovil prave bolezni ali nam predpisal primernih zdravil — da šele takrat zahtevamo, naj nas pošlje na pregled k specialistu. Močno sem prepričan, da delamo sebi, še bolj pa specia-

listom prav medvedjo uslugo, če se tudi za manj nevarna obolenja zatekamo k njim po pomoč. Toda, bo marsikdo porekel, moje zdravje je največja dragocenost, ki jo imam, zato bom poiskal vedno najboljšega zdravnika, kajti včasih je lahko že nekaj zamujenih dni usodnih. Strinjam se z vsemi, ki tako mislijo, toda rad bi povedal, da to vprašanje presega okvir svobodne izbire zdravnika in da ga samo s svobodno izbiro ne moremo razrešiti.

Povrnili se bom spet na preobremenjenost specialistov. Če bi vsi zavarovanci poskušali za večino bolezni iskati pomoči pri specialistih, potem bi zdravniški-specialisti ki jih imamo na razpolago, nujno morali zelo površno opravljati svoje delo. Število bolnikov bi preseglo vse dopustne meje. Zdi se mi, da pri vseh teh razpravah ne smemo izgubiti izpred oči bistvenega problema, da je nivo zdravstvene službe v najtesnejši povezani z življenjskim standardom, da je zdravstvena služba razvita in usposobljena samo v tolikšni meri, kolikor ima na razpolago materialnih možnosti. To se pravi — skrbnejši, specialistični pregledi zahtevajo tudi več sredstev. Če hočemo potemtakem ustreči vsem željam in hkrati zagotoviti kvaliteto, potem bomo nujno naleteli na težavo pri trenutnih zmogljivostih zdravstvene službe, ki jih samo svobodna izbira v ničemer ne more razrešiti.

S tem pa seveda še zdaleč ne nameravamo trditi, da svobodna izbira nima pozitivnih izhodišč. Vsekakor bo vztrajno pritiskala na tiste redke zdravnike, ki so včasih zaradi prezahtevnosti, drugih zaradi slabše volje do bolnikov nevljudni. Kajti vsi dobro vemo, da je najpogostejše bolnik že polovično ozdravljen s toplo, razumevajočo besedo, da ne pride k zdravniku vedno zaradi zdravil, ampak da pride včasih tudi iskat razumevanja in tudi nasvete za življenje. Pri večini zdravnikov splošne prakse v obratnih ambulantah in zdravstvenih domovih bo prekomerno iskanje zdravstvenih uslug drugje pokazalo, da bodisi z zdravnikom ali s celotno zdravstveno službo v tistem kraju nekaj ni v redu. Ti znaki bodo hkrati opozarjali tudi zdravnike, da so zavarovanci z njimi

nezadovoljni in prav gotovo jih bo ta ugotovitev spodbudila, da bodo začeli razmišljati o slabostih in jih odpravljati.

Nekateri zdravniki se tega že zavedajo in morda celo bojijo. Slišali smo že osamljene želje, da bi zavarovane, ki je v delovnem razmerju, sicer lahko svobodno izbral zdravnika, da pa bi mu bolniški stalež lahko predpisoval in odobril samo njegov obratni zdravnik. Izgovor za tak način »izbire« je bil v tem, da obratni zdravnik bolje pozna zavarovance in tudi tiste, ki bi radi neupravičeno izkoriščali socialno zavarovanje in zdravniško službo za izredne plačane dopuste. Če bi ta zamisel veljala, bi imel zdravnik obratne ambulante tudi veliko možnosti, da z odločitvami o bolniškem staležu odločilno vpliva na zdravljenje in na same zavarovance, ki bi jih na tak način lahko »spametoval«, da ne bi iskali uslug drugje. Drug podoben poizkus lahko zasledimo v tem, da se socialno zavarovanje brani plačati zdravniške usluge, ki so napravljene izven obratne ambulante ali zdravstvenega doma. Če bi ta zamisel obveljala, potem bi imela svobodna izbira samo še simboličen značaj. Vsekakor se mi zdi, da je to glavni problem, da je potrebno iskati primerne rešitve, upoštevati želje zavarovancev kot tudi materialne zmogljivosti.

Lahko bi se celo zgodilo, da bi kak osamljen zdravstveni dom imel tako majhno število zavarovancev in bolniških pregledov, da bi bili v nevarnosti dohodki zdravstvenih delavcev. Če se bo to res kje zgodilo, potem menim, da naj ti zdravstveni delavci nosijo tudi vse materialne posledice. Kakor smo se načeloma zedinili o tem, da lahko propade podjetje, ki posluje pod rentabilnostnimi računi, tako naj začasno propade tudi zdravstveni dom, ki bi izgubil zaupanje prebivalstva.

S tem prispevkom sem želel povedati le nekaj misli, ki so se porodile ob razpravah o svobodni izbiri zdravnikov in zdravstveni službi. Morda so nekatere trditve drzne, ne dovolj premišljene, toda vsakomur, ki jim bo želel ugovarjati, da bi izboljšali raven zdravstvene službe, bomo radi odstopili prostor v našem časopisu, da še on pove svoje mnenje. Mislim, da se bomo le na tak način dokopali do najbolj ustreznih rešitev, ki si jih v končni stopnji vsi želimo.

VINKO TRINKAUS

ZUNANJETRGOVINSKI MENJAVI BLAGA POSVEČAMO ŠE PREMALO POZORNOSTI

POGODBE ZA IZVOZ V ZAOSTANKU

Zunanjetrgovinska izmenjava našega blaga je iz leta v leto večja. Vsako leto trgujemo z vse več državami, izvažamo več najrazličnejših proizvodov in izvoz se hkrati ob tem vrednostno krepi. Letos naj bi izvozili v tujino za nad 180 milijard dinarjev blaga, Slovenija naj bi bila pri tem udeležena z nad 23 milijardami dinarjev ali 13,2 %. V izvozu blaga iz naše republike sta najmočnejše zastopana industrija in rudarstvo, ki naj bi izvozila skupno za nad 18 milijard dinarjev ali 80,9 % različnih proizvodov.

Za izvoz in uvoz v letošnjih devetih mesecih v primerjavi s istim obdobjem lani je značilno to, da je izvoz v zveznem merilu v prvem polletju naraščal, uvoz pa upadal. V tretjem tromesečju je hitreje začel naraščati uvoz blaga, izvoz pa je v avgustu in septembru celo nekoliko nazadoval. Skupna zunanjetrgovinska menjava je v prvih devetih mesecih letos večja za 4 % in izvoženo je za okoli 120 milijard dinarjev blaga. Gospodarske organizacije so iz naše republike izvozile za 17 milijard dinarjev blaga ali za 8 % več kot lani v istem času.

Ti podatki sicer govore, da je letos v prvih devetih mesecih zunanjetrgovinska menjava ugodna. Toda ob tem ne velja prezreti ugotovitve, da je bil izvoz v prvem polletju v pretežni večini opravljen po starih, za proizvajalca ugodnejših instrumentih in zato so si nekeje prizadevali izvoziti čim več blaga. Kot je razvidno iz podatkov za vso državo, je izvoz v avgustu in septembru začel nazadovati. Razlog za to je nedvomno ta, da gospodarske orga-

nizacije niso v prvem polletju sklenile novih zaključkov, to je, začele poslovati po novih instrumentih. Gospodarstveniki sodijo, da sta recimo industrija in rudarstvo v naši republici v prvem polletju izvažala blago po starih pogodbah, po novih pa izvoz ni presegel 15 %.

Takšno počasno, boljše rečeno, prepočasno prilagajanje gospodarskih organizacij novemu izvozno-uvoznemu režimu je zaskrbljujoče že za letošnje leto, še bolj zaskrbljujoče pa je, ka-

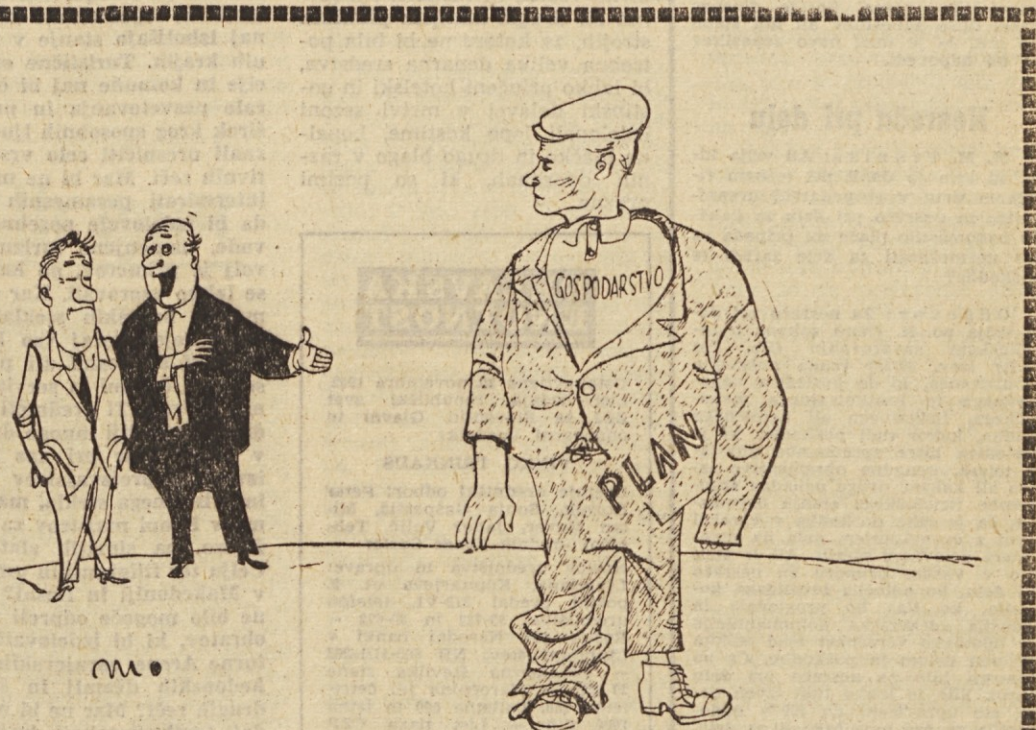
ko bo sploh z zunanjetrgovinsko menjavo blaga v naslednjem letu. Ker v številnih panogah skoraj ni nobenih novih pomembnih izvoznih pogodb za leto 1962, to resno ogroža neposredni bodoči izvoz in lahko povzroči izgubo tržišč, ki smo jih doslej težko osvojili. Organi, ki spremljajo in proučujejo zunanjetrgovinsko menjavo v naši republici, na primer ugotavljajo, da je vse premalo sklenjenih novih pogodb za leto 1962, po katerih bi izvažali tekstilno blago, lesne izdelke in izdelke črne metalurgije. Tekstilna industrija bi na primer morala že sedaj skleniti pogodbe za izvoz letnega blaga, toda kaj, ko jih ni sklenila dovolj niti za izvoz spomladanskega blaga.

Ob uveljavljanju novega gospodarskega sistema in torej s tem novega izvozno-uvoznega režima, so pristojni činitelji računali, da bo izvoz blaga nekaj časa sicer manjši kot prej. Toda na tako počasno prilagajanje novemu izvozno-uvoznemu režimu ni nobeden računel. Letošnja suša bo terjala uvoz vrste proizvodov, na kar prej nismo računali, in zato je pospešen izvoz tako v letošnjem, predvsem pa v naslednjem letu še toliko pomembnejši.

V gospodarskih organizacijah trde, da je sedanji izvozni režim in tako imenovani izvozni instrumentarij za njih neugoden in da se ne morejo na svetovnem trgu kosati s proizvajalci, ki ponujajo svoje blago ob manjših proizvodnih stroških. Za temi trditvami je v ozadju pričakovanje, da bo družbena

skupnost spremenila izvozne instrumente, to je, priznala za posamezne vrste blaga večje izvozne premije in tako ugodila zahtevam proizvajalcev. Nedvomno je res, da bo treba do-

(Nadaljevanje na 3. strani)

Karikatura: MILAN MAVER

Samo pol leta zaposleni

Sporazum skleno direktor

K. R., KRANJ: Kdo je upravičen v imenu gospodarske organizacije skleniti sporazum o prenehanju delovnega razmerja?

ODGOVOR: Načelo, da delovno razmerje more prenehati le na tak način in ob takih pogojih, kakor to določa zakon, ki je izraženo v 6. členu zakona o delovnih razmerjih, pomeni, da je prenehanje delovnega razmerja nezakonito, če je prenehanje na način, ki ni našel v 296. členu zakona o delovnih razmerjih. Sporazum o prenehanju delovnega razmerja med delavcem in gospodarsko organizacijo mora biti sklenjen v pisni obliki. Ustni sporazum ni veljaven, ker ni izpolnjen z zakonom predpisani pogoji. Po drugem odstavku 297. člena zakona o delovnih razmerjih sklene tak sporazum v imenu gospodarske organizacije direktor, ker to določilo ne predvideva tudi druge pooblaščen osebe, da je veljavnost sporazuma pogoji, da ga je v imenu gospodarske organizacije sklenil direktor, pa čeprav je po pravilih, oziroma po pravilniku o delovnih razmerjih kdo drug pooblaščen. Taka določba bi bila v nasprotju z zakonom in v takem primeru se uporabljajo ustrezne določbe zakona.

Odpovedni dan

C. B., LJUBLJANA: Pisarna odpoved delovnega razmerja mi je bila vročena po pošti 2. X. 1961, poškila pa je bila oddana priporočeno že 30. IX. 1961. Podjetje trdi, da je bila odpoved vročena tistega dne, ko jo je oddalo kot priporočeno pošiljko na pošto in da teče odpovedni rok že od 1. X. 1961. Kateri dan se smatra kot dan vročitve?

ODGOVOR: Učinek odpovedi je odvoden od dneva vročitve. Kot dan vročitve odpovedi, se šteje tisti dan, ko ste priporočeno pošiljko dejansko prejeli, t. j. 2. X. 1961 in ne dan, ko je bila oddana na pošto. Določba 298. člena zakona o delovnih razmerjih govori le o vročitvi, to pa je dejanska, ne domnevna vročitev. Tako se šteje dan vročitve tudi po zakonu o splošnem upravnem postopku in po zakonih o drugih postopkih. Tudi Zvezno vrhovno sodišče je v neki sodbi zavzelo enako stališče. Odpoved v Vašem primeru ima učinek šele od 15. oktobra 1961. Od tega dne je šteti odpovedni rok.

Nepretrgana delovna doba

I. S., JESENICE: Kateri čas se šteje v nepretrgano delovno dobo v isti gospodarski organizaciji v primeru odpovedi?

ODGOVOR: Razen časa, ki ga je delavec prebil v isti gospodarski organizaciji, se po 302. členu zakona o delovnih razmerjih šteje v nepretrgano delovno dobo v isti gospodarski organizaciji tudi čas, ki ga je prebil pri drugi gospodarski organizaciji, če ga je prevzela gospodarska organizacija, ki mu daje odpoved. Šteje se, da je bil delavec prevzet na podlagi sporazuma med obema organizacijama in delavcem.

V nepretrgano delovno dobo je šteti tudi čas, ki ga je delavec prebil v gospodarski organizaciji, katere pravna naslednica je na podlagi pripojitve, spojitve ali razdružitve gospodarske organizacije, ki daje odpoved. Po 308. členu zakona o delovnih razmerjih namreč v teh primerih delovno razmerje ne preneha in zato je tudi delovna doba nepretrgana.

Iskanje nove zaposlitve

M. M., LJUBLJANA: Ali ima delavec pravico do odsotnosti z dela, da si išče novo zaposlitev samo tedaj, ko gospodarska organizacija odpove delovno razmerje ali tudi, ko da delavec odpoved?

ODGOVOR: Po določbi 312. člena zakona o delovnih razmerjih mora gospodarska organizacija dovoljevali delavcu na njegovo zahtevo med odpovednim rokom, da v rednem delovnem času odhaja in si išče novo zaposlitev. Taka odsotnost sme znašati največ 12 ur v tednu. Ker govori zakon o pravici med odpovednim rokom, ta pa nastopi z odpovedjo tako delavca kakor gospodarske organizacije, gre ta pravica delavcu tudi tedaj, ko je sam odpovedal delovno razmerje. Pravica iz 312. člena zakona o delovnih razmerjih upravnice, ko je delavec našel novo zaposlitev ali mu sploh ne gre, če je imel novo zaposlitev že ob odpovedi.

Nesreča pri delu

M. M. Vrhnika: Ali velja kila, ki sem jo dobil pri težkem fizičnem delu v gospodarski organizaciji, za nesrečo pri delu in kakšno nadomestilo plače mi pripada za čas nezmožnosti za delo zaradi te poškodbe?

ODGOVOR: Za nesrečo pri delu velja po 44. členu zakona o invalidnosti zavarovanju (Ur. list F.L.B. št. 49/58) vsaka poškodba zavarovanca, ki je posledica neposrednega in kratkotrajnega mehanskega, fizikalnega ali kemičnega učinka, kakor tudi poškodba, ki je posledica hitre spremembe položaja telesa, nenadne obremenitve telesa ali kakšne druge nenadne spremembe fiziološkega stanja organizma, če je taka poškodba v vzročni zvezi z opravljanjem dela na določenem delovnem mestu. Ali je šteti kila v Vašem primeru za nesrečo pri delu, bo odločila invalidska komisija, ki bo pregledala in preučila zdravniško dokumentacijo ter ugotovila vzročnost med težkim fizičnim delom in poškodbo. Če bo smatrali kila za nesrečo pri delu (vzrok kile je lahko tudi izven dela), ste upravičeni do 100 % nadomestila za čas nezmožnosti za delo. Ob določenih pogojih je kila lahko taka telesna okvara, ki daje zavarovancu pravico do invalidnosti.

Kratko deževno obdobje v drugi polovici oktobra je pregnalo še tistih nekaj preostalih turistov, ki so se letošnje poletje zgnili v Opatijo in na kvarnersko riviero ter prinesli povojni rekord domovom oddiha od Reke do Moščenice drage. Ko je toplo sonce spet posijalo s sinjega neba nad mirnim, novembrskim Kvarnerskim zalivom, se je vrnila iz izleta po Franciji, Švici in Italiji skupina opatijskih in reških turističnih, gospodarskih in komunalnih strokovnjakov. Sprejela jih je prazna riviera, kjer je ostalo brez dela okoli 800 gostincev in drugih hotelskih nameščenecv. Izletnike je po lepem sprehodu in po mnogih prijetnih vtisih v tujini spet obšla stara skrb, ki se iz leta v leto vrača vsako jesen.

Predsednik sveta za posredovanje dela pri opatijski občini Aleksandar Purić se je po ekskurziji prijel za glavo: Kako urediti problem jesensko-zimske nezaposlenosti 800 članov hotelsko-gostinske osebja?

Sedla sva, da bi ob kavi obravnavala opatijske težave in poslovanje na kvarnerski rivieri. »Vzemiva Opatijo! Mar v tem najbolj znanem turističnem središču ne bi mogli pozimi organizirati kaj gospodarsko koristnega?«

»Nekaj manjših poskusov je bilo. Počitniški dom »Otokar Keršovani« je hotel v novembru znižati penzijske cene na 500 din. Razne kolektive v deželi je povabil, naj pošljejo svoje delavce in nameščenice v Opatijo na dopust in oddih pod zelo ugodnimi pogoji. Žal se je odzvalo le kakih deset upokojenecv. Spričo tega je dom v novembru zaključil letošnje poslovno leto.«

»Da, to je majhen, posamičen poskus enega samega kolektiva. Vendar — gre za kakih 800 ljudi, ki so ostali brez dela. Mar z združenimi silami turističnih podjetij in komunne ne bi mogli zanje organizirati polletnega dela v tako imenovani mrtvi sezoni? Ali ste v Opatiji razmišljali o tem?«

Aleksandar Purić se je v mislih preselil v tuje izletniške centre, ki jih je bil pravkar obiskal. »Ne morem mimo vtisov iz Italije.« je rekel. »V tej izrazito turistični deželi znašajo dohodki od penzionov 40—50 odstotkov, medtem ko dobijo 50—60 odstotkov od drugih dejavnosti, od uslug in od trgovine. Različnega blaga je toliko, da turist preprosto ne ve, kaj naj prej vzame.« Po teh besedah se je Purić spomnil vprašanja, na katero ni odgovoril. »Če bi mi mogli organizirati razne delavnice, v katerih bi lahko šest mesecev delali ljudje iz hotelov in gostinskih obratov... Toda kaj?«

»Ali ste zadovoljni z izbiro blaga v opatijskih trgovinah?«

»Zelo revna je.«

»Mislim,« sem rekel sobesedniku, »da so opatijska izložbena okna bolj ali manj primitivna, neokusna. Ko gre človek mimo njih, se mu srce ne more zganiti od vselego zanimanja, ker je v izložbah težko najti zanimivo, mikavno reč, ki bi jo rad kupil. Kaj bi na primer s tekstilnim blagom v prodajalnah najbolj znanega domačega turističnega kraja, saj je Reka blizu! V tem sosednjem mestu se najde lepše in boljše blago. Mar bi namesto tega ne bila potrebna v opatijskih trgovinah sodobna, moderna in lepo izdelana konfekcija. Na splošno bi morale imeti tako Opatija kakor vsa domača turistična središča samo specialno blago. Opatija, Poreč, Rovinj, Portorož, Bled, Dubrovnik, Ohrid itd. bi lahko naročili v najbolj znanih domačih tovarnah trikotaje, ekskluzivne vzorce in modele. Na ročnih ali drugih manjših pletilnih strojih, za katere ne bi bila potrebna velika denarna sredstva, bi lahko priučeni hotelski in gostinski delavci v mrtvi sezoni izdelovali lepe kostime, kopalne hlače in drugo blago v raznih dvorinah, ki so pozimi prazne...«

»Takihi reči bi prodali na tisoče,« mi je Purić segel v besedo.

»V posameznih primorskih krajih bi morda izdelovali razne lepe okraske iz koral. Tudi po osnjenih izdelkih je veliko povpraševanje. Zunaj so zelo dragi, pri nas pa v nobenem izletniškem kraju ne najdeš lahkih plašev, jopičev, ženskih kostimov ali zimskih plašev iz jelenovega ali drugega usnja. Najlepše ženske torbice izvažamo, tiste druge kakovosti pa prodajamo v domačih letoviščih. Poznate jugoslovanske tovarne, zlasti tiste iz Slovenije, ki nimajo dovolj delovne sile? Ali ne bi te tovarne organizirale v turističnih središčih svojih sezonskih proizvodnih obratov, kjer bi se pričela nova delovna sila, ki bi imela od oktobra do aprila polne roke dela?«

»Se marsikaj drugega potrebuje naša letovišča,« je vzdihnil Purić.

»Mnogo, na tisoče raznovrstnih predmetov,« sem se strinjal z njim. »V lepih in toplih mesecih prav gotovo potuje skozi Pulo mnogo tisoč ljudi. Mar v tem mestu blizu Brionskih otokov ne bi mogli vsako leto prodati na deset tisoč miniaturnih aren, če že ne drobnih maket iz pozlačene ali posrebrene kovine, pa vsaj v obliki pepelnikov? Benetčan prodajo vsako leto sto tisoč miniaturnih gondol, Parizani pa na tone drobnih Eifflovih stolpov. Pulkso Arenu lahko turisti ohranijo v spominu samo kot fotografijo. Arena v Veroni je donosnejša kot marsikatera italijanska tovarna. Sto lir stane samo vstopnica vsakogar, kdor si hoče ogledati areno. Ob vhodu stoji več magnetofonov. V aparat vržeš sto lir, potem pa lahko v več jezikih s slušalkami spremljaš zgodovino monumentalnega poslopja, ki niti ni tako lepo kot tisto v Pull.«

»Pri nas še ni toliko komercialnega duha,« je rekel Purić.

»In tudi ne smisla za poslovno dejavnost,« sem dodal in se spomnil trgovca v italijanskem turističnem kraju Riva ob Gardskem jezeru. Nameraval sem kupiti otroško obleko z zelo lepim vzorcem. Na zalogi je bila le zelena, jaz pa sem si želel modro. »Škoda, da ne morete ostati do jutri zvečer,« je rekel trgovec. »Tacas bi vam izdelali obleko iz modre volne. Veste,« je še dodal, »poleti tu prodajam, izven sezone pa po lastnih vzorcih, kakršnih ne najdete nikjer v Italiji, izdelujem razne pletenice izdelke.« Zanj torej ni mrtve sezone, prav tako je ni za druge prebivalce turističnega kraja, saj imajo s pripravljanimi deli pozimi celo več opraviti kot pa v turistični sezoni.«

Seveda bi bilo morda prezgodaj govoriti, da mora vsak posameznik v naših izletniških središčih dati pobudo za tako imenovano zimsko dejavnost. Vendar je skrajni čas za sistematične, organizirane ukrepe, ki naj izboljšajo stanje v turističnih krajih. Turistične organizacije in komunne naj bi organizirale posvetovanja in pritegnile širok krog sposobnih ljudi, ki bi znali uresničiti celo vrsto pozitivnih reči. Mar bi ne mogli zainteresirati posameznih tovarn, da bi izdelovale posebne proizvode, namenjene turizmu? Dovolj je primerov, po katerih bi se lahko vzorovali. Kar spominim se beneških steklarjev, ki oskrbujejo skoraj vso Italijo z raznimi ogrlicami ali pa s posebnimi čašami in servisi v raznih barvah. Ti predmeti se prodajajo v Italiji mnogo dražje kot v tujini. Mar pri nas nimamo izvrstnih proizvajalcev kristala in kristalnega stekla, mar nimamo v Kropi mojstrov za kovano železo, pa slovitih zlatarjev v Celju ter filigranskih umetnikov v Makedoniji in Bosni? Mar bi ne bilo mogoče odpreti manjših obratov, ki bi izdelovali miniaturne Arene, sarajevskih in makedonskih džamij in še tisoč drugih reči? Mar ne bi mogli izdelati lepih, posebnih knjig s slikami Pule, Dubrovnika, Sarajeva, Beograda, Ohrida, srednje-

veških samostanov in fresk, torej knjig, pisanih v lahkem turističnem jeziku. Turistične knjige o Veroni in Benetkah izhajajo v višji nakladi kot mnoga naša književna dela. Tuji turisti jih lahko kupijo v Benetkah in Veroni malone pri vsaki stojnici. In jih tudi kupujejo.

Te knjige so hkrati velika reklama, saj privlačajo vedno nove obiskovalce. Naša turistična središča pa žal nimajo dobrih razglednic in prospektov. Zato prinašajo tudi najbolj zanimive reči v naši deželi sorazmerno majhne dohodke. Kaj nam pomaga na primer tako privlačna Postojnska jama, ko pa lahko potnik potroši samo denar za vstopnico ali morda za knjigo o jami ter razen tega plača še pristojbino za parkiranje. V tistem edinem kiosku zraven jame se kupi razen razglednic praktično ničesar. Ob parkirnem prostoru in na ploščadi pred vodom v jamo pa bi moralo biti vsaj deset raznih kioskov in prodajal z obilico proizvodov.

Podobnih primerov začetništva v naši turistični trgovini je na pretek. To je področje neizcrpnih virov dela, s tem pa tudi velikih dohodkov tako za komunne kakor za skupnost, v katere blagajno bi se lahko stekali milijoni in milijarde dinarjev. Turistično področje v Jugoslaviji naravnost hrepeni po pobudi in podjetnosti.

R. A.

TRBOVLJE: Le štiri gospodarske organizacije predložile pravilnike

Zbor proizvajalcev Občinskega ljudskega odbora Trbovlje je na eni svojih sej sklenil, naj vse gospodarske organizacije najkasneje do 15. oktobra predložijo na vpogled pravilnike o delitvi čistega in osebnega dohodka. Vendar so to storile doslej le Strojna tovarna Trbovlje, Trgovsko podjetje »1. junij«, Cementarna in Trgovsko podjetje »Železnina«. Ko so na nedavni seji o tem ponovno razpravljali, so sklenili, da bi prvotni rok podaljšali do 15. novembra, ko naj bi vsa podjetja predložila pravilnike posebni komisiji zbora proizvajalcev in občinskemu sindikalnemu svetu. Vsekakor bo treba vsaj ta rok upoštevati ali pa bodo morali ti organi le ustrezno ukrepati.

(K)

ALI SO CENE GRADBENIH STORITEV REALNE?

Novi gospodarski sistem nujno zahteva sprostitev v poslovanju, ne trpi delitve področij, monopolnih dogovorov in podobno. Le na ta način je namreč mogoče sprostiti ustvarjalne moči delovnih kolektivov, da si prizadevajo izboljšati kakovost del, povečati proizvodnjo, predvsem pa poceniti izdelke, oziroma usluge. Kako pa je v praksi. Težko bi bilo govoriti hkrati o vseh vprašanih s tega področja. Spričo tega bi se tokrat omejili le na pametno in dobro gospodarjenje v gradbeništvu. To temelji, ker je ta gospodarska dejavnost ena izmed tistih, ki neposredno vpliva na življenjsko raven prebivalcev, ne glede na to, kje uresničujejo gradbene investicije.

Investitorji so doslej oddajali gradbena dela izvajalcem prek ponudb. To jim omogoča, da oddajo dela najcenejšim in najpovoljnejšim ponudnikom. Dosledno uresničevanje tega načela bi brez dvoma vplivalo na pocenitev gradenj oziroma na tak način so prisiljena vsa podjetja razmišljati o boljši gospodarnosti. V praksi pa je marsikaj drugače in namesto, da bi se gradnje pocenile, opažamo iz dneva v dan, da se podražujejo. Kje so delno vzroki za takšno stanje?

Vzemimo primer iz celjskega okraja. Gradbena podjetja prevzemajo nekatera dela, čeprav niso vnaprej sklenila pogodb in ustreznih ponudb, in sicer po direktivah predstavnikov občinskih ljudskih odborov. Šele ko so dela skoraj zaključena, pričnejo sestavljati pogodbe — te naj bi nadomestile ponudbe — ugotavljati norme in normative, ki jih

Ko bodo ob dnevu republike odprli v Ajdovščini, nove predilnice, bo streglo strojem tamkajšnje tekstilne tovarne že okoli 600 delavk. Starim izkušnim predicam se letos pridružujejo dekleta z območja vse Gornje Vipavske, ki so nedavno poznala le kmečka in gospodinjiska dela. V normalnih pogojih bi potrebovala ta dekleta za pričetek za delo s temi stroji najmanj pol leta. V Ajdovščini pa jih sedaj, prvi in edini v Jugoslaviji, usposobijo za samostojno delo v petih ali šestih tednih. V čem je skrivnost uspeha?

Hkrati z gradnjo predilnice so v tovarni razmišljali tudi o ljudeh, ki bodo stopili za nove stroje. Računati na kvalificirane

jetja, svojimi pravicami in dolžnostmi ter splošnimi načeli našega družbenega upravljanja in samoupravljanja. Po zaključku tega seminarja mora skozi testiranje, kjer z znanstvenimi metodami ugotovijo sposobnosti in nagnjenosti vsakega dekleta. To jim potem služi za teoretični in praktični pouk. S tem, da poznajo sposobnosti in nagnjenosti vsake delavke, vedo tudi čemu morajo posvetiti največ pozornosti pri njenem nadaljnjem priučevanju. Testiranje sledi glavni seminar, ki traja okoli tri tedne. Na njem kombinirajo teoretični pouk s praktičnim. Slednji je menda najbolj važen. Instruktorji posvečajo pozornost vsakemu giblu delavke pri stroju. Cilj je:

IZKUŠNJE IZOBRAŽEVANJA V TEKSTILNI TOVARNI AJDOVŠČINA

V ŠESTIH TEDNIH samostojne predice

ne delavce in delavke bi bilo nesmiselno. Odločili so se pač za edino možnost: postopno zaposlovanje in priučevanje novih delavk. Center za izobraževanje v tovarni je torej zrasel iz notranjih potreb ter z zelo konkretnimi in nujnimi nalogaми. Za uresničenje teh nalog pa ni razpolagal niti z zadostnim kadrom niti s potrebnimi izkušnjami. Nujno je bilo treba poiskati zunanjo pomoč. Našli so jo pri Zveznem centru za izobraževanje delavcev tekstilne industrije v Kranju ter pri Zavodu za produktivnost in organizacijo dela LRS. Instruktorji teh ustanov sedaj skupaj s tovaršarji iz Ajdovščine orjejo nove brazde v izobraževalnih metodah tekstilne industrije.

Videli smo načrte, ki govorijo o tem, kaj se mora teoretičnega in praktičnega naučiti vsaka delavka, preden dobi tekstilne stroje v samostojno rokovanje. Tovariši, ki se ukvarjajo z izobraževanjem, so nam tudi marsikaj povedali o metodah, ki jih prvič praktično preizkušajo. Vendar bomo nemara najbolj razumljivi, če opišemo, kako se je prvih 180 delavk po 11. maju letos že usposobilo za delo pri strojih.

Delavka, ki pride v tovarno, mora najprej skozi tako imenovani uvajalni seminar. Na njem se seznani z organizacijo pod-

čim manjšim trudom čim večji učinek. Ko se delavke priučijo samostojnih gibov, jim dajo v upravljanje najprej en stroj, potem dva in po treh tednih praktičnega in teoretičnega pouka delajo že na treh strojih s 830 vreteni. Toda to še ni vse. Končni cilj instruktorjev je usposobiti delavke, da bodo ob ugodnih pogojih, kakršni so v novi predilnici zagotovljeni, in najvišji povprečni številki preje upravljale 5 do 6 strojev s povprečno 1600 vreteni. Kaj to pomeni, bomo razumeli, če povemo, da rokujejo predice v naši državi povprečno s 700 vreteni.

Sčasno s delavkami usposablja v centru za izobraževanje tekstilne tovarne v Ajdovščini tudi vodilni kader za proizvodnjo v rovi predilnic. Do sedaj je šlo skozi seminarje centra 16 mojstrov in podmojstrov.

V Ajdovščini se bo čez nekaj let razvil tekstilni kombinat z okoli 1000 zaposlenimi. Nujna bodo stalna stremeljenja za usposabljanje strokovnega kadra. Perspektivni program razvoja goriškega okraja predvideva v Ajdovščini tudi srednjo šolo tekstilne stroke. Sedaj ni center je nemara zarodek, ki ga bo treba razvijati v širši izobraževalno ustanovo. Ze prnjegove izkušnje pa so več kot dobre.

LOJZE KANTE

razumljivo prej zvišujejo kot znižujejo. Ekonomska enota v takšnem primeru ne ve, kje lahko prihrani na materialnih in delovnih stroških, saj tega ne ve niti gradbena operativna sama. Spričo tega nobeden ni zainteresiran za uspeh gospodarjenja v enoti, še manj za gospodarnost celotnega podjetja.

Ali se gospodarstveniki zavajajo, da koliko podražuje takšno poslovanje izvajanje del v gradbeništvu? Vsi vedo, da takšen način podražuje gradnje za več milijonov, vendar tega ne analizirajo. Sicer res, da materialni stroški naraščajo, vendar ne v takem sorazmerju kot celotni gradbeni stroški.

In zakaj se še povečujejo materialni stroški prav v gradbeništvu nam pove drug primer. V navadi je, da se dela v gradbeništvu oddajo na osnovi licitacije najcenejšemu in najpovoljnejšemu ponudniku. To naj bi bila praksa, ki bi prav lahko prispevala ne samo k pocenitvi določenih del, temveč bi hkrati prisilila izvajalce na razmišljanje o gospodarnosti svojega dela in kako ta dela ob ustrezni kakovosti najceneje izvajati. Tudi tu je marsikaj drugače.

Na nedavnem posvetovanju pri Okrajni obrtni zbornici v Celju je predstavnik Komunalnega podjetja iz Laškega opozoril na določene napake. Ko p. pr. to podjetje nastopa pri licitacijah, se dogaja, da od posameznih investitorjev ne dobi niti odgovora, zakaj ponudba ni bila sprejeta. Tako na primer ni dobil odgovorov na ponudbe iz Rogaške Slatine. Ali pa, imelo je že sklenjene pogodbe za prevzem instalacijskih del v

štirih stolpnih v Celju, vendar je moralo med samim izvajanjem odstopiti obrtna dela v dveh stolpnih drugemu, čeprav dražjemu ponudniku iz Celja. V tem primeru ni šlo za to, katero podjetje dela cenejše in boljše, temveč kdo naj dela opravi ne glede na ceno in kakovost.

Vprašanje je, kako lahko katerikoli kolektiv pri takem sistemu dela sebi začrta razvojno pot, si zagotovi stalno delo in pri tem ustrezno upošteva tisto, kar naše gospodarstvo zmore in zahteva. Ponudbe in odgovori morajo vplivati na usmerjanje kolektivov v boljše gospodarjenje. Zgrešeno je vsako mnenje posameznikov, ki nekatere podjetja že vnaprej obsodijo, da niso sposobna opraviti del in da so njihove ponudbe nestvarne. V kolikor kolektiv v pogodbi zajeta dela ne bi opravil, bo to sam čutil. Toda to se vsaj doslej še ni prišlo.

Iz tega lahko sklepamo, da žele posamezniki vplivati na gospodarsko dejavnost kolektivov v občini, vendar je vprašanje, če je že v vnaprej zagotovljenim delom mogoče vplivati na gospodarnost.

S tem člankom ne mislimo grajati tistih, ki so doslej delno vplivali na takšno stanje v našem gradbeništvu. Želim le opozoriti na to, da novi gospodarski sistem, predvsem pa pravkar sprejeti Zakon o investiranju omogoča investitorjem, da proučujejo, kako in kje lahko izboljšamo in pocenimo gradbeniška dela. To pa ni samo njihova pravica, temveč prvenstvena dolžnost.

Ing. IVO VRECAR

DELAJSKA ENOTNOST

Ustanovljena 20. novembra 1942. List izdaja republikanski svet ZSJ za Slovenijo. Glavni in odgovorni urednik:

VINKO TRINKAUS

Urejuje uredniški odbor: Peter Dornik, Sonja Gasperšič, Milan Maver, Janez Voljč. Nalagatelj: uredništvo. Nastav uredništva in uprave: Ljubljana, Kopitarjeva ul. 2, poštni predal 313-VI, telefon uredništva: 33-722 in 30-672 — Račun pri Narodni banki v Ljubljani št. NB 60-11/1-365 — Posamezna številka stane 20 din — Naročnina je: četrtletna 250, polletna 500 in letna 1000 din — List tiska CZP »Ljudska pravica« — Poština plačana v gotovini

POGODBE ZA IZVOZ V ZAOSTANKU

(Nadaljevanje s 1. strani)

ločene slabosti, na katere je opozorila praksa, odpraviti, toda kot zatrjujejo gospodarstveniki, je napak pričakovati, da bi bil izvojni rez v načelu spremeni. Takšna sprememba bi namreč ogrozila uresničevanje novega gospodarskega sistema. Visoki proizvodni stroški so torej ena izmed zavor, da se marsikdaj naše gospodarske organizacije v menjavi blaga ne morejo kosati s tujimi blazniki. Če bi skupnost še kar naprej priznava večje izvozne premije, si v gospodarskih organizacijah nedvomno ne bi prizadevali odpraviti tistih slabosti, ki pospešujejo naraščanje proizvodnih stroškov. Analiza proizvodnih stroškov v nekaterih naših večjih podjetjih je pokazala, da le-ti naraščajo zaradi slabše kooperacije, produkcije malih serij, neurejenosti v standardizaciji in zalogah reprodukcijskega materiala, delovnih kadrih, zastarelosti naprav in še posebno v višjih cenah domačega reprodukcijskega materiala. Če bi v podjetjih odpravili večino teh vzrokov, ki vplivajo na zvišanje proizvodnih stroškov, bi bila ta nedvomno bolj konkurenčna na zunanjih zapadnih tržiščih.

Za čimprejšnjo dokončno uveljavitev novega izvoznouvoznega režima bo veljalo odstraniti tudi še nekatere administrativne in distribucijske posege na tem področju. Preskrba podjetij z devizami je še vedno urejena na administrativno distribucijske način. Zaradi dodeljevanja deviz podjetja niso spodbujena, da bi smotrnejše uporabila devizna sredstva. Prav tako niso spodbujena, da bi izvažala blago v dežele s »trdnjo«, ali kot pravijo gospodarstveniki, konvertibilno valuto, nasprotno pa teže, da bi uvozila prav iz teh dežel reprodukcijski material, investicijsko opremo in podobno. Zaradi take enostranosti se kopičijo presežna devizna sredstva v državah s »mekko« valuto, v državah s »trdnjo« valuto pa nastajajo zaradi naraščajočega uvoza precejšnje nesorazmerja. Stalni deficit v trgovinski bilanci z državami »trdnih« valut in deficit z večino držav »mekhih« valut, narekuje določene ukrepe, ki naj bi vplivali na večji izvoz na ta področja. Zato bodo potrebni določeni ekonomski in ne administrativni ukrepi. Mnenje je, da bi veljalo izvoznikom na področju »trdnih« valut priznavati posebne stimulacijske premije ali v obliki večje devizne udeležbe, ali pa morda v obliki posebnih davčnih olajšav. To naj bi omogočilo večji dohodek podjetju pri izvozu blaga in ga spodbudilo, da bi tega čimbolj pospeševal.

Tako imenovana devizna stimulacija v obliki deviznega deleža je v primerjavi z »dinarsko stimulacijo« v izvozu premo odločujoč činitelj, da bi izvoz še hitreje naraščal. Zato se pojavljajo mnenja, da bi bilo treba omogočiti podjetjem nakup raznih strojev z devizami, čeprav trenutno ne bi imela na razpolago dinarskega kritja v svojem poslovnem skladu. Sedanje predlagane tehnične dokumentacije za nakup strojev je zelo zamotano, postopek je dolgotrajen in takrat, ko podjetja lahko, recimo, kupijo stroj, s katerim bi pospešila izdelavo in izvoz izdelkov, postane to zanje že nerentabilno. Zato se za nakup strojev ne odločijo ali pa se zanj iz ekonomskih razlogov ne morejo odločiti in tako izgubimo prenekatere devizni dinar, ki bi ga sicer lahko dobili z bolj pospešenim izvozom.

Ta in še nekatera druga vprašanja terjajo ustrezno rešitev in bodo nedvomno tudi ugodno rešena. Toda še tako ugodna rešitev ne bo pospešila izvoza, če bodo v gospodarskih organizacijah imeli pred očmi vselej samo »lastno kalkulacijo«, raje vnovčevali blago na domačem trgu, kot se odločali za izvoz. Hkrati ob tem pa terjali še več deviz za uvoz reprodukcijskega materiala. Uvoz surovin in reprodukcijskega materiala je namreč odvisen od vsklajene zunanjetrgovinske bilance, to je od izvoza. Zato je zgrešeno mnenje, ki prevladuje v nekaterih gospodarskih organizacijah, da je preskrba deviz, surovin in reprodukcijskega materiala iz uvoza stvar skupnosti, izvoz pa njihova domena in se bodo zanj odločili le, če bo to njim v korist.

PETER DORNIK

KAJ UGOTAVLJA ODBOR ZA GOSPODARSTVO PRI RSS SLOVENIJE
OB IZDELAVI PRAVILNIKOV O DELITVI ČISTEGA IN OSEBNEGA DOHODKA

NADZOR IN POMOČ zborov proizvajalcev premalo učinkovita

Odbor za gospodarstvo pri Republiškem svetu sindikatov Slovenije je pred dnevi na seji med drugim razpravljal, kako poteka izdelava pravilnikov o delitvi čistega in osebnega dohodka v gospodarskih organizacijah. Njegove ugotovitve so temeljile predvsem na gradivu, ki so posredovali posamezni republiški odbori strokovnih sindikatov. Le-ti so namreč že pred meseci sklenili spremljati to delo v posameznih gospodarskih organizacijah vzporedno ob spremljavi občinskih sindikalnih svetov.

Odbor je na osnovi tega gradiva in razprave ugotovil:

● V zadnjem času so v gospodarskih organizacijah pospešili izdelavo obeh pravilnikov. Zato je moč sklepati, da bosta razen nekaterih malenkostnih izjem — predvsem v manjših gospodarskih organizacijah — sprejeta v vseh gospodarskih organizacijah oba pravilnika do konca leta, kot to narekuje Zakon o sredstvih gospodarskih organizacij.

● Kljub intenzivnejšemu delu pri izdelavi in sprejemanju pravilnikov pa vendarle ne gre prezreti tega, da so tako nekateri že sprejeti pravilniki kot tudi osnutki, ki so šele v razpravi, vsebinsko neopolni in je v njih še moč zaslediti odsev slabosti nekdanjih tarifnih pravilnikov.

● Nekateri občinski zbori proizvajalcev in odseki za delo pri občinski ljudskih odborih so nudili premalo pomoči gospodarskim organizacijam in njihovega nadzora ter priporočil skorajda ni čutili.

Razčlenimo posamezne ugotovitve nekoliko podrobneje.

Iz ankete republiškega odbora sindikata trgovskih, gostinskih in turističnih delavcev je moč razbrati dvoje razveljavljaj ugotovitev. Tako je četrtina kolektivov trgovskih podjetij že sprejela oba pravilnika, v 60 % trgovskih podjetij so osnutki že v razpravi. Z izdelavo pravilnikov so najbolj pohitili v ljubljanskem in celjskem okraju.

Republiški odbor sindikata tekstilne, usnjarske in gumarske industrije spremlja izdelavo pravilnikov v 58 gospodarskih organizacijah. V minulem mesecu so sprejeli v 34 gospodarskih organizacijah pravilnike o delitvi čistega dohodka, in sicer od tega v 23 podjetjih tekstilne stroke. V nekaterih gospodarskih organizacijah so pred izdelavo pravilnika izvedli tudi organizacijske spremembe v shemi podjetja.

Od 84 gospodarskih organizacij, kjer spremlja izdelavo pravilnika Republiški odbor sindikata gradbenih delavcev, so v 18 že sprejeli pravilnike o notranji delitvi, v razpravi jih je 27, v pripravi pa 37.

V podjetjih lesne industrije je sprejeli 22 pravilnikov, od vseh gozdnih gospodarstev pa je sprejelo pravilnike le 5 gospodarskih organizacij.

V 50 gospodarskih organizacijah rudarske, metalurške in kemične dejavnosti so pravilniki v razpravi. V devetih so jih že sprejeli, v 10 pa so s tem delom odlašali še v oktobru.

Približno takšen je tudi položaj v ostalih gospodarskih dejavnostih, recimo v prometu in zvezah, kmetijstvu, komunalno obrtni dejavnosti itd. Prav zato, da bi pospešili izdelavo pravilnikov tam, kjer so še sedaj v zaostanku, bodo člani odbora skupno s predstavniki občinskih sindikalnih svetov obiskali posamezne kolektive in jim nudili

ustrezno pomoč. Ta pomoč naj bi se izražala predvsem v razčiščenju nekaterih nejasnih vprašanj in odpravljanju slabosti, ki jih je moč pripisati temu, da v nekaterih gospodarskih organizacijah še sedaj niso doumeli, v čem je bistvo pravilnikov o delitvi čistega in osebnega dohodka za razliko od dosedanjih tarifnih pravilnikov.

V že sprejetih pravilnikih in v osnutkih je namreč moč še zaslediti neustrezna merila za delitev osebnega dohodka. Ponekod so se odločili za delitev osebnega dohodka na osnovi formalnih kvalifikacij, dodatnih točk, formiranja sredstev za premije in nagrade. Pravilniki vsebujejo zelo nejasne in komplicirane tabele, formule in izračune o delitvi čistega in osebnega dohodka. Drugod spet povzročajo obračunske postavke, namesto da bi določili drugačno vrednost za posamezna dela in opravila in s tem predvsem zbudili pozornost članov kolektiva na povečanje proizvodnosti, varčevanje, zmanjšanje stroškov itd.

V številnih gospodarskih organizacijah so osnovali ekonomske enote, izvolili samoupravne organe (delavske svete, predsedstva zborov ekonomskih enot in podobno), toda pri prenašanju nadaljnjih pravic o materialnih pristojnostih ekonomskih enot so marsikje ozkostranejši in celo krivični. Tako recimo v trgovski in gostinski dejavnosti

razpolagajo ekonomske enote samo s sredstvi za osebne donodke, hkrati ob tem so zadolžene za vrednost poslovnega sklada, s katerim gospodarijo. V posameznih podjetjih so uveljavljale enaka načela pri delitvi čistega dohodka za vse ekonomske enote v eni gospodarski organizaciji pod zelo različnimi pogoji. Podobne ugotovitve veljajo tudi za nekatera tekstilna in usnjarska podjetja.

V lesno industrijskih podjetjih in gozdarski dejavnosti razpolagajo ekonomske enote v največ primerih le s sredstvi za osebne dohodke in z amortizacijo. Ostali skladi so večji del centralizirani.

Člani odbora so v razpravi ugotovili, da so bili pobuniki za izdelavo obeh pravilnikov doslej predvsem občinski sindikalni sveti in sindikalne organizacije v podjetjih, premalo pa je bilo na tem področju čutili nadzora in pomoči zborov proizvajalcev in odsekov za delo pri občinskih ljudskih odborih. Ti organi so se do sedaj vse prepočasno vključevali v to pomembno dejavnost. Kjer pa so to obravnavali, so sestavili za kolektive le formalna priporočila, določili rok do kdaj naj bodo pravilniki izdelani, skorajda povsem pa zanemarili vsebinsko, to je najvažnejšo plat tega dela. Doslej še ni znan primer, da bi recimo katerikoli zbor proizvajalcev opozoril kolektiv, da je določil napačna merila za delitev čistega dohodka ali oblikovanje osebnih dohodkov. Dosedanja pomoč občinskih zborov proizvajalcev pri izdelavi pravilnikov je bila večji del le v večanju proizvodnosti, varčevanje, zmanjšanje stroškov itd.

P. D.

KAJ SO UGOTOVILI PRI CENTRALNEM ODBORU SINDIKATA KOVINARJEV O PRODUKTIVNOSTI
IN OSEBNIH DOHODKIH

ELEKTRONSKA INDUSTRIJA POD RENTGENSKIMI ŽARKI

Centralni odbor Sindikata kovinarjev Jugoslavije je nedavno organiziral v sodelovanju s Svetom za elektroindustrijo pri Zvezni industrijski zbornici dvoje pomembnih posvetovanj s proizvajalci gospodinjskih aparatov ter s predstavniki radioelektronske industrije. Na posvetovanjih, katerih prvo je bilo v Beogradu, drugo v Nišu, so razčlenili produktivnost, rentabilnost in ekonomičnost proizvodnje ter gibanje osebnih dohodkov delavcev po metodi, ki jo je bil zasnoval Centralni odbor. Razen predstavnikov sindikata in Sveta za elektroindustrijo so se zborovanju udeležili direktorji in predstavniki delavskih svetov in sindikalnih organizacij omenjenih skupin podjetij, ki so bila glede na dosežene uspehe v letih 1959—60 na predzadnjem in na zadnjem mestu v jugoslovanski elektroindustriji.

Medtem ko je na primer znašal lani v naši elektroindustriji povprečni dohodek na zaposlenega 979.400 din, se je v skupini proizvajalcev gospodinjskih aparatov gibal okoli 600.700 din. Podobno je tudi v doseženo rentabilnostjo vloženih sredstev. Na vsakih sto dinarjev vloženih sredstev so lani ustvarili v jugoslovanski elektroindustriji 15,2 din, v skupini proizvajalcev gospodinjskih aparatov pa le 8,1 din čistega dohodka. To pomeni, da so v teh podjetjih slabo izkoriščali tako osnovna kakor obratna sredstva.

Najslabši proizvodni uspeh sta imeli podjetji »Georgi Naumov« iz Bitole in »Niko« iz Zelenikov. V prvem podjetju je znašal ustvarjeni dohodek v 1959. letu 298.500 din na člana kolektiva, lani pa le 55.400 din

Dosedanja praksa, ko je sindikalni svet pripravljala o posameznih problemih plenuma, se na njih dogovoril za določena stališča, o katerih so šele po tem razpravljali izvršni odbori sindikalnih podružnic, je za tržiške razmere prežvela. Pester sestav gospodarskih organizacij in tudi političnega življenja je zahteval drugačnih oblik dela.

Tako so 23 sindikalnih podružnic v Trzinu razdelili po panogah gospodarstva v nekakšne interesne skupine, ki se ukvarjajo s približno enakimi problemi. Tako so v prvi skupini vse sindikalne podružnice industrijskih podjetij, v drugi podružnice iz trgovine in gostinstva, v tretji iz obrti in komunale, v četrti pa sindikalne podružnice prosvete in uprave.

Na zadnjem plenumu so tako na primer razpravljali o gospodarskem položaju v občini in o izdelavi pravilnikov. Po plenumu so sklicali posvete po

Predstavniki iz industrije so povedali, da pri njih kar gre, ker imajo skoro povsod dobro urejeno finančno službo in dobre strokovnjake pa tudi sindikalne podružnice so pri tem mnogo sodelovale. Vse drugače pa je v obrti. Tam so nekateri vodilni ljudje na primer poslali na seminarje sindikalne funkcionarje, sedaj pa hočejo, da oni izdelajo pravilnike. Prav ti vodilni ljudje pa niti ne vedo, kakšen pomen imajo novi pravilniki in jih tudi ne skrbi, če bodo sploh do konca leta izdelani in sprejeti. Udeleženci iz teh malih podjetij so tudi povedali, da so v teh podjetjih še vedno največkrat direktorji tisti, ki velikokrat zavirajo samoiniciativno kolektiva in velikokrat celo kršijo pravice delavskega samoupravljanja. Seveda ne gre teh stvari posploševati, ker v vseh manjših podjetjih o izdelavi pravilnikov. Po plenumu so sklicali posvete po

NEPRIČAKOVANI REZULTATI NOVEGA SISTEMA
DELA TRŽIŠKEGA SINDIKALNEGA SVETA

Preživela praksa terja nov sistem dela

omenjenih panogah, kamor pa niso vabili le sindikalnih funkcionarjev, temveč tudi predsednike delavskih svetov in upravnih odborov ter tako neposredno izmenjali mnenja in izkušnje.

In kaj so pokazali ti posveti?

Prvič: na posvete je prišlo znatno več ljudi, ki so skoraj brez izjeme sodelovali v razpravi, ker so govorili samo o problemih panoge, kjer tudi oni sami delajo.

Drugič: Občinski sindikalni svet je sedaj mnogo bolj seznanjen z vsem, kar se dogaja v podjetjih, saj so razpravljali tudi o takih stvareh, o katerih sicer na plenumu ne bi upali spregovoriti, češ da ne bi zvedeli še ljudje iz drugih panog.

Tretjič: posveti so tudi pokazali, da si takih oblik dela s podružnicami ljudje bolj želijo.

Kot sem že omenil, so na zadnjih posvetih govorili predvsem o izdelavi pravilnikov.

že nekaj dni po tem posvetu uredili nekatere stvari, ki so jih na posvetu kritizirali in so pravzaprav že stari problemi.

Posveti pa so pokazali še nekaj — in sicer, da sindikalni delavci v podjetjih niso imeli dovolj pomoči občinskega sveta in da so bili o vsem tudi premalo informirani.

Da bi še bolj poživili delo, so predsedniki podružnic predlagali, da bi imeli kak dan v tednu prostih vsaj nekaj uric, ko bi se izključno posvetili le delu podružnice, se pogovorili z direktorjem, stopili na občinski sindikalni svet ali pa morda obiskali sorodno podjetje in izmenjali izkušnje.

Predsedstvo ObSS je po končanih posvetih analiziralo rezultate in ugotovilo, da vsekakor kaže s tem sistemom nadaljevati. Prvi trud, in nekoliko več sestankov, ni bilo zaman.

Kaže namreč, da se je skoro povsod nekaj premaknilo.

VLADO ERJAVEK

V »LTH« 12 ekonomskih enot

V Loških tovarnah hladilnikov so pred nedavnim izvolili 12 svetov ekonomskih enot. Tako se je sedanji članom centralnega delavskega sveta pridružilo še 118 upravljalcev; če pa upoštevamo še upravni odbor in razne komisije, je sedaj vključen v upravljanje vsak četrti član tega kolektiva.

Ekonomske enote so začeli formirati v podjetju že lani. Ko pa so se dokopali tudi do vseh obračunov dela v teh enotah, so se začele pojavljati težnje, da bi zaposleni v teh enotah čimbolj gospodarili in pri tem o čimveč pomembnih zadevah tudi sami odločali. Temu so se z izvolitvijo svetov v ekonomskih enotah že precej pri-

bližali, čeprav bo treba iti še dlje — do popolne decentralizacije samoupravljanja. Seveda pot ni lahka, pravijo v Loških tovarnah hladilnikov, pa ne morda zaradi notranjih nasprotovanj, temveč zato, ker ob razpravah ugotavljajo, da v ekonomskih enotah še ni urejeno to in ono, da manjka ta in oni pravilnik, skratka te razprave so jih prisilile, da so začeli na tem delati, da so začeli izgrajevati svoje sisteme notranjega dela.

S posebnimi pravilniki so sedaj v podjetju razmejili tudi pristojnosti med centralnimi in decentraliziranimi samoupravnimi organi. Centralni organi še sprejemajo in potrjujejo

družbeni plan, zaključni račun in rekonstrukcijski plan ter odločajo v zvezi s tem o investicijskih kreditih. Ekonomske enote pa razen drugega sklepajo: o proizvodnih planih, stroških in obračunu proizvodnje, o delovnih razmerjih, o delitvi sredstev za osebne dohodke, sami sprejemajo pravilnik o delitvi osebnih dohodkov, gospodarijo z osnovnimi sredstvi, odločajo o tekočem vzdrževanju osnovnih sredstev, sklepajo o nakupu in prodaji tistih osnovnih sredstev, ki jih je nabavila EE iz lastnih sredstev itd. Povečano zanimanje za dobro gospodarjenje pa zagotavlja celotnemu podjetju nedvomno še boljše gospodarske uspehe.

ali približno 80 odstotkov manj. Ljubljansko podjetje »Tiki« pa je ustvarilo v istem obdobju 1.048.000 din dohodka na zaposlenega.

V nekaterih podjetjih so bili osebni dohodki znatno nad doseženo družbeno produktivnostjo. Tako se je na primer v podjetju »Tobi« v Ilirski Bistrici znižal dohodek na zaposlenega za poldrugi odstotek, osebni dohodki pa so narasli za 13,8 odstotka. V podjetju »Milan Blagojević« (Smederevo) so je dohodek na člana kolektiva znižal celo za 12,9, osebni dohodki pa so se zvišali za 7,4 odstotka. Spričo tega ni težko ugotoviti, da so v nekaterih podjetjih velika nesorazmerja med doseženo družbeno produktivnostjo in izplačanimi osebnimi dohodki.

Na posvetovanju predstavnikov radioelektronske industrije v Nišu so ugotovili, da so podjetja te proizvodne skupine dosegla še slabše rezultate in da so zaradi tega v težavem položaju. V letu 1959 na primer je znašal povprečni dohodek v radijski industriji komaj 552.200 na zaposlenega, lani pa že 10 odstotkov manj. Podobno je bilo tudi pri izkoriščanju vloženih sredstev. Povprečna stopnja rentabilnosti vloženih sredstev je znašala v jugoslovanski elektroindustriji 15,2, v radioelektronski industriji pa 6,5 odstotka. Povprečni osebni dohodki podjetij te proizvodne skupine so prav tako znatno pod povprečjem panoge kot celote. Najslabše rezultate sta dosegla zagrebški »RIZ« in beograjski »Belind«.

Na obeh posvetovanjih so ugotovili, da lahko metoda, ki jo je zasnoval Centralni odbor, podjetjem veliko koristi, ker je po njej mogoče izluščiti težnje v gibanju produktivnosti in osebnih dohodkov, hkrati pa opozar-

ja na vse gospodarske organizacije, ki niso dobro gospodarile.

Prav tako so ugotovili na obeh zborovanjih, da so težave teh gospodarskih organizacij posledica več vzrokov. Najpomembnejši med njimi je obrtniški način proizvodnje, v katerem živa delovna sila v velikem obsegu nadomešča tehniko. Razen tega tudi osnovna sredstva niso zadovoljivo uporabljena, ker v nekaterih podjetjih izkoriščajo povprečno le 3,5 odstotka zmogljivosti strojev in naprav.

Kot drugi vzrok so navedli zastarelost strojnega parka, ki je v nekaterih podjetjih odpisan že 50-odstotno. V nekaterih gospodarskih organizacijah, n. pr. v beograjski »Belind«, niso pravočasno preusmerili proizvodnje, zato so proizvedli zelo dragi in jih je kot take težko vnovčiti na trgu.

Analiza ekonomičnosti poslovanja in razprave na teh posvetovanjih so pokazale, da organi upravljanja v večini podjetij niso posvečali zadostne skrbi izkoriščanju notranjih rezerv. Čeprav so se proizvodni stroški najpogosteje zviševali zaradi podražitve surovin in pomožnega materiala, le dejstvo, da se more le malo kolektivov pohvaliti z znatnejšimi prihranki. Nadaljnja ugotovitev: letos se je povečalo nesorazmerje med produktivnostjo dela in osebnimi dohodki delavcev.

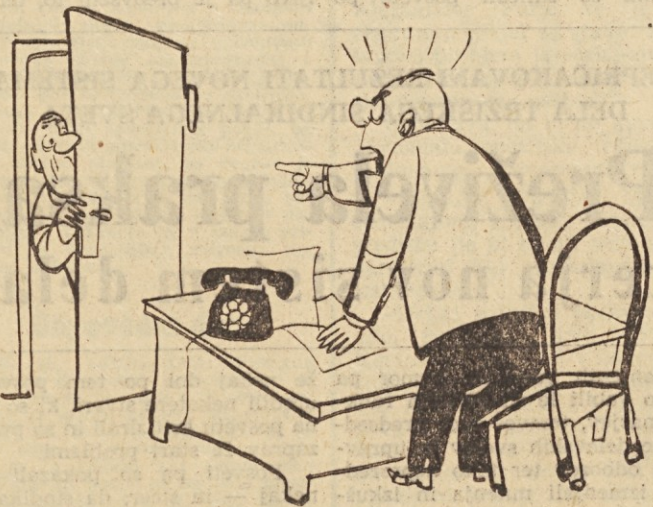
Na posvetovanjih so sklenili, naj vse gospodarske organizacije teh dveh skupin proučijo svoj položaj, pripravijo podrobne analize in ugotovijo vzroke nizke produktivnosti. Hkrati bodo Centralni odbor in sveti pri Zvezni industrijski zbornici čimprej organizirali podobna posvetovanja tudi z drugimi proizvodnimi skupinami gospodarske panoge.

R. I.

KAJ VAS BRIGA!

Ce bi se to, kar nameravam napisati, dogajalo pred leti, najbrž ne bi nikogar začudilo, kvečjemu bi kdo vzdihnil, saj je tudi pri nas tako. Ker pa se to dogaja v času, ko slišiš besede decentralizacija, samoupravljanje, urejeni notranji odnosi itd. na vsakem koraku, spada to res v kaleidoskop.

Gre za manjše obrtno podjetje, ki ima vse pogoje za razvoj. Člani kolektiva si tudi prizadevajo, da bi to dosegli, pa ne gre in ne gre. Cokla, ki vse zavira, je namreč upravitelj podjetja, ki nikomur ne dopušča, da bi se vmešaval v organizacijsko delo podjetja. Tako nihče v podjetju ne ve, ali delajo nove pravilnike o delitvi čistega

dohodka in osebnih dohodkov. Ko je sindikalni odbor vprašal upravitelja za nekaj gospodarskih podatkov, jih je ta odpravil: »Kaj vas pa to briga!« Upraviteljeva plača je v podjetju največja skrivnost, saj nihče ne sme pogledati v plačilni seznam. Sklepov delavskega sveta v podjetju tudi ne izvajajo. Člani kolektiva menijo, da tudi gospodarjenje z denarjem ne more biti v redu, saj si šef za vsakokratno potovanje v Ljubljano, ki traja največ pet ur, zaračunava celo dnevnico. Mimogrede povedano, so ta potovanja zelo pogostna, ker v podjetju redno primanjkuje kakšnega materiala. Je potreben komentar? Mislim, da ne. Morda le pripomba — čudno, da se člani kolektiva tega niso že naveličali.

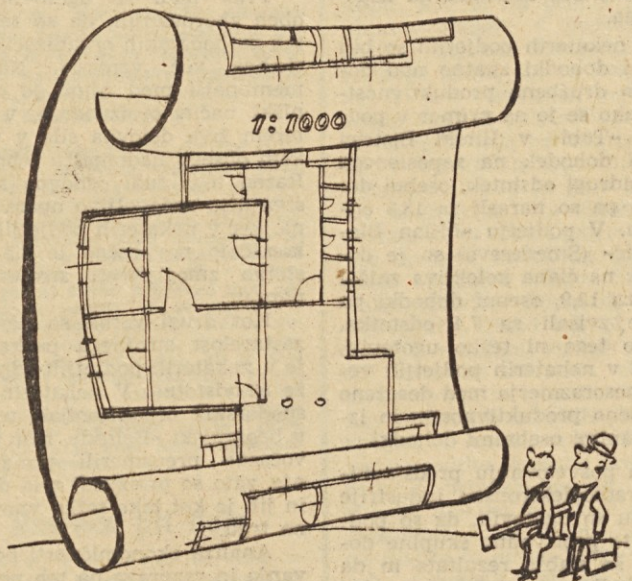
V SILI VRAG...

Ljudje so dvomili, da so hipermoderne stavbe z velikanskimi dvoranami in s centralno kurjavo res namenjene obrtnemu centru: tapetnikom, pleskarjem in drugim uslužnostnim obrtnikom. Videlo se jim je, da bi bilo vse skupaj primernejše za šolo ali kino in so začeli o tem tudi šušljati.

Pa je vsem nakljub le nastal obrtni center v novih prostorih. Ne sicer tak, kakor so jim občinski možje obljubljali na zborih volivcev, nastal pa je le.

V eno stavbo se je vselilo ključavničarsko podjetje, ki dela hladilne omare, štedilnike in podobne koristne reči, zato za obrtne usluge nima časa. Občini je med gradnjo zmanjkalo denarja, graditelji so jo tožili in da se je otrsela dolga in potov po sodišču, si je od ključavničarskega podjetja izposodila sedemnajst milijonov, za protiuslugo pa obljubila strego v centru...

Drugo stavbo je dobilo elektroinstalatersko podjetje, ki sicer opravlja servisne usluge za tovarno Tiki, in sicer po vsej Sloveniji, drugače pa se večidel ukvarja s proizvodno obrtjo.

S tretjo stavbo tega centra pa so bile največje težave. Pleskarji so se zadnji trenutek začeli čehljati po glavi: »Prostore bi že potrebovali. Ampak kaj bi s takšnimi dvoranami za tistih nekaj kangel in lestev? In še s centralno kurjavo?«

Tapetnikom se ni bilo treba izgovarjati, ker so občinski možje sami ugotovili, da tako šibkemu podjetju ne kaže iti na roko. Čevljarji so svoje stroje že prepeljali tja, čez nekaj dni pa so jih spet odpeljali. Iz strahu pred visoko najemnino.

Cez tri mesece je občina stavbo prodala kranjski tovarni Iskra za servisno službo in ji s tem prihranila skrbi z načrtovanjem in gradnjo in iskanjem lokacije.

Sedanja garnitura občinskih mož pa obljublja, da občanom ne bo povlekla za nos. Če jim bo že obljubila obrtni center, bo malo bolj pogledala načrte, da ne bo treba novih stavb prodajati tovarnam.

H KRONIKI TEDNA SO PRISPEVALI:

1. Čevljarina, Jesenice — M. TOMAŽIČ
2. Občinski ljudski odbor Vič, Obrtni center v Rožni dolini — MARIOLA KOBAL

Poslali so me v Polje, češ oglej si gradnjo novega zdravstvenega doma in nekaj napiši. Pa sem si ogledal gradbišče, tiste zidove, ki jih je zamakal novembrski dež, zmotil v igri sedmorico fantičov z dolgimi lesenimi sabljami, povprašal še po tem in onem in v beležnico zapisal nekaj primemb.

Dogovor... Pred leti so se občinski odborniki v Polju dogovorili, da bodo zgradili nov zdravstveni dom. Razmere so bile v resnici že naravnost nemogoče. Zdravniki so ordinirali v nekakšnih kletnih luknjah na najrazličnejših koncih in državljani so se pritoževali, da nikoli ne vedo, ali gredo bolni k zdravniku ali pa so se šele pri njih nalezili bolezni.

In v tem prizadevanju je občinske može podprlo tudi socialno zavarovanje. Za začetek gradnje je nakazalo nekaj milijonov. Nekaj sredstev se je nakapljal tudi iz gospodarskih organizacij, ki so sklenile, da bodo za gradnjo novega zdravstvenega doma prispevale po 15.000 dinarjev na zaposlenega. Seveda pa v predračunu za novo gradnjo s tem še ni bila zagotovljena celotna vsota in je manjkalo še lep kupček milijonov. A kje bodo dobili ta kupček, občinski odborniki niso natančno vedeli. Pa si tudi niso kdove kako razbijali glav zaradi tega. Potolajili so drug drugega, češ, bo že nekako šlo, in naročili načrte.

Gradbišče... Že zdaj, ko je novi zdravstveni dom v Polju še vedno samo gradbišče, ko ni ne oken ne vrat ne pisane fasade in je zidarjem uspelo pokriti samo streho, je njegov videz naravnost impozanten. Glavni trakt v eno nadstropje, pravokotno nanj pa pritlični vzhodni in zahodni trakt.

Bodoči pacient zdravstvenega doma se bo takoj ob vходу v osrednji trakt najprej znašel v avli ali vestibulu, kot ga bo pač hotel imenovati. Na desni, v centralni kartoteki, ga bodo najprej popisali in ga nato poslali na levo stran trakta, v čakalnico. Tu bo lahko zbral med ordinacijama obeh zdravnikov. Ko se bo odločil, ga bo najprej dežurna sestra vpisala v kartoteko splošnega zdravnika in ga nato poslala v sobo medicinske sestre, slednjic pa mu bo ta odprla vrata v zdravniškovo ordinacijo. Tisti pacient, ki si bo izbral drugega zdravnika, bo ubral enako pot, samo da po drugi strani trakta: najprej kartoteka, potem soba medicinske sestre in slednjic zdravniškova ordinacija. Morda bo moral na ordinacijo počakati, ker sta se prav v tistem trenutku v posebni sobi na koncu trakta sešla oboje zdravnikov na skupni pomenek, toda dolgo najbrže ne.

V prvem nadstropju pisarne: upraviteljeva, pomočnika upravitelja, računovodje in pisarne za administracijo. Potem prostori, kjer bo na vratih pisalo industrijska higijena. Naprej bo sobna ambulanta. Naprej splošna ordinacija, kjer bo glavni zdravnik pregledal pacienta in ga nato poslal k enemu od treh zdravnikov, v eno od treh zobozdravstvenih ordinacij. Še rentgenska soba s temnico in zobotehnična delavnica.

V vzhodnem traktu bo šolska poliklinika. S posebnim vhomom, s posebno čakalnico, s sobo za kartoteko, s sobo za medicinsko sestro in slednjic z zdravniškovo ordinacijo. V tem traktu bo tudi soba za splošne preglede in rentgenska soba. V zahodnem traktu pa najprej prostori patronažne službe, nato oddelek za pediatrijo, ginekološki oddelek in otroški oddelek. V kletih pa laboratoriji, pralnice, javno kopališče, dezinfekcija in kdo bi vedel kaj še vse.

Zares moderen, lep in sodoben urejen zdravstveni dom.

Sredstva... Pa se je primerila sredstva, ki je povzročila, da je zdaj gradbišče novega zdravstvenega doma v Polju povsem zapuščen. Pravzaprav niti ni nerodnost, samo denarja je kar na lepem zmanjkalo. Dolež so v gradnjo vložili že približno 30 milijonov in ko so hoteli po načrtih arhitekta dela dokončati in prostore opremiti, niso imeli kje vzeti 150 milijonov. Nekateri sicer govore, da bi bila ta vsota premajhna in da bi bilo veliko bolj realno govoriti o 250 milijonih, ker pač arhitekt venomer nekaj spremeni in ker nihče ne more izračunati, koliko bo stalo vse tisto, na kar je pozabil. Tako je na primer pozabil, da stoji dom v kotlinici, da ne bo moč speljati kanalizacije in bodo zdaj morali postaviti v kletne prostore za 6 milijonov prečrpalnih naprav.

MEGALOMANIJA

Sicer pa, navsezadnje niti ni tako pomembno, ali bodo za dograditev potrebovali 150 ali 250 milijonov, ker tako nihče ne ve, od kod naj bi prišla sredstva. Zato so tudi delavci za nedoločen čas zapustili gradbišče in ga prepustili otrokom, ki se zdaj z dolgimi lesenimi sabljami poide iz hodnika v hodnik, iz sobe v sobo, iz trakta v trakt.

Pomisli... Prebivalci v Polju so se veselili novega zdravstvenega doma. Res, zdel

se jim je že takrat kar nekam preveč razkošen za njihove potrebe, a če je že denar, so govorili, potem je bolje, da je tak, kakršnega si je zamišljal arhitekt, kajti škoda bi bilo, da bi denar obležal na občini neizkoriščen. Zdaj pa, ko so delavci zapustili gradbišče in ni nika-

kršnih izgledov, da bodo lahko hodili iskat zdravje v novi dom in ko nihče ne ve povedati, kdo bo tisti, ki bo prispeval vse te manjkajoče milijone, so začeli godrnjati. Ne samo v starih ordinacijah, na cestah, tudi na zborih volivcev so se že začeli oglašati.

Kaj pa nam je treba tako razkošen zdravstveni dom, če ga ne zmoremo dograditi, pravijo nekateri. Ali ne bi bilo pametno graditi nekoliko manj velikopotezno in potem to tudi res dograditi.

Drugi spet pripominjajo, da bi za teh 30 milijonov, kolikor so jih doslej vložili v gole zidove, že lahko imeli dobro opremljeno ambulanto in še nekaj milijonov bi ostalo za ambulante v Zalogu, Snebrjah in Zadvoru. Za dobrih 14.000 prebivalcev res ni potrebno graditi takšnega doma, ki ima dve splošni ordinaciji, štiri zobozdravstvene ordinacije, pa šolsko polikliniko, pa oddelek za pediatrijo, pa ginekologijo, pa poseben otroški oddelek. Že zaradi tega ne, ker bo v Mostah prihodnje leto dograjen nov zdravstveni dom, do tja pa je le dobrih deset minut vožnje z avtobusom.

Nekateri tudi dvomijo o smotnosti tako obsežno zasnovanega doma. Saj bodo prostori osemnajst ur na dan prazni! Kaj so res mislili, da bomo vsi naenkrat zboleli, da so tako na veliko zidali — pravijo.

Na občini... Na občini pravijo — a kaj naj sploh rečejo. Z združitvijo obeh občin so podedovali tudi nedograjeni dom v Polju, s katerim pa zdaj ne vedo, kaj bi. Sredstev za dograditev pa v bližnji prihodnosti ni moč pričakovati niti iz občinskega proračuna niti iz skladov socialnega zavarovanja. Poskušali bodo vse, da bi prihodnje leto opremili dve ordinaciji v tem domu in tako rešili vsaj največjo zadrego. Vse druge prostore in ordinacije pa bi opremljali postopno, z leti, kot bo pač denarja za to.

Zaradi tega tudi zdaj nekateri predlagajo, da bi kazalo uporabiti v druge namene tisto, kar je na domu preveč, ker bi bilo to še vedno bolj pametno kot ob 30 milijonih zabijati še novih 150 ali 250 milijonov. Drugi ga spet predlagajo, da bi bilo najbolje gradnjo prodati in za izkupiček postaviti v Polju in nekaterih večjih zaselkih dobro opremljeno ambulanto.

Pri tem pa eni in drugi strešajo jezo na nekdanji ljudski odbor in njegove odbornike, na arhitekta in slednjic tudi na socialno zavarovanje.

Vsaj na socialnem zavarovanju bi morali načrtno snovati izgradnjo mreže zdravstvenih domov, ne pa da še oni pomagajo razmetavati denar, pravijo.

In čim bolj premišlujem o teh pripombah, tem manj vem, ali naj resno jemljem vse skupaj ali pa je to nekaka kozesedica — megalomanija.

rija, ki jo je zapisalo življenje. Tako tudi ne vem, ali naj napišem resen članek ali pa je morda še najbolj primerno, vse skupaj osmešiti. Za kaj se bom odločil, ne morem reči. Vem pa, da bom za naslov uporabil besedico — megalomanija.

BOJAN SAMARIN

LISASTA MAČKA

Ko so mu prijatelji svetovali, naj nikar ne gre na prejšnjo pot, ki jo je križala črna mačka, ali pa naj se vsaj z desno roko prime za levo uho in trikrat krepko plju-ne preko rame, se je smehljaj. Smejal se je tudi vsem nesrečnim petkom, trinajstim številkam, nikoli ni utrgal štiripredesne deteljice, ni se dotaknil dimnikarja, ki nosi srečo. Bil je prepričan, da ga brez tega spremlja sreča in da mu nobena zoprnost ne more zagreniti življenja.

Zadovoljen, kot je pač večina naših tajnikov, je opravljal svojo službo. S plačo je lezel v pametnem razmerju z direktorjem, nikoli ni hlatal za posebnimi zasluzki, kratka, bil je na najboljši poti, da bo pokojnino dočakal čil in zdrav, da bo potem lahko vsaj še dvajset let opravljal lažjo službo skladiščnika in si tako osladil zadnje dni življenja.

Njegovo tihožitje pa je zmotila komisija, ki je prišla pogledat razmere v podjetju. Ugotovili so namreč, da so plače po tarifnem pravilniku čisto v redu, da pa so mimo tega vodilni tehnični uslužbenci dobivali nagrade, ki so presegale osnovne plače, da je on za vse to vedel, da je poleg direktorja glavni čuvár zakonitosti in... Kaj bi naštevali. Pomagali so mu, da je dobil v bližnjem podjetju novo službo, šefa kadrovskega oddelka.

Hotel je popraviti slab vtis uslužbenca, ki ni izpolnil zaupanih mu nalog in se je z vso vnamo vrgel na novo delo. Podjetju je hotel zagotoviti nagei razvoj s strokovnimi kadri. Za svoje zamisli mu je uspelo pridobiti delavski svet, celo kolegij in imel je — kot temu pravimo — popolnoma preste roke. V nekaj mesecih je bilo blizu trideset dijakov srednjih šol in nekaj študentov pripisanih na breme njihovega podjetja. Vso so dobivali štipendije in in on je natančno prekalculiral, kdaj bodo pričeli prihajati v podjetje prvi kadri. Toda tudi obstoječe kadre je treba razvijati, pomagati jim in... Predlagal je številna študijska potovanja v inozemstvo.

Na delavskem svetu so o tem dolgo razpravljali, toda ko so videli, da sebe ni predlagal, niti svojih sorodnikov, da celo nihče od predlaganih ni njegov dober osebni prijatelj, so predlog sprejeli.

Ko sta se dva strokovnjaka po trimesečnem študijskem bivanju v inozemstvu vrnila in po šestih mesecih zapustila podjetje, se je to vsem zdelo normalno. Take stvari se namreč dogajajo. Prav tako se niso posebno razburjali, ko so prvi dijaki po končani srednji strokovni šoli začeli vračati štipendije in se zaposlili drugje. Slabo kri je povzročila samo skromna ugotovitev, da to postaja pri njih pravilo. V naglici, da bi zagotovili čimveč kadrov je pozabil na majhno razpoko v pogodbi, da denarja za štipendije ni mogče vrniti, ampak je treba za pogodbeno dobo ostati v podjetju. Najhuje pa je bilo, ko je glavni strokovnjak odšel na dvomesečni študij preko meje, ko jim je od tam pisal, da mora ostati še dva meseca in ko potem, ko

je stopil na naša tla, enostavno ni našel prave poti. Namesto, da bi se takoj vrnil v tovarno, kjer so ga že težko pričakovali, je odšel naprej k sorodnemu podjetju, kjer je sklenil nekoliko ugodnejše delovno razmerje, v tovarno pa je prišel samo z odpovedjo. Res je bil

pri njih še tri mesece, vendar v tem času ni niti poskusil izkoristiti nobeno od idej in načrtov, ki jih je proučeval na tujem. To je...

Zazdalo se mu je, da bo na pomembni zdravstveni ustanovi, kjer se je zaposlil, še najbolj koristil ljudem. Socialni odnosi, etika, humanost, vse za zdravje človeka... Same dobre, vzorne stvari. Delal je narčne in bil je prepričan, da mu tokrat ne bo spodletelo. Imel je izkušnje, da mora paziti na zakonitost, pravičnost, da ne sme dopuščati izrabljanja položaja.

Prav zato je na običnem zboru sindikata predlagal, da bi lahko pocenili usluge zavarovancem, da bi s tem prihranili mnogo denarja in ga lahko porabili za zdravje državljanov. Dokler je govoril na splošno, dokler jih je poskušal s ognjevitostjo pridobiti za svoje reforme, se mu je zdelo, da ga vsi z nasmehom poslušajo. Obrazi navzočih pa so se močno podaljšali, ko je začel: »Ali se vam ne zdi, tovariši, da pri nas opravljamo dvojno, trojno delo. Bolniku na priliko vzamemo kri v ambulanti, polikliniki, kliniki, čeprav vemo, da se v nekaj dneh ni spremenila. Trikrat ga postavimo pred rentgenski aparat, trikrat ga slikamo... Vse to morajo zavarovanci plačati. Zato stroški rastejo...«

Se je govoril in dokazoval, kako bi se dalo poceniti zdravljenje, kako bi lahko marsikaj izboljšali. Končal je prej kot je nameraval, ker so vsi v dvorani gledali na stene.

Naslednji dan so mu v pisarni zelo jasno namignili, da bi svoje nedvomno velike sposobnosti lahko s pridom izkoristil drugje. Imel je že dovolj izkušenj, da je vedel, kaj to pomeni. Ko se je potrt vračal iz urada je na ulici zagledal mačko. Ni bila črna, komaj lisasta. Umaknil se ji je, čeprav je moral obiti tri ulice.

SPRIČEVALA NEODGOVORNOSTI

Tisto, kar mislim zapisati, pravzaprav pomeni le majhen drobec iz mozaika težav, ki spremljajo našo stanovanjsko gradnjo. Kajti kadar govorimo o teh zadevah, se ustavljamo predvsem ob raznih številkah in pavšalnih ugotovitvah, kaj je in kaj ni prav pri naši stanovanjski graditvi. Zato sem za tokrat zbral nekaj podatkov o tem, kako se naša stanovanjska gradnja pokaže v očeh stanovalcev, ki se selijo v nova stanovanja. Gre za spričevala neodgovornosti, ki so jih zakrivila bodisi projektanti, bodisi proizvajalci gradbenega materiala in opreme ali izvajalci in ki jih mora investitor navadno »vzeti na znanje« brez pripomb. Skoraj vselej so namreč malone vsega krive objektivne okolnosti.

Direktni zadetek v to osje mezd najboljše ilustrira naslednja ugotovitev:

Pred tremi leti so v Ljubljani na moč slovesno odprli stanovanjsko-komunalni center, ki naj bi prikazoval izbor, kvaliteto in uporabnost najrazličnejših materialov, elementov in drugih izdelkov za potrebe gradbeništva in še posebej stanovanjske gradnje. Skratka — pomenil naj bi razstavo, ki bi lahko dosti povedala tako potrošnikom kot projektantom, investitorjem in izvajalcem.

Sprva je res bilo tako — vendar ne za dolgo. Nekateri investitorji (med drugim tudi Zavod za stanovanjsko gradnjo v Ljubljani) so imeli precej pripomb glede kvalitete in uporabnosti raznih materialov in izdelkov. Proizvajalci so reagirali tako, da so svoje eksponate umaknili z razstave, saj so tako ali tako vse lahko prodali. Ob prenosu stanovanjskega sklada na občine je naposled nastalo vprašanje, kdo bo finansiral obstoj in delovanje stanovanjsko-komunalnega centra in ta je naposled — čeprav brez hrupa, ob katerem je zaživel — lepo preminul.

V letošnjem letu so se razmere v marsičem spremenile. Proizvajalci gradbenega materiala kopirajo zaloge. Kam z njimi? Zdjaj je predvsem iz vrst proizvajalcev znova prišla pobuda, da bi ustanovili nov stanovanjsko-komunalni center, ki naj bi bil predvsem komercialnega značaja. Ta težnja proizvajalcev je razumljiva. Temu nasprotno pa so strokovnjaki za gradbeništvo, predvsem pa investitorji, zavzemajo za tako obliko manifestacije dosežkov proizvajalcev za potrebe gradbeništva, ki bi nakazala pot do kvalitete in standardizacije elementov in materialov, ki jih uporabljajo v stanovanjski graditvi. Skratka — če pustimo ob strani razpravljanje o tej načelni odločitvi — povedati pa velja, da je nekaj sredstev na razpolago — vendarle ugotovimo: znova začnemo, čeprav v širšem okviru in zavoljo drugačnih pobud z nečim, kar smo že imeli, pa nam je ušlo iz rok. Mar res samo zavoljo objektivnih okolnosti?

NIHCE NE ZASLUŽI KVALITETNEGA ZNAKA!

Ali res lahko samo sklicevanje na težave, ki so v zvezi z zastarelimi stroji in napravami ter proizvodnimi postopki, s pomanjkanjem nekaterih materialov in podobno pripisemo na primer to-le:

● Po oceni Elektrotehničnega društva LRS nobeden obstoječih električnih aparatov in elementov za vgradnjo ne zasluži kvaliteteznega znaka. Vzrok: uporaba neprimernih materialov, slabe legure, površnost pri izdelavi!

● Za posamezne opečne elemente je — glede dolžin, širine in debeline — dovoljena toleranca plus ali minus 4 mm. V prodaji je opeka, kjer te razlike nanesejo do 2 cm, torej petdesetkrat več, kot je dovoljeno. Posledica tega je, mimo drugega, neraven zid, pa obsevanje opeke itd. Glede kvalitete pa tole: nekaj zaradi slabe glinice, pa zavoljo neprimerne sušenja, se surova opeka napije vode. Zato kasneje poka in zmruže. No, v opekarnah pozabijo na take »malenkosti«, ki pa se v praksi pokažejo prav kmalu. Ni dolgo tega, ko so morali v Ljubljani na več stanovanjskih stavbah podreti cele etaže in jih na novo pozidati z boljšo opeko!

● Čeprav je večina cementarn že zaključila rekonstrukcijo ali pa jo bo prav kmalu, pritožb glede kakovosti cementa še ni konec. Zavod za stanovanjsko gradnjo v Ljubljani je na primer moral dve stolpnici »znižati« za dve nadstropji samo zato, ker ni mogel dobiti dovolj kvalitetnega cementa, ki

bi stolpnicam zagotovil varno nosilnost!

● Se pred kratkim je manjkalo okenskega stekla. Zdjaj ga imamo za silo dovolj, vendar po kakovosti ne ustreza. Okenska stekla, zlasti večja, na videz brez vzroka pokajo. Raziskave na Zavodu za raziskavo materiala in konstrukcij LRS so pokazale, da v steklu nastopajo prevelike notranje upornosti, ki pa izvirajo iz proizvodnje. Če je tega v tovarni kriva neprimerna sestava surovin ali proizvodni postopek, ne bi več ugibali.

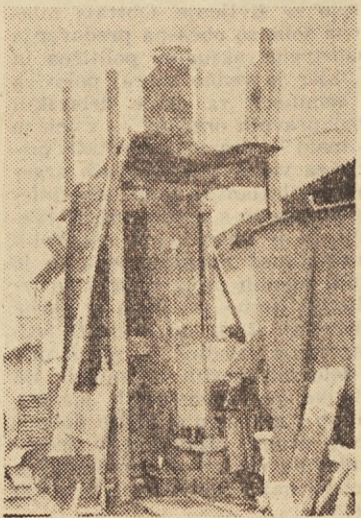
● O sestavnih elementih za vodovodne in druge instalacije je znano, da proizvajalci uporabljajo slabe legure (v medenini na primer preveč kositra in premalo bakra), pa zato na primer vodovodne pipe pokajo, popuščajo navoji itd., ker material pač ne prenese notranjih pritiskov in upornosti.

Ob vsem tem je zanimivo, da nekateri proizvajalci (na primer elektromateriala) garantirajo za kvaliteto svojih izdelkov pol leta ali največ leto dni. Gradbeno podjetje kot izvajalec pa mora prevzeti garancijo za vsa dela (tudi za obrtniška) za dve leti!

»GASIMO, KADAR ZAGORI«

● Precej pritožb leti tudi na račun proizvajalcev gradbenega pohištva. Če odštejemo v njihovo dobro, da vselej ne morejo dobiti dovolj suhega in res kvalitetnega lesa (ker ga predelujemo v pohištvo ali pa izvažamo), pa pogosto posredujejo na trg nesolidno izdelano gradbeno pohištvo: okna, ki zamakajo, vrata in okna, ki »pi-

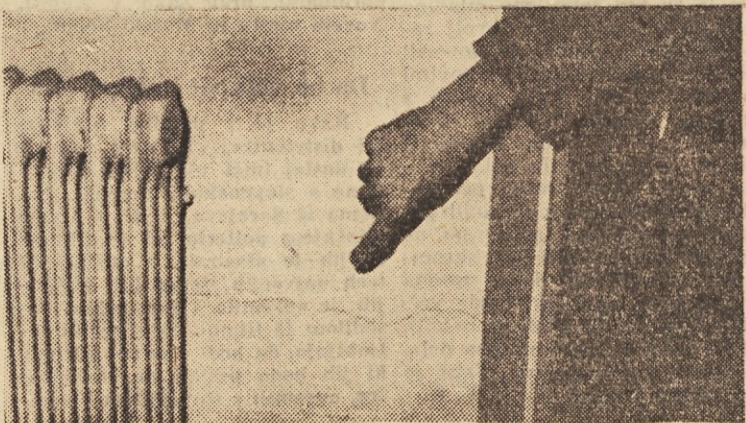
sicer že kaže dolečene premike v tej smeri, saj vedno več proizvajalcev in projektantov prinaša v preskus svoje predloge in izdelke. Vendar je tega — predvsem v interesu kvalitete — še vedno premalo.«

Preiskava propustnosti plinov in odpornosti elementov za montažno gradnjo v Zavodu LRS za raziskavo materiala in konstrukcij v Ljubljani

Mimogrede: že pred časom je z raznih strani prišel predlog, da bi vse za naše razmere nove projekte konstrukcij, postopkov in materialov za stanovanjsko gradnjo predhodno preskusili na Zavodu za raziskavo materiala in konstrukcij. Zamisel je padla v vodo, ker zavoljo konjunktura na področju gradbeništva za realizacijo ni bilo časa. »b d e z a s i s t a

Morda pa je zdaj čas?

V marsikateri komaj dograjeni hiši stanovalce dočaka razpokane stene ali pa se razpoke pokažejo prav kmalu. Zlobni jeziki pravijo, da je v primeru, ki ga kaže naša slika (Savsko naselje, Ljubljana) tega kriv radiator, pretežak za tanko predelno steno, ki ga mora nositi. Nekdo se je očitno zmotil pri računih...

PROJEKTANTU NAGRADA. STANOVALCEM NEZADOVOLJSTVO

V Ljubljani so pred leti postavili zgradbo, katere projektant je dobil nagrado zaradi lepote in svojstvenega, okolju skladnega zunanega videza. Notranja razporeditev prostorov in funkcionalnost vgrajenih naprav pa ni tako imenitna, da bi zaslužila nagrado. Med drugim se je čez čas iz-

hajo« še prej, preden se že vgrajena posušijo in zvijejo itd.

● Vsaj modelov gradbenega pohištva, če že ne serijskih izdelkov (torej takih, ki bi opozorili na morebitne »malenkostne« spodrsilaje projektantov ali proizvajalcev in ki se pokažejo, ko je pohištvo že v rabi), pa tudi raznih drugih materialov skoraj nikoli ne preskusijo pred vgraditvijo. Zato so potrebne naknadne dodelave, popravila ali celo predelave in zamenjave.

Ob takih in podobnih primerih se izvajalci ali projektanti, največkrat pa investitor, naknadno obrnejo za pomoč na Zavod LRS za raziskavo materiala in konstrukcij. Tehnični direktor tega zavoda, tovariš inž. Ferjan je takole razložil svoje mnenje:

»Naš zavod je pravzaprav klinika, kjer poskusimo poglobiti požare v stanovanjski gradnji kadar vzplamtijo. To pomeni: predlagamo primerne ukrepe za odstranitev vsakokratnih pomanjkljivosti. Neprimerno manj pa je takih primerov, da bi se bodisi proizvajalci ali projektanti predhodno obrnili do nas, prosili za ekspertizo in podobno, da bi skratka vnaprej zvedeli za kakovost in uporabnost izdelka, ki ga nameravajo izdelovati; in drugič — za praktičnost in funkcionalnost konstrukcije, ki jo nameravajo projektirati in realizirati, še posebej glede detajlov. Sedanji položaj na tržišču

kazalo, da centralno ogrevanje (za vsako stanovanje po ena peč, okoli katere so razporejeni posamezni prostori) nič ne nasne in so morali po vseh sobah postaviti klasične peči. Stanovalci imajo kopico pripomb glede prezračevanja sanitarnih prostorov, ki so tako vlažni, da gnije les itd. Vsaj oni zadregi s pečmi pa bi se bilo moč izogniti, če bi zadevo predhodno preskusili!

Ta primer morda ni najbolj kričec, je pa značilen za delo projektantov. Zanje je med drugim znano, da pošljejo načrte za razne detajle prav nazadnje, da načrte spreminjajo, s čimer gradnjo zavlačujejo in tudi podražijo. Tem, že znanim in vsak čas dokazljivim očitkom pa svoje še posebej dodajo investitorji in izvajalci gradbenih del. Takole povedo:

»Naši najbolj priznani strokovnjaki oddajajo iz rok, v primerjavi z ostalimi, sicer najbolj »nove«, vendar najbolj pomankljive projekte!« Res je sicer, da smo po vojni imeli zelo malo primerov, ko so bili projekti tako slabi glede osnovnih konstruktivnih izračunov (statika), da so se sami podrli ali pa so jih porušili zavoljo varnosti. Najrazličnejši »detajli« projektov (vrata, okna, funkcionalnost vgrajenih naprav itd.) sicer ne predstavljajo neposredne življenjske nevarnosti za stanovalce, kot pa na primer slabi izračuni statikov itd. Toda zatiskanje oči pred resnico, češ da se še nobena stanovanjska stavba ni podrla, zato še ne opraviči drobnih grehov, ki ji je bodisi zakrivil projektant, proizvajalec gradbenega materiala ali kdorkoli. Dandanes pa je žal tako, da po veljavnih predpisih projektant praktično sploh ni odgovoren za tovrstne »drobnjarije«, ki pa vendarle bremenijo naše gospodarstvo v milijonskimi zneski.

Tudi projektanti so v bistvu proizvajalci. In kakor delavec v tovarni odgovarja za škodo, katero je povzročil, tudi za projektanta ne bi smelo veljati drugače.

POTROŠNIK VPLIVA NA STANOVANJSKO GRADNJO

Na srečo sicer lahko pričakujemo, da bo na tem področju zavladalo več reda in več odgovornosti, ko bo čez pol leta stopil v veljavo novi zakon o gradnji investicijskih objektov, ki ga je pred kratkim že sprejela Zvezna ljudska skupščina. V tem zakonu, katerega bodo v prehodnem razdobju šestih mesecev dopolnili še razni republiški in občinski predpisi, je izrecno poudarjeno, da se vsa medsebojna razmerja urejajo s pogodbami in da projektant odgovarja za škodo in druge posledice, ki bi nastale, če izgrajeni objekt ne bi dal tistih rezultatov, ki jih je investitor od projektanta zahteval. Druga, bistvena pomembnost novega zakona je, da odpravlja sedanji sistem revizije projektov in elaboratov. Po novem bodo posebne komisije pregledovale le osnovne tehnične in konstruktivne zasnove projektov. Vse ostale pristojnosti (izvedba, funkcionalnost itd.) so prenesene na investitorja; v končni posledici — na primer pri proizvodnji stanovanj za prodajo na trgu — na neposrednega potrošnika, ki bo s tem vendarle dobil možnost vplivanja na delo projektantov, proizvajalcev gradbenega materiala in opre-

Ena izmed velenjskih stolpnic: za okna so porabili naknadno rahlo modrikasto obarvano steklo. Izkušnje kažejo, da stekla pokajo, ker se zaradi barvanja z ene strani preveč segrevajo. Predhodnih preskusov pa niso opravili. Strokovnjaki napovedujejo, da bo treba stekla v celoti zamenjati bodisi z navadnim, bodisi v monolitno obarvanim steklom. Skratka — malenkost, ki bo precej draga...

me ter izvajalcev gradbenih del. Skratka — potrošnik bo dobil možnost vplivanja na snovanje in gradnjo takih stanovanj, kot si jih želi. In še drugače rečeno: lahko bo vplival na pocenitev stanovanjske graditve.

BREZ SISTEMATICHNOSTI PRI ODPRAVLJANJU NAPAK

Lahko bi naposled pisali še o pomanjkljivostih, ki jih zagrešijo gradbena podjetja — torej izvajalci, ki včasih namesto uporabijo najslabše in najcenejše materiale, ki jih dobijo, samo da tudi pri tem nekaj zaslužijo. Vendar tudi to špekulantsko ravnanje ni bistveno.

Neprimerno važnejše je, da pri nas nimamo organa, ki bi koordinirano spremljal in proučeval razne pomanjkljivosti in napake, ki se na kakršnemkoli področju kažejo in ponavljajo pri stanovanjski gradnji. To je za zdaj prepuščeno stihiji in kvečjemu občasnim posegom raznih strokovnih organov, ki vsak primer kolikor moč hitro pogasijo, da ne vzbudi še več ogorčenja, kritike in škode.

S tem, da nam je tak organ, s katerim bi prihranili milijone in milijarde premoženja (vseeno ali zavod ali servisna organizacija), krvavo potreben, se strinjajo vsi prizadeti: torej proizvajalci gradbenega materiala in opreme, projektanti, investitorji in izvajalci. Dogovorili so se celo, da bi to dolžnost med drugim opravljalo Združenje stanovanjskih investitorjev,

potem pa republiški gradbeni center itd. Rezultat vseh teh dogovorov je vsaj za zdaj enak ničli. Zakaj?

Namesto konca: skupini naših gradbenih strokovnjakov ob obisku v Angliji niso hoteli pokazati skupine eksperimentalnih hišic, ki jih je neki stanovanjski zavod postavil nalašč zato, da bi preskusil uporabnost in kvaliteto nekaterih novih materialov, konstrukcij in postopkov. Odgovorili so le, da neuspehov ne mislijo razkazovati. Pri nas je glede tega ravno narobe. Marsikatero novost naši projektanti še toplo iz inozemskih revij prenesejo v prakso.

Na žalost ti spomeniki, ki si jih želi postaviti menda vsak arhitekt in projektant, pričujejo bolj o neodgovornosti in malomarnosti kot pa o dejanskem znanju, izkušnjah in zdravi razsodnosti.

Nič posebno novega nisem zapisal v teh vrsticah. Tudi ugovitve in trditve so morda preveč posplošene in bodo morda koga po krivem zadele. Vendar je, žal, situacija na področju stanovanjske graditve s tega gledišča tolikanj pereča, da drugačnih, pozitivnejših sklepov ni bilo moč napraviti. In še — v našem listu bomo vselej radi pisali o uspehih, ki so jih bodisi projektanti, proizvajalci gradbenih materialov ali izvajalci dosegli na področju izboljšanja kvalitete in na sploh racionalizaciji stanovanjske graditve.

MILAN GOVEKAR

V stolpnici S1 v Savskem naselju v Ljubljani, ki je bila pred kratkim komaj vseljena, so »pozabili« na odvajanje pare, ki nastaja pri kuhi. Zavoljo tega precej trpi vgrajeno kuhinjsko pohištvo. Te dni razkopavajo stene, da bi vgradili ventilacijo za odvod sopare

O TEM BI MORALI RAZMISLJATI VSI VSTOPNICA ZA ŽIVLJENJE

Njihova leta nimajo visokih števk. Mladi so kot so mlade njihove misli in želje. Komaj petnajstletni ali pa riti ne so praznovali svoj rojstni dan, komaj so poslednjič prestopili prag osnovne šole. Kljub svoji mladosti pa že morajo sami odločati o sebi, v njihovih rokah se je že znašla vstopnica za življenje. Kam zaviti z njo pa je za nekatere težka, včasih pretežka naloga. Se ne vedno povsem zbuje in izdelane želje neodločno iščejo pravi vhod v labirint znanja in dela, v labirint življenja. Gnani od teh lastnih želja, morda še spodbujani od te ali one bolj izkušene roke, potem bolj ali manj pogumno zakoračijo na novo pot. Za tiste, ki so se odločili, da bodo še za nekaj nadaljnjih let ostali zvesti knjigam, zvezkom in šolskim klopem, so steze več ali manj jasne in vidne, njihova rast in uspehi so vsaj delno objektivno zagotovljeni. Tisti pa, ki so se odločili za podjetje ali obrt, so v svojih prizadevanjih večkrat mnogo bolj osamljeni, so brez širšega razgleda na levo in desno in prerodko se pojavi roka, ki bi trdno in zanesljivo usmerjala njihovo vživljanje v novi svet.

Pogostokrat govorimo, da je skrb za družbeno politično in kulturno družabno vzgojo mladine nezadostna. Še posebno velja to za mladino, ki se takoj po končani osemletki zaposli v proizvodnji ali gre v obrt. Največkrat se potolažimo s posplošeno ugotovitvijo, češ saj mladina tako in tako ne kaže posebnega zanimanja za to, ali pa se vse ustavi ob pomanjkanju prostorov in ljudi, ki bi tako vzgojo sprejeli na svoja ramena in s tem se velikokrat debata začne in konča. Na škodo tistih, ki morda le niso tako indiferentni, da se ne bi splašalo vsaj poskusiti. Prav gotovo ima tako nezanimanje mladine svoje ozadje, tu so določeni vzroki, ki so lahko objektivne ali subjektivne narave. Proučevanje in odklanjanje teh vzrokov, z istočasnim povečevanjem sistematičnega izobraževanja mladine, pa je sicer težavna, a nujno potrebna naloga vseh, ki lahko kakorkoli prispevajo k izboljšanju trenutnega stanja.

Res je namreč, da so tisti, ki se takoj zaposlijo ali gredo v obrt, v dobršni meri nekaj let prikrasjeni za nadaljnje izpopolnjevanje svojega znanja v najširšem pomenu besede. Njihova vzgoja se je ustavila v osmem razredu osemletke ali pa še prej, v 7. 6 ali celo v 5. razredu. Seveda ni nujno, da bi tak posameznik, ki ni dokončal vseh razredov osemletke, bil vedno tudi nespособen za delo v proizvodnji in da se ne bi mogel strokovno izpopolnjevati, če se zaradi svoje individualne marljivosti in talenta zna pobrigati za svoj razvoj. Na splošno pa za formiranje zavestnega človeka, za vestnega proizvajalca in upravitelja ni dovolj samo popolna osemletka, še manj pa 6 ali 7 razredov, ampak tudi njegovo poznejše sistematično usposabljanje, vživljanje v novo okolje, razumevanje tega okolja, razumevanje in aktivno vključevanje v našo družbeno stvarnost. Tako pa so pri izobraževanju največkrat prepuščeni manjši ali večji stitiji občasnih seminarjev in tečajev, ki sicer imajo svoje pozitivni smisel in pomen, so pa zaradi svoje enkratnosti in iztrganosti nedvomno vse premalo. Gre torej za iskanje primernih oblik nadaljevalne splošne, družbene, strokovne vzgoje, neke vrste razširjene šole za življenje, ki bi lahko zajela vsaj večino mladine od 15 pa tja do 18 let, tiste mladine, ki morda nima niti popolne osemletke, ki še najbolj potrebuje mentorje, ki se sama najmanj znajde v novih okoliščinah iz prehoda od učenja do zrelega in samostojnega človeka. Pomanjkanje tovrstne vzgoje prepušča mladino preveč samo sebi, njen razvoj je počasnejši in kvaliteten slabši.

Pogoji za tako izobraževanje so v posameznih krajih različni, so pa možni, predvsem pa potrebni, ne glede na objektivne težave. Za ilustracijo, sicer nepopolno in pomanjkljivo, si ogledimo podobo mladine v enem kraju — izbrali smo si Trzin — podoba mladine, ki si išče svoj poklic, podoba mladine od 15. do 18. leta, ki v življenju nekega kraja premalo sodeluje, ki se v vrtincu svojih množičnih želja še ne znajde, ki še le dozoreva, a prevečkrat dozoreva sama, brez pomoči, katere pa je potrebna.

Avtomehaniki in manekenke

V Trzinu je lansko leto Zavod za zaposlovanje delavcev izvedel anketo med učenci osemletk o tem, za kakšen poklic so se odločili. Največ anketirancev je v odgovoru zapisalo: avtomehaniki (fantje) in manekenke (dekleta). Odločitve za ta dva »modna« poklica, kar je bilo seveda posledica nepoznavanja in zaletavosti, pa je bilo po dveh mesecih, ko so po vseh treh osemletkah v občini organizirali posebna predavanja za poklicno usmerjanje, mnogo manj in je druga anketa dala popolnoma drugačne in resnejše rezultate. Letos je šel razvoj še dalje. Poleg predavanj o poklicni usmeritvi se je 38 od 162 učencev, kolikor jih je letos končalo obvezno šolanje, tudi individualno posvetovalo s psihologom o izbiri bodočega poklica. Prvo tako potrebno pomoč mladini pri zrelejšem presojanju stvarnosti in bodoče življenjske poti so s tem v Trzinu uspešno zagotovili.

In tako se je od 162 učencev, ki so letos končali šolanje, zaposlilo v podjetjih 43, za obrt pa se jih je odločilo 45, to se pravi, da več kot polovica ni nadaljevala šolanja. Če še nadaljujemo s številkami, lahko povemo, da je vseh 8 razredov končalo 91 ali 56,5 % učencev, 7. 6 ali 5 razredov pa je končalo 71 ali 43,4 % — skoraj polovica! Ti podatki nedvomno samo potrjujejo potrebo po nadaljevanju izobraževanja za precejšnje število izvenšolske mladine, na drugi strani pa nastaja vprašanje, zakaj je odstotek tistih, ki

so končali vseh 8 razredov, tako majhen (velja sicer za Trzin, pa tudi v republiškem merilu ni dosti boljši). Odgovor je takoj tu, čeprav velja spet samo za Trzin: zaradi stare delovne tradicije je med zaposlenimi nad 50 % žensk, kar pomeni, da so otroci prepuščeni sami sebi, ulici, varstvenim ustanovam zanje ni (čeprav prav zdaj pripravljajo nekaj) in učni uspehi so seveda slabi. Tako je skrb za šolske otroke pomanjkljiva, njihova izobrazba je slabša, kar nedvomno otežkoča pravilno in zavestno izbiro, poklica, težje napredujejo v poklicu, mnogi si ne morejo zaradi te pomanjkljive izobrazbe izbrati tistega poklica, ki si ga želijo. Pravice, da se obvezno šola do 17. leta, in tako dokonča osemletko, pa se le malokdo posluži (letos je takih 5), ker jih žene v poklic in zaposlitev želja po čimprejšnjem zaslužku.

Tudi pri Partizanu jih ni...

Če lahko do končnega obveznega šolanja še nekako spremljamo razvoj te mladine, pa se potem, ko se razpletajo na vse strani, razmere precej spremenijo. Naenkrat vseh 15, 16, 17-letnikov ni nikjer, vsaj ne v tolikšni meri, kot bi pričakovali. Res, precej jih gre izven Trzina, drugi pa se kar nekako izgubijo. Delajo, to že, a to je skoraj vse, razen če ne upoštevamo njihovih čisto privatnih zadev. Nimajo nobenega prostora, kluba, kjer bi se shajali, nikjer ni videti kake njihove res množične aktivnosti. Celotni Partizanu je najmanj mladine te starosti. Ni zanimanja? Morda res, še bolj pa bi bilo, če rečemo, da zanimanje ni razvito oziroma da se zelo počasi razvija, da ga vsak posameznik mora razvijati sam in pride sčasoma, po nekaj letih, sam do zaključkov, da si želi to ali ono. Zelo značilno dejstvo: skoraj vsi, ki nimajo popolne osemletke, se po enem, dveh ali treh letih zaposlitve vključijo v večerno osemletko, zlasti ženska mladina pa množično — tudi po nekaj letih zaposlitve — sil v administrativno in srednjo ekonomsko šolo v okviru delavske univerze. Lahko bi ji očitali »pisarniško miselnost«, toda če drugače ni, je pa želja po znanju in spopolnitvi in jim tega skoraj ne moremo zameriti. Slišali smo pripombo: Saj naša mladina ni tako slaba. Samo treba ji je nuditi pravočasno in sistematično vse tisto, kar si morda zaželi šele kasneje in kar potem vsaj nekateri tudi dosežejo, toda mnogo bolj nepopolno in počasi. Na to se pozablja. Ne bi mogli reči, da družbene organiza-

cije in izobraževalne institucije v Trzinu ne nudijo prav ničesar. Samo mnogo premalo je tega. Delavska univerza je lani uspešno poskusila s šolo za življenje. Obstaja mladinska politična šola, so občasna predavanja (poljudno znanstvena, aktualno politična in gospodarska), kjer je vedno skoraj polovica mladine, so seminarji za člane delavskih svetov in samoupravnih organov — v teh je mladine zelo malo — organizacija LMS prireja seminarje za vodstva mladinskih organizacij po kolektivih (lani so imeli tako imenovano Tribuno mladih s predavanji iz različnih področij, ki je nalezela na zelo velik odmev in interes med mladino, toda to je bilo lani), klubi mladih proizvajalcev so izumrli, v podjetjih (samo pri Peko je okrog 200 mladih delavcev starih od 15 do 18 let!) je vse izobraževanje mladine — razen priučevanja na delovnih mestih — omejeno na občasne sestanke po ekonomskih enotah, kjer razpravljajo v glavnem o delitvi dohodka in nekaterih drugih problemih v podjetju, čeprav mladino nikjer ne zastopajo in ji prigravljajo, naj se aktivneje vključuje v upravljanje.

Vse se tako vrti v dokaj skromnih razmerah, ki zajemajo le majhno število mladine. Vsi pravijo: težko je najti primerno obliko, kjer bi vsak posameznik našel nekaj za sebe. To je res, toda težko in neodgovorno je tudi obstati samo pri premišljevanju, medtem ko iz že vestnih in obetajočih proizvajalcev vse prepočasi postajajo tudi dobri upravitelji, ljudje s širšo razgledanostjo, kar lahko samo še bolj pospeši tudi njihov strokovni razvoj, ko se vedno bolj večja razlika v izobrazbi med tistimi, ki nadaljujejo šolanje, in tistimi, ki so že zaposleni.

Resnici na ljubo naj povemo, da v Trzinu ne nameravajo obstati samo pri premišljevanju. Mnogo si obetajo od razširjene šole za življenje, ki naj bi postala neke vrste nadaljevalna šola za vso zaposleno mladino (če bo v občini in pri podjetjih dovolj razumevanja — kolikokrat bomo še govorili o tem razumevanju?); prav tako bo z novimi klubskimi prostori, ki jih bodo uredili s sredstvi občinskega posojila, mladina dobila prve prostore, kjer se bo lahko nemoteno shajala, načrte pa imajo še ti in oni.

Želimo, da ne bi ostalo samo pri načrtih, saj so dosežanja sredstva, ki so jih porabili za vzgojo te mladine, sodeč po ne ravno preveliki aktivnosti, bila bolj skromna in Trzin kot industrijsko dokaj močna občina, bi prav gotovo lahko žrtvovala več. In morda bi bilo prav, če bi o teh problemih začeli razmišljati povsod, kjer mladina dela, a se premalo vzgaja in izobražuje. Trzin je samo slučajno izbran primer.

V. S.

V letošnjih prvih šestih mesecih je bilo v treh največjih slovenskih kinematografskih podjetjih — v Celju, Mariboru in Ljubljani — predvajanih 238 premierskih filmov, a od tega le 71 filmov, t. j. komaj slaba tretjina vseh, podnaslovljenih s slovenskimi besedili. In vendar imajo gledalci ustavno pravico, da gledajo slovensko podnaslovljene filme. Vse kaže, da bo treba ostreje spregovoriti, da bi to pravico dejansko zaščitili. Odloki ljudskih odborov o obvezni opre-mi filmov s slovenskim besedilom, bi to pravico lahko in najlažje zaščitili, a to prav gotovo ne bi bila dobra zamenjava za tisto moralno-politično zavestno družbeno akcijo, ki je ob tem danes gotovo mnogo bolj umestna. Naš čas govori zoper administrativno urejanje takih problemov.

Le tretjina filmov s slovenskim besedilom

Če upoštevamo, da so kinematografi za filme, ki so jih predvajali v prvi polovici letošnjega leta, podpisali pogodbe že 59. in 60. leta, pa se sprašujemo, kaj lahko pričakujemo v 1962. letu.

Ljubljansko kinematografsko podjetje noče s distributerji podpisati pogodb, dokler ne bo dobilo zagotovila, da bodo filmi slovensko podnaslovljeni. Če ne bodo zadostili tej njihovi zahtevi, pravijo, so pripravljani tudi na to, da zaprejo kinematografe, čeprav bi ob tem sami morali nositi finančne posledice. Oni torej vztrajajo. Tudi Mariborsko kinematografsko podjetje se je doslej dogovarjalo z distributerji glede te zahteve, toda zaenkrat imajo le več ali manj gotovo ustne obljube. Sicer pa to podjetje v že sklenjenih pogodbah nima klavzule o slovenskem besedilu. Tako Ljubljansko kot Mariborsko kinematografsko podjetje pa zaradi pritiska, ki ga bolj ali manj dosledno hočejo izvesti na distributerje glede te zahteve, že občutijo posledice, saj so jim manjši kinematografi odvzeli najboljše filme in najprimernejše termine. Škoda torej, ki jo plačuje Ljubljansko podjetje z popolno doslednostjo, pa v Mariboru delavski svet podjetja ni pripravljen nositi. Celjsko kinematografsko podjetje, ki je podpisalo že vse pogodbe, si v njih tudi ni zagotovilo slovenskih besedil. Tudi oni razpolagajo le z obljubami, prav tako v Kopru, Novem mestu in Murski Soboti.

Da bo volk sit in koza cela

Kako je z ustnimi obljubami distributerjev? Vesna film je že doslej imel vse filme opremljene s slovenskimi besedili. Kinema iz Sarajeva, ki je v prvem letošnjem polletju od 40 filmov, ki jih je plasirala v omenjenih treh največjih slovenskih podjetjih, je opremila s slovenskim besedilom 15 filmov. Zdaž ustno obljubljajo, da bodo vse nove filme, ki jih bodo poslali na slovenski trg, opremili s slovenskim besedi-

lom (razen cinemaskopskega filma Plavi angel). Croatia iz Zagreba ustno veliko obljublja, toda nič določnega. V prvem polletju je to podjetje od 46 filmov poslalo 8 podnaslovljeno s slovenskim besedilom. Morava film iz Beograda obljublja, da bo verjetno vse črno-bele filme slovensko podnaslovlilo. V prvem polletju je to podjetje poslalo najmanj filmov s slovenskim besedilom, komaj 8 od 59. Makedonija film iz Skopja, ki je že v prvem polletju poslalo sorazmerno največ filmov slovensko podnaslovljenih — 15 od 37 — obljublja zdaj samo filme s slovenskim besedilom, po možnosti tudi cinemaskopske filme. Zeta film iz Budve, ki pa je v preteklem obdobju od 31 filmov tudi le 8 filmov slovensko podnaslovlilo, pravi, da bo 5 cinemaskopskih filmov poslalo v Maribor s srbskim besedilom.

Obljube so torej preveč le ustne, pripravljani so podnasloviti slovensko le del filmov, predvsem boljše, umetniško vrednejše, ostalih ne!

Skupna akcija terja doslednosti in vztrajnosti

O vsej tej problematiki je Svet za kulturo in prosveto LRS pred dnevi že drugič v letošnjem letu razpravljala. Predhodni razgovor s upravniki omenjenih večjih kinematografskih podjetij je opozoril, da je problem resnejši, kot smo mislili. Zlasti je opaziti tudi in dolготnost upravnih in družbenih organov kinematografov — do kraja zaostri problem je pripravljen doslej le Ljubljansko kinematografsko podjetje — pa tudi ljudski odbori puščajo kinematografe vse preveč same v te akciji, namesto da bi jih podprli in jih še bolj izpodbujali k doslednosti. Podobno so bile ugotovitve Odbora za kinematografijo pri Trgovinski zbornici. Kaže, da slovenski kinematografi pri tej akciji niso dovolj enotni in vztrajni. Večja kinematografska podjetja so se pod pritiskom javnosti še nekako spustila v »boj«, manjši pa menijo, da bodo bitke zanje drugi izbojevali. Tudi v primerih, ko imajo podporo okrajnih in občinskih svetov za kulturo, niso dosledni. Tako ima n. pr. Kranjsko kinematografsko podjetje sklenjenih že 45 % pogodb, brez klavzule o slovenskih podnaslovljih, čeprav ima za to akcijo vso podporo občinskega sveta za kulturo.

Če ne drugače, razveljaviti pogodbe

Distributerji so se doslej izgovarjali, češ da nimajo preveč jatev ali da so slabi. Če so se s tem doslej izogibali odgovornosti pred upravičeno kritiko včasih in kar škandaloznih slovenskih prevodov, pa je zdaj stvar drugačna. Društvo strokovnih prevajalcev Slovenije je 15. junija objavilo vse distributerje, da so jim prevajalci pri njih na razpolago. Pritlačili so tudi cenik uslug. Odrzalo se je edino podjetje Morava film, ki ponudbo pozdravlja, a doslej so poslali le eno naročilo za prevod. Ostali trmasto molče.

Situacija je torej takšna, da je Svet za kulturo in prosveto LRS sklenil sklicati predstavnike vseh slovenskih kinematografov, da se dogovorijo za enotno akcijo. Če ne bo šlo drugače, da bi razdelili vse pogodbe, ki ne zagotavljajo slovenskih podnaslovljev. Nekaj bi tožilo, ki lahko temu slede, da bi gotovo tudi dovolj močan moralno-politični argument, da se stvari končno enkrat za vselej uredijo na tem področju.

S. G.

Iz Zagorja:

Dom stoji — kakšna je njegova vloga?

Kadarkoli naletimo v delu družbenih organizacij in v medsebojnih odnosih na neko nerešeno vprašanje, začnemo govoriti o problemu. Ti problemi pa imajo lahko včasih tako objektivne vzroke, da jih ni moč odpraviti na hitro in brez vsestranskih proučevanj in iskanj najboljših rešitev. Včasih pa so taki problemi več ali manj samo plod nerazumevanja, neprečiščenih pojmov in pomanjkanja medsebojnega sodelovanja, povzročajo pa prav tako ali še bolj hudo kri in zastoj pri delu kot vsi drugi, večji problemi, in o takem problemu že kar precej časa govorijo pri zagorski Svobodi.

Na letošnjem obnem zboru so prišli do ugotovitve, da v neki meri zavirajo dejavnost Svobode neurejeni odnosi z upravnim odborom zagorskega Delavskega doma, češ da za sekcije Svobode v domu ni niti dovolj prostorov, najmanj za te prostore pa da je predraga. Do temeljitega pogovora med vodstvom Svobode in upravo doma pa nikakor ne pride. Medtem se je morala baletna skupina, ena najdelavnejših, preseliti v rudarsko šolo, igralci pa so se morali v dnevih, ko so v dvorani kino predstave, odpovedati vajan na odru, ker uprava doma ni pristala, da bi namestili kino platno pred železno zaveso na odru, zaradi česar bi morali umakniti tri vrste sedežev v dvorani.

Take razmere vzbujajo občutek, da v resnici delata tako Svoboda kot uprava delavskega doma vsak po svoji ne glede na želje, potrebe in zahteve enega ali drugega. Vsak ima tudi svoje argumente. Delavski dom: vsak prostor ni primeren za vse, brez plačila pa tudi ne moremo vzdrževati potrebnega reda in čistoče. Svoboda: dom je v prvi vrsti namenjen prav za kulturno dejavnost, denarja za najemnine pa ne dobimo nikjer.

Eni kot drugi imajo svoj prav. Brez ponavljanja o nefunkcionalnosti doma pa nima smisla še nadalje zapirati oči pred stvarnostjo: dom stoji, kakršenkoli že je, za njegovo vzdrževanje je potrebno toliko in toliko in treba je razmisлити, kaj se v tej situaciji le še da popraviti in urediti v zadovoljstvo vseh. Če so se v Zagorju že odločili za sistem, da uprava doma skrbi izključno za vzdrževanje — Svoboda pa za programsko politiko, kar v načelu ni slabo, je pa zato nujno najtesnejše stalno medsebojno sodelovanje, ki bi odpravilo lahko marsikatero pomanjkljivost. Vodstvo Svobode si za tako sodelovanje ni kaj preveč prizadevalo in morda ni popolnoma zgrešen pomislek, da za tem stalnim tarnanjem vsaj delno skušajo skrivati svojo nedejavnost (doslej n. pr. še nimajo nobenih oblik klubskega življenja). Uprava doma pa, ki ob pravilnem prikazovanju zahtev

in problemov nedvomno lahko tudi z večjim razumevanjem pristupnima upravičenim željam in malo širokorsneje dodeljevala prostore.

Ob vsem tem pa vprašanja odnosov med domom in Svobodo ne moremo omejiti samo na njiju. Če je dom v prvi vrsti namenjen kulturni dejavnosti — in to menda je, že po svoji gradnji — mora biti tudi nekdo, ki naj zagotovi potrebna sredstva za to dejavnost. Če pri drugih družbenih organizacijah ni problema plačila najemnine in zaradi tega lahko nemoteno uporabljajo prostore doma za svojo aktivnost, je s tem Svoboda v neenakopravnem položaju, ker imajo prednost tisti, ki lahko plačajo, kulturno življenje pa stagnira. To prioriteto listo, ki sioni na denarju, kar je nujno, pa lahko seveda spremenijo samo tisti, ki sredstva razdeljuje, to je SZDL in občina, katerima ne bi smelo biti vseeno, čemu in komu dom služi. Če je po sredi morda vprašanje premanjše aktivnosti Svobode, ki zaradi tega ni upravičena do večjih sredstev, ali pa nerazumevanje za njeno delo, se spet pojavi potreba po razgovoru, sodelovanju in pomoči vseh družbenih činiteljev v kraju, kar edino lahko v zadovoljivi meri postavi dom in njegovo vlogo na pravo mesto — da postane resnično središče tako kulturnega kot družbenega življenja.

V. SAMIDE

Družinski dnevnik

Ferdo Godina si ob pisanju scenarija za svoj film »Družinski dnevnik« gotovo ni mislil, da bo prav v tem delu zaživel ena najprisrčnejših in igralsko tako prirodnih podob Staneta Severja. Če mu na gledaliških deskah to ob njegovem življenjskem jubileju ni povsem uspelo, mu je uspelo v filmu. S svojo kreacijo je hkrati doprinesel glavni delež celotni uprizoritvi te najnovejše domače filmske komedije.

Že od nekdaj velja, da so dobre komedije redke, zlasti velja pa to za dobro družbeno komedijo. Če pisatelj začne scenarij tem prepričanjem, mu ni lahko. Ni mu namreč lahko najti ustreznega jedra, a da pri tem ne bi zašel v eno ali drugo skrajnost: v plehko in ceno komedijantstvo ali pretirano poveljevanje resničnosti, ki pa je le drobec resničnosti. Spominjam se, da so že ob prvih osnutkih scenarija krožile o njem najrazličnejše govorice. Eni so trdili, da je delo dolgočasno in razvlečeno ter skoraj neuporabno za filmsko proizvodnjo. Drugi pa so v njem našli le nekaj preostrih bodic na račun naše družbe. Prav zaradi teh in podobnih komentarjev smo film težko pričakovali.

Značilno za scenarij je preimisljena avtorjeva previdnost.

Scenarist je družbene probleme, zanj aktualne, obdelal tako, da v njih ni z osebno prizadetostjo in določeno ostrino iskal tudi njihovih vzrokov in posledic, ki v življenju vendarle niso vedno tako enostavne. Vprašujem se, ali je ta previdnost posledica časovne odmaknjenosti, saj je bil osnutek pisan že pred nekaj leti in pozneje večkrat predelan. Ali pa je to posledica avtorjevega

prepričanja, da so prav taki ljudje in taka dogajanja tipična za naš čas in našega človeka. Mnenja sem, da temu ni povsem tako, kajti taki in njim podobni ljudje so živeli in bodo še živeli. Prav tako tudi take matere-vzgojiteljice in prav taki otroci. Torej to le ni povsem tipično in zaradi tega tudi ne more biti ostro in obtožujoče, saj ne vodi v nikako zlo, temveč le v pre-

hodne težave in zaplete. In prav zaradi tega v teh ljudeh niti ne moremo iskati nekih globljih psiholoških konfliktov in v njih dejanjih globljih posledic, ki bi bile družben problem in bi sile v ostro družbeno kritiko. Scenaristu se je sicer posrečilo načeti in osmestiti nekaj, kar pa v bistvu ni več družbeno nujnost, kar ni več za družbo potrebno, niti problematično. To je le del naše vsakdanjosti, ki pa ni tipična in s tem tudi ne družbeno pomembna, saj njeni problemi ne zadirajo v globino, niso stalen in kriče moralno etičen, socialen ali temu podoben problem. S tem pa v taki obdelavi tudi delo ne more soditi med trajno vrednejše in umetniško dognane stvaritve.

Režiser Jože Gale je uspel ustvariti pristržno filmsko reportažo, uspel je v delo vnesti dovolj toplote in prisrčnosti, dovolj dinamike, da delo ni preveč razvlečeno in gledalca ne utruja in dolgočasi. Osnovno tezo nosi v dogajanju Stane Sever. Teže pa je govoriti o drugih igralcih. Menim, da lik mladega profesorja ni bil najbolj posrečeno dodeljen Juriju Součku in njegovim bogatim igralskim izraznostim. Tudi obe glavni ženski igralki nista povsem zadovoljili. Anka Cigojeva je vse preveč »odrska«, nesplošna in mestoma celo neprirodna. Nekaj podobnega je tudi v Vladošo Simčičevo. Pripun na in naravna pa sta bila oba fanti — Leo Kreft in Dušan Cirić, omembe vredne so tudi epizodne vloge Staneta Potokarja, Vladimira Skrbinška, Ruše Bojčeve in nekaterih drugih. Kot ustrezno dopolnilo filmu je tudi glasba Marjana Vodopivca.

I. B.

TA TEDEN SMO IZBRALI

Koncertni komentarji

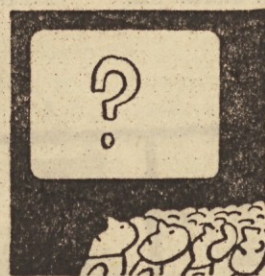
Očitno iz iste težnje kot popularne simfonije abonmaje je direkcija Slovenske filharmonije v letošnji sezoni uvedla samostojna glasbena predavanja — komentarje k programu vsakega svojega koncerta. Te oblike, vsaj stalne ne, naše glasbeno življenje doslej ni poznalo in ji ne gre odrekati dobrih lastnosti. Redni večeri bodo med občinstvom slej ko prej vzbujali zanimanje, ob tem pa neopazno širili obzorja ter bistrili okuse. Ščasoma — če je seveda ideji sojena dovolj dolga doba — bodo iz koncertne publike pomagali graditi trden organizem, ki ga še vedno ni in ki ga pogrešamo.

Vendar — kakorkoli že pozdravljamo to novo in pravilno gesto Slovenske filharmonije — v njej ni mogoče videti nadomestila za popularne simfonije koncerte, saj je namenjena že »pridobljenemu« občinstvu. Kaj pa tisti, ki bi jih radi šele privabili v koncertno dvorano? In vsi, ki ne najdejo poti do nje? Omejevanje na — kljub vsemu vendarle ozek — krog koncertne publike je nevarno. Seveda tega ni zakrivila samo ali celo izključno Slovenska filharmonija, temveč (skoraj bi bilo treba zapisati: v pretežni meri!) vsi drobni in tudi malo večji faktorji, ki jih pozabljamo in ki so tudi sami pozabili na to svojo dolžnost. Kdo bo čez nekaj let popravil škodo?

Prvo predavanje — komentar (z glasbenimi ilustracijami seveda) smo poslušali v mali dvorani Slovenske filharmonije 27. oktobra 1961. Govoril je Igor Andrejčič. — Prirediteljem želimo na pot kar največ uspeha.

»Kapo«

Lovčen film je v koprodukciji z italijanskimi filmskimi producenti posnel film o židovski deklici Editi, kjer obnavlja pretresljive dogodke iz minule vojne ter oživila spomine na nemška taborišča, plinske celice in nečloveško trpljenje milijonov ljudi. V tem okolju, med živimi mrličji, je meglebena jesenskega dne tudi mala Edita le številka, ki jo je skrivoma dobila po umrli Francozinji Nikol. Scenarist se ni omejil na

obujanje in sočustvovanje z nesrečnim osamelim dekletom, ki bi naj, kot je to v različnih drugih variantah, trpelo, umrlo ali srečno dočakalo konca vojne. V tej varianti je popeljal dekle v drug svet, kjer ga strah po obstoju in želja po življenju tira v izdajstvo, nizkotno predajo taboriščnim krvnikom in v vlogo okrutne mučiteljice ostalih zapornikov. Sele ljubezen do moškega, mladega ruskega ujetnika Saše obudi v njej spet človeška občutja, ljubezen — smrt pa je kot vrnilo njenega človeškega dostojanstva, edino možna in verjetna varianta.

Film gledalca pritegne in pretrese. Tudi po igralski in režiserski plati ima določene kvalitete; zlasti so dobro izdelani prizori z množico. Šibkejša pa je dramaturška obdelava, zlasti drugega dela filma. Šibka je tudi podoba male Edit, ki je v začetku, v svojih kontrastih prepričljivejša kot pozneje v vloge surove paznice in še bolj v vloge zaljubljene spreobrnjenke. Prenagli so ti preobrati, da bi jim človek lahko povsem verjel. Sicer pa je tudi v ostalem dogajanju, zlasti po prihodu ruskih ujetnikov, čutiti nekaj nelogičnega, neizdelanega, preveč poenostavljenega in celo nativnega. Zato nas ne more prepričati in ganiti komaj vzplamtela ljubezen, ki se tako enostavno zaplete in tako enostavno žrtvuje. Zato ostane v gledalcu kljub dokazani prizadevnosti in hotenju, ustvariti umetniško dognano delo, občutek nečesa neizdelanega in po človeški logiki neprepričljivega.

I. B.

RELATA REFERO

V slovenščino prevedeno: naj povem samo to, kar sem slišal.

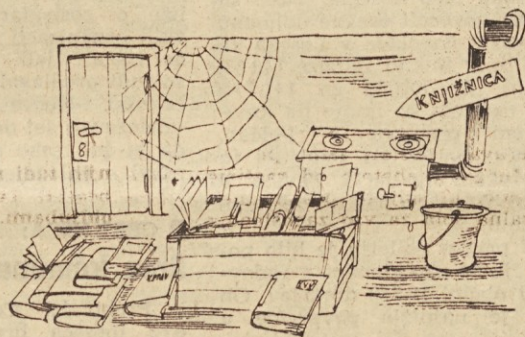
Knjižnica ... zaboji ... kuhinja ... dom Partizana.

Je dovolj? Kdo, za vraga, pravite vi, je na svetu že kdaj zmešal štiri tako raznorodne stvari.

Bom pojasnil to logiko: knjižnica je v zabojih, le-ti v kuhinji, kuhinja je v domu Partizana, ta pa v ne tako majhnem kraju, ki ima poleg zdravilnega vrelca še znano pivovarno in industrijo volnenih izdelkov (torej ni katersibodi revno mesto) in prav ta kraj razpolaga s tako nenavadnim domom Partizana, v katerem je kuhinja, v njej pa zaboji s knjigami. S kateregakoli konca torej pogledamo na to smešno stvar — stvar se ne spremeni, le pod drobnogledom postane bolj žalostna. Štiri povsem raznorodne stvari so, se torej vendarle lahko pomešale po nekaterih človeški pameti in logiki, pravite.

Stvar je res zamotana, a ne tako hudo, kot bi si kdo mislil. Kajti kljub v zaboji zabitim knjigam in »objektivnim razlogom«, ki pravi, da ni primerne prostora v mestu za knjižnico, ima vsa ta reč tudi svojo svetlo plat. Knjižnici je letos prvič ali vsaj prvič v zadnjem daljšem obdobju dodeljena subvencija v znesku pol milijona dinarjev. Razveseljivo, kajne. Tako bi se dosedanji knjigam v zabojih lahko pridružile še nove v vrednosti pol milijona dinarjev, ko bo le-ta nakazan. To niso mačje solze... Dejanje je vredno pohvale

Razen seveda, če se ne bo našel kak nepridiprav, ki se bo drznil oporekati, češ kaj bomo se z novimi knjigami, če še starih v kuhinji ne moremo razložiti iz zabojev, ne da bi se bali, da nam jih raznesejo. Ali, če bi se »objektivnim pogojem« drznili upreti le subjektivni činitelji — čitaj preprosto ljudje! — ki bi ugotovili, da je knjižnica v

kuhinji krajevna sramota. Ljudski gnev je včasih koristna reč! Zato se tudi jaz drznem predlagati, da bi problem krajevne knjižnice prenesli iz kuhinje Partizana v »javno komunalno kuhinjo«, na zbor volivcev, kjer bi tudi drugi povedali, kaj mislijo.

Ali pa morda Laščani knjižnice ne potrebujejo?

SPIK

Krik po človečnosti

S svojo tretjo letošnjo premiero nas je ljubljansko Mestno gledališče seznanilo s človeško in umetniško izpovedjo W. Borcherta. Ta odločitev je spodbudno dejanje, saj pomeni nadaljevanje tistih repertoarnih načrtov Mestnega gledališča, ki so se pred leti uveljavili z Irwinom Shawom (Pokopljite mrtve) in se jim zdaj priključuje še Borchert. Mnenja sem, da je pravično, da gre del repertoarja mestne gledališke hiše v to smer. Če kaj, potem so danes potrebni teksti, ki opozarjajo na človekovo moralno in fizično krizo, na nevarnost kolektivnega uboja, na probleme odgovornosti in še na vse ostalo, kar nam preti od nebesnih in podzemnih gobavih oblakov.

W. Borchert je preživel življenje sodobnega mučenika. Vse, kar čitamo o njem v gledališkem listu, je takšne narave, da nas pretrese. Njegovo življenje je izenačeno in spojeno z njegovo dramsko izpovedjo. Ta istovetnost je tako popolna, da je ves tekst en sam neroven, nestrpen in krčevit krik po človečnosti in prav takšen protest zoper vse, kar človeka razvrednotuje. Prav zato je bolj emotivne kot miselne narave, prav zato ne išče filozofskih dramaturških vozlišč, temveč se zanaša na našo neposredno, čustveno prizadetost. V marsičem predstavlja (samo formalno!) podaljšek ekspresionistične dramatike aktivističnega tipa, ki se je nujno razživila v Borchertovi domovini

po prvi svetovni vojni. Tudi ni brez lepote napak. Zlasti drugi del je razvlečen in v raznih variantah ponavlja iste stvari. Tudi o neaktivnosti glavnega junaka bi lahko razmišljali in še o čem podobnem! Pa vendar: cena in veljavnost Borchertove izpovedi je trajnejša od pikolovskega secirnega noža. Za seboj nas potegne silovitost njegovega Beckmanna, moč trpljenja, ki mu je tuj kabinetni humanizem, ampak mora prav vse napisati in podpisati z lastno krvjo.

Kdo bi potem lahko za pisalno mizo sodil in vrednotil delo, ki ga je nekdo plačal s svojim življenjem!

Se nekaj je v tekstu, kar terja posebno pozornost: kompleks nemške krivde! Kdo bo nosil breme, kdo bo nosil odgovornost? — Človeku se ob tem porodi vprašanje, ki si ga skoraj ne upa povedati naglas. Kaj, če Nemce prav ta kompleks vodi v smeraj nove bojevnike pohode?

Režiserjevo delo je opravil Jože Gale. Mnogo truda, natančnosti, znanja in spoštljivega odnosa do teksta je vsebovala njegova režija. Prav lahko jo sprejmemo in zagovarjamo takšno kot je. Vendarle se mi vsiljuje nekaj vprašanj, o katerih bi morda veljalo razmisliti: Mar je res nujno, da je odrski prostor tako nadrobno razčlenjen v globino in višino, da je prenatrpan s stopnicami in praktikabli kot v skladišču? (Scenograf je nabraž pri tem sodeloval!)

Ali je uporaba realističnih rekvizitov nujna? Telefon, knjige in podobni predmeti, ki sploh ne igrajo, so potrebni? Predvsem pa: ali ni preveč hoje po zadnjem praktikablu navzdol do konca odra in to prav »po realistično«? Nekateri like bi kazalo še bolj zaostri v smer zgrozljive groteske, tako kot se je to posrečilo Francetu Presetniku. Beckmann nekje govori o lutkah, mislim, da ta stavek ni samo hipna domisljica.

Od igralcev je nosil Saša Miklavc levji delež. Očitno se je spet srečal s svojim avtorjem. Miklavc nam je podaril redko gledališko doživetje. Zlasti njegov song »Hrabro ženico ima voljak« —) pa njegov konec spadata v tisti vrh, kjer se neha igranje in so v centru pozornosti samo še bitna vprašanja človeka. To pa je velika umetnost. — Povsem enakovreden mu je bil Franci Presetnik. Samo nekaj borihi stavkov mu je naklonil avtor, pa je ob njih človeka spreletaval srh. Veseli smo, da lahko temu, na zunaj skromnemu igralcu, damo tisto priznanje, ki ga že dolgo zasluži. Impresivna lika sta ustvarila še Janez Albreht in Jože Lončina. Iva Zupančičeva je le s svojim močnim igralskim talentom premagovala stilslo neenotnost, ki jo nosi s seboj že Dekletov tekst in jo je režiser spregledal.

Scena Svete Jovanoviča je učinkovitejša v gledališkem listu, kot pa jo je uspel realizirati na odru.

MIRAN IVANC

W. BORCHERT

ZUNAJ PRED DURMI

Neperspektivna razmerja

V večjih gospodarskih organizacijah ajdovske občine pravkar razpravljajo o osnutkih novih pravilnikov o delitvi čistega in osebnega dohodka. Osnutek je pripravljen že vseh 22 podjetij, ki so dolžna, po sklepu ljudskega odbora, z novim letom deliti čisti dohodek po novih pravilnikih. Do sedaj so člani delovnih kolektivov dali že več koristnih pobud, ki jih je treba ob končni izdelavi pravilnikov še upoštevati.

Kritična obravnava osnutkov pa nam odkrije težnjo nekaterih gospodarskih organizacij po večanju osebnih dohodkov na račun skladov. Vzemimo samo primer Splošnega gradbenega podjetja »Primorje« in Lesno industrijskega podjetja. V osnutkih pravilnikov obeh organizacij je ta težnja zelo opazna. V Splošnem gradbenem podjetju »Primorje« je bilo na primer razmerje med osebnimi dohodki in skladi v minulim letu 90:10; po osnutku novega pravilnika pa naj bi znašalo 95:5. V Lesno industrijskega podjetja pa naj bi se razmerje spremenilo iz 80:20 na 89:11.

V vrsti podjetij pa je opaziti perspektivnejšo politiko v delitvi čistega dohodka. Tako naj bi v Milnotestu razdelili tri četrtine ustvarjenega čistega dohodka med osebne dohodke in eno četrtno na sklade; v Sadno likerskem kombinatu Fruital pa naj bi namenili za sklade 15 odstotkov čistega dohodka.

Morda so bila nekatera podjetja spričo znatnega odstopa v delitvi v zadnjem času na račun skladov, celo prisiljena tudi v osnutkih uveljaviti to prakso. Vendar se zdi potrebno opozoriti, da bodo morala prej ali slej treznejše oceniti svoje razmere v splošnih gospodarskih gibanjih pri nas. Verjetno bodo sedanje razprave razen sprememb v podrobnejših postavkah prinesle tudi nekatere spremembe v razmerjih. Kjer tega ne bo, pa bodo tržišče samo in pogoji poslovanja narekovali posameznim podjetjem večjo skrb za razširjeno reprodukcijo.

Lojze Kante

»FRUCTAL« AJDOVŠČINA: Doslej 92 odstotkov plana

V ajdovskem podjetju »Fructal« so si letos postavili skoro za 700 ton večje planske obveznosti. Ugodna letina in povečana storilnost pa sta vplivali na to, da so svoje obveznosti do sedaj dosegli že z 92 odstotki. Pravijo pa, da bi plan lahko že izpolnili, če bi imeli dovolj skladišč, predvsem bazenov za spravljane jabolk in drugega sadja. Zato si prizadevajo, da bi čimprej uresničili rekonstrukcijske načrte in tako omogočili avtomatiziran proizvodni postopek in s tem vskladiščevanje polizdelkov.

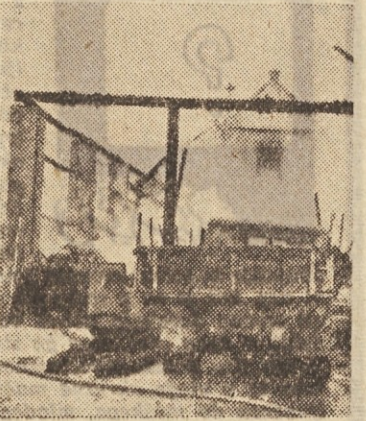
M. T.

ZASAVJE:

Pet milijonov hišnim svetom

Kot drugod, tako imajo tudi v Zasavju nekateri hišni sveti nemalo težav z vzdrževanjem hiš. Gre namreč za tiste hišne svete, ki upravljajo s stari in dotrajanimi hišami, v katerih so slaba stanovanja, namemina pa zato zelo majhna in ne zadošča niti za najnujnej-

ša tekoča popravila. V Trbovljah je zato občinski ljudski odbor že sklenil, da bo najel pet milijonov dinarjev posojila in jih dodelil tem revnejšim hišnim svetom. Tudi v Zagorju in Hrastniku sedaj že razmišljajo o ustanovitvi posebnega sklada, kamor naj bi se stekala sredstva za popraviljanje in vzdrževanje starih hiš. (k)

Prejšnji teden je v Kranju pogorelo skladišče podjetja »Odpad«. Požar je uničil precej odpadnega materiala pa tudi tovorni avtomobil. Pravijo, da do nesreče verjetno ne bi prišlo, če bi odpadni material vskladiščili na ustreznem kraju.

IZOLA:

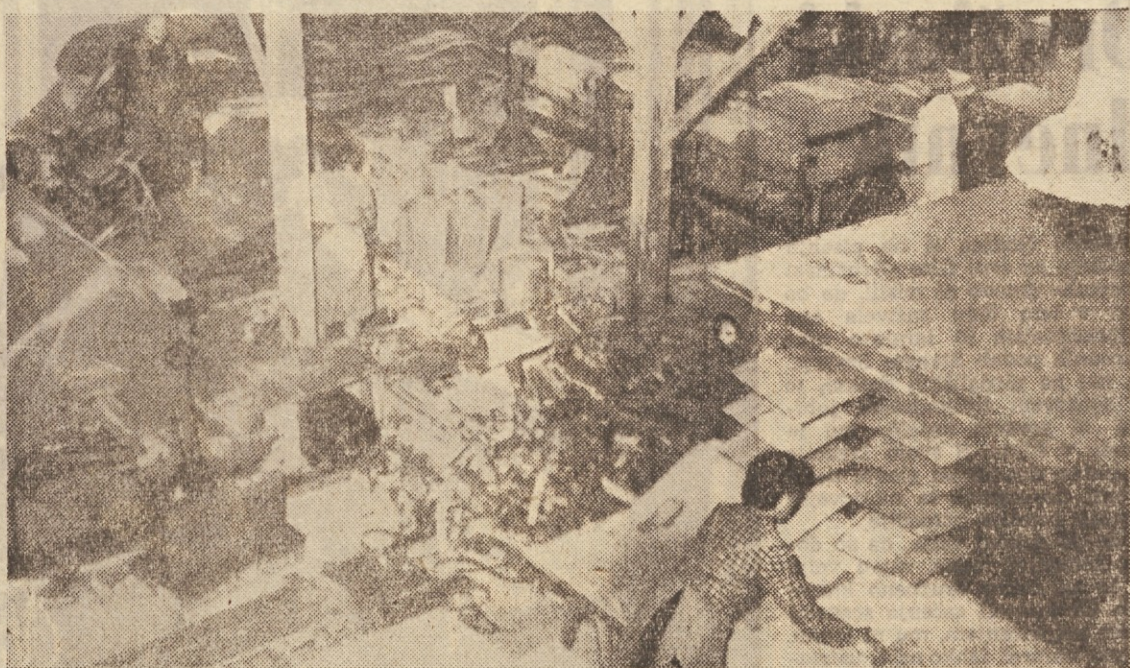
ODS »Račica« brez pristojnosti

V dvanajstih največjih izolskih podjetjih imajo (po anketi o uveljavljanju novega gospodarskega sistema) 128 ekonomskih enot. Medtem ko so v devetih gospodarskih organizacijah izvolili predsednike ekonomskih enot neposredno vsi proizvajalci, so v treh gospodarskih organizacijah — v Mali opremi, Jadranki in Mavrici — posredno v enajstih primerih izvolili za predsednike ekonomskih enot vodje ali šefe obratov, kar povzroča med delavci precej negotovanja. V pretilistvu »Račica« pa se doslej ni mogel uveljaviti niti obratni delavski svet, ki je dejansko brez pristojnosti, čeprav naj bi bil odločilni činitelj v pripravi na ustanavljanje ekonomskih enot. Omenjeni obrat je v sestavi matičnega podjetja v Ljubljani, ki pa ne posreduje svojemu izolskemu obratu niti osnovnih pokazateljev, ki naj bi služili proizvajalcem za razprave in formiranje ekonomskih enot.

Medtem ko so v večini podjetij že temeljito razpravljali o prenosu pristojnosti na ekonomske enote, čeprav jih v večini primerov še niso uzakonili, pa so razen v trgovskem podjetju Jadranka, povsod v zaostanku s sprejemanjem pravilnikov o notranji delitvi dohodka.

Najbolj boleč pa je pojav nenehnega večanja razponov med skupinami proizvajalcev z zaslužkom do 10.000 in skupino z osebnimi dohodki nad 60.000 dinarjev. Posebno drastičen je primer v podjetju »Riba«, kjer znaša povprečje najvišjih premikov za prvih osem mesecev za 13 članov kolektiva več kot sto tisoč dinarjev ter je razmerje z najnižjimi v številkah 1 : 10,4, v kombinatu Delamaris pa za prvih sedem mesecev celo 1 : 11,5, v Mehanotehnikah 1 : 9 itd. Občinski zbor proizvajalcev, ki je pred dnevi temeljito razpravljal o teh pojavih, je sklenil, da bo brez odlašanja sprožil javne razprave o spoštovanju principov po delu. Nespoštovanje teh načel povzroča namreč pri delavcih negotovanje, dolge in žolne razprave ob proračunih, kar nedvomno odvrta delavce od pozitivnih razprav o dobrih straneh sistema delitve dohodka in zmanjšuje njihovo storilnost.

B. C.

V industriji pohištva »Stol« v Duplici pri Kamniku so dobili v furnirnem oddelku nov avtomatski stroj za sušenje furnirja. Z novim strojem bodo lahko zadovoljili vsem sedanjim potrebam pa tudi v prihodnje, ko bodo po končani rekonstrukciji povečali podjetje.

RADOVLJICA:

Ugodni gospodarski rezultati

Polletni obračuni in analize gospodarjenja v podjetjih radovljiske občine so še vedno predmet živahne razprave. Tako je zbor proizvajalcev na pobudo občinskega sindikalnega sveta sklical sejo, kjer so podrobno obravnavali polletne obračune posameznih podjetij. Letos vsa podjetja razpolagajo z znatno večjim čistim dohodkom kot lani, kar je predvsem rezultat nove delitve. Tako so na primer v podjetju »Kreda« Radovna dosegli v letošnjem prvem polletju kar za 491,8 % več, v »Jelki« Radovljica 237,0 %, v Tovarni čokolade Lesce 245,4 %, Plamen Kropa za 194,5 % več itd.

Od 60 podjetij jih 18 ni doseglo proizvodnega plana. Skoro vsa podjetja pa so povečala osebne dohodke, torej tudi tista, ki plana niso dosegla. Tako so največ povečali osebne dohodke v tovarni čokolade v Lescah za 151,6 %, v Suknu Zapuže 148 %, Almiri Radovljica za 141,7 % itd.; medtem ko imajo na kmetijskem posestvu v Polčah, v Sport hotelu na Pokljuki in Trgovskem podjetju Savica v Bohinju manjše osebne dohodke kot lani.

V prvem polletju je bilo povprečje na zaposlenega v radovljiski občini 19.750 dinarjev. Ob tem je najnižje povprečje v

podjetju Almira v Radovljici (17.200 dinarjev), najvišje pa v Kemični tovarni Podnart (33.050 dinarjev). Kaže, da so take razlike predvsem posledica ugodnih pogojev na tržišču in je težko reči, da so tista podjetja, ki so dosegla nižje rezultate, tudi slabše gospodarila.

Kljub temu, da je povprečni rezultat gospodarjenja podjetij dober, pa so od 803 milijonov dinarjev, kolikor imajo obveznosti do družbe, plačala v prvem polletju le 303 milijone ali 37 % obveznosti. Nekatera podjetja so izplačala tudi pretirano visoke zneske za reklamo, za reprezentančne stroške in razne dodatke; medtem ko je le malokatero podjetje ustvarilo z lastnimi dohodki večji sklad obratnih sredstev.

Tokrat je zbor proizvajalcev radovljiske občine prvič podrobno razpravljal o gospodarjenju posameznih podjetij. Odborniki pa so želeli, da bi v bodoče dobili še natančnejše analize o gospodarjenju posameznih organizacij in da bi o tem še razpravljali. Nekateri člani so tudi predlagali, naj bi se odborniki Zbora proizvajalcev udeleževali sej delavskih svetov, da bi bili tako še bolj seznanjeni s položajem podjetij.

N. B.

CERKNICA:

Brez komunalnih služb?

Prebivalci Cerknice so že dva meseca brez komunalnih uslužnostnih podjetij. Komunalni servis, ki je prej opravljal vsa ta dela, se je namreč 1. septembra priključil Splošnemu gradbenemu podjetju Gradišče. Zaradi velikega pomanjkanja strokovnih moči po terenu, pa to podjetje ne more opravljati manjših uslužnostnih del. Zato se je v zadnjem času v tem kraju tudi močno razvilo šušmarstvo. Prebivalci so sicer na zboru volivcev predlagali naj občinski ljudski odbor ustanovi stanovanjsko skupnost, vendar doslej za to ni bilo še nič storjenega. Zato se volivci upravičeno sprašujejo, kaj je z njihovim predlogom.

RAKEK:

Zakaj ne popravijo kulturnega doma?

Kulturni dom na Rakeku je že zelo slab. Zato je občinski ljudski odbor Cerknica dodelil za popravilo potrebna sredstva in tudi gradbeni material je že dolgo pripravljen. Toda vse stoji in z deli kljub vsemu še niso začeli. Sanitarna inšpekcija je že opozorila upravo kina in KUD »Heraj Istok«, da bo morala dvorano zapreti, če ne bodo doma popravili. Toda nova sezona je spet tu, v domu pa je še vse po starem. Prebivalci Rakeka bomo prav gotovo zelo prikrajšani, če nam bodo zaprli še edini dom, to se pravi, če bomo ostali še brez kina in drugih kulturnih priporočitev, ki so edino razvedrilo v tem kraju.

TRZIC:

Peko 2 milijona posojila

Prostovoljno družbeno posojilo za gradnjo in opremo klubskih prostorov v mestu in okolici so začela, razen občanov, vpisovati tudi podjetja. Delavski svet tovarne Peko je tako na primer že sklenil, da bodo vpisali dva milijona ljudskega posojila, medtem ko se je delavski svet Splošnega gradbenega podjetja odločil da bodo opravili pri gradnji in predurejanju prostorov za dve sto tisoč dinarjev gradbenih del. Delavski sveti drugih podjetij na se do sedaj še niso odločili. VE

CELJE:

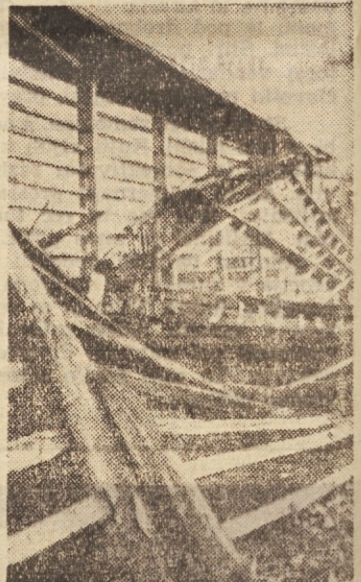
Komisije uresničile svoje načrte

Komisije pri Občinskem sindikalnem svetu v Celju so svoje septembrske in oktobrsko načrtna dela v glavnem uresničile. Izjema je le komisija za javne službe, ki se še doslej ni mogla sestati. Ti delovni načrti so bili precej zahtevni, zato so člani komisij porabili precej svojih prostih ur, da so pripravljali razne analize in je najbolj delovna komisija za razgovore po kolektivih. Sedaj je najbolj delovna komisija za HTV, ki pripravlja centralno razstavo ob tednu varnosti. Nekateri člani komisij pa je moral Občinski sindikalni svet zaradi nedelavnosti zamenjati. ZE

VERIGA LESCE:

Pet obratnih delavskih svetov

V Tovarni verig Lesce pri Bledu so pretekli teden izvolili obratne delavske svete. Tako je sedaj v tem podjetju ra-

Prvi sneg in močan veter je nekaterim krajem na Gorenjskem prinesel precej škodo. Medtem ko je sneg »škodoval« predvsem krajem okrog Preddvora in Cerkelj, pa je močan veter v Mostah pri Zirovnici zapustil takole sliko.

zen centralnega delavskega sveta še 5 obratnih delavskih svetov. V Verigi bo tako sedaj sodelovalo pri odločanju 142 izvoljenih članov kolektiva ali 16 % vseh zaposlenih. (Seveda pa je to še vedno premalo, če hočemo govoriti o dejanski decentralizaciji delavskega samoupravljanja. — Op. ur.)

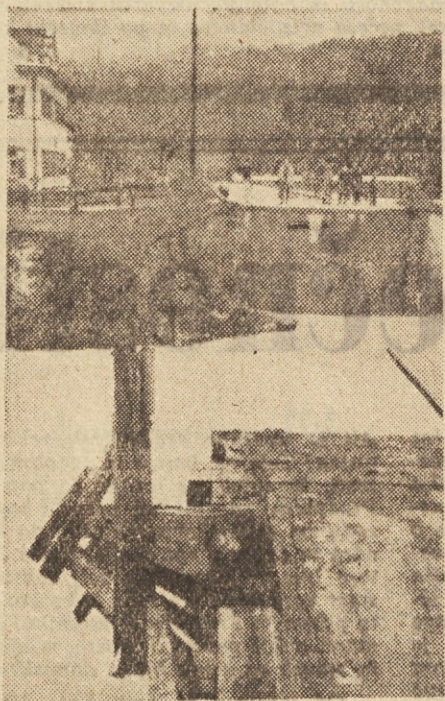
Volitev se je udeležilo 87 odstotkov volivcev, 11,5 odstotkov jih je bilo opravičeno odsotnih, ostalih 12 volivcev (1,5 odstotka) pa se volitev ni hotelo udeležiti. Prav to nedvomno kaže, da čaka notranje sile v podjetju še precej dela. Veriga je med prvimi podjetji v radovljiski občini, ki so izvolila obratne delavske svete. N. B.

NOVO MESTO:

Združitev Krke in Loka

Pred nedavnim sta kolektiva tovarne »Krka« iz Novega mesta in tovarne »Loka« iz Ljubljane sklenili, da se združita v eno podjetje: Farmaceutsko kemični kombinat Ljubljana. Prepričani so, da bo tako združena farmacevtska industrija lažje urejala številne probleme obeh kolektivov in dosegla boljše gospodarske uspehe. D. V.

NEZADOVOLJSTVO NA DESNEM BREGU SAVE

Ob zadnjem hudem neurju, pred približno tremi tedni, je Sava odnesla tudi del mostu na Lancovem pri Radovljici. Tako so bili prebivalci Lancovega in tudi drugih vasi onkraj Save popolnoma odrezani od Radovljice in drugih krajev na levem bregu Save. V sili so si pomagali pač sami po svojih močeh in s svojo iznajdljivostjo: naredili so si zasilen splav, s katerim se sedaj prevažajo preko deroče Save. Pravijo, da se dnevno prepelje tako okoli 200 ljudi, ob nedeljah pa tudi več. Ljudje, ki stanujejo blizu mostu, pomagajo svojim tovarišem z vlečno žico, na katero je pripet splav, in prav od dobre volje vseh teh vaščanov je odvisno, da splav sploh lahko »obratuje«. Zgodilo pa se je že, da se je splav odpel in zaplaval po deroči Savi navzdol. Na srečo je obtičal na skali kakih 100 metrov niže. Tedaj so se prepeljevali ravno otroci in neka starejša ženska. Da se je ta »brodolom« končal brez večje nesreče, gre zasluga pogumnemu Danijelu, ki je vse te brodolomce znosil iz mrzle in deroče Save. Sedaj, pravijo, da so bolj previdni in zato ne dovolijo, da bi bilo na splavu več kot 6 ljudi.

Toda ali bomo res čakali toliko časa, da se bo zgodila huda nesreča, ali bomo res čakali, da bo nezadovoljstvo prebivalcev desnega brega Save privelo do vrhunca? Se res ne bi mogli odgovoriti organi v treh tednih le dogovoriti, čigava dolžnost je, da bo poskrbel za popravilo tega dela mostu?

V teh vaseh je namreč tudi precej otrok, ki hodijo v radovljiske šole in ti morajo, če jih nočejo izpostavljati stalni nevarnosti, hoditi v Radovljico prav naokoli: preko bodeškega mostu pri Ribnem v Radovljico, kar pomeni okoli 2 uri hoda več, ali pa preko Podnarta in v tem primeru plačevati še vlak oziroma avtobus. Tu je tudi veliko delavcev, ki se vozijo na delo na Jesenice in drugam, in končno tudi drugih, ki imajo v Radovljici, kot občinskem centru, svoje vsakodnevne opravke. Tik ob porušenem mostu je tudi žaga — torej je tudi precej tovarnega prometa, ki pa je preusmerjen preko Podnarta. In če bi preračunali vse te izgubljene ure, vse te toliko daljše prevoze, da nezadovoljstva tamkajšnjega prebivalstva in posledic, ki bi utegnile nastati, sploh ne omenimo (čeprav pa na to še posebej ne bi kazalo pozabljati), bi bili ti izdatki prav gotovo že prav lepa postavka za popravilo mostu. Toda vse čaka že tri tedne...

MAŽE IN CARINA

Pustimo ob strani napovedi tistih, ki pravijo, da je čas najrazličnejših maž za smučni miti, ker sta jih izpodrinila bodisi lak ali pa plastične obloge. Vrhunski tekmovalci pa tudi dobri smučarji brez maž navzlic temu ne morejo shajati in ker se na domače ne zanesajo preveč, uporabljajo najrazličnejše tuje izdelke. Med njimi tudi švedske SWIX maže. Tukaj pa se začne naša zgodba.

Ljubljansko podjetje »Slovenija šport« je pred kratkim uvozilo 6000 tub SWIX maž. Maže so izdelane na osnovi voskov, kot rečeno pa so namenjene smučarjem, ne pa čebelarjem ali industriji vosčil. No, to naših vrlih carnikov ni motilo, pa so maže uvrstili med voske namesto med športne potrebščine. Če bi bila to zgolj formalnost, bi se nasmejali, tako pa je nasmešek precej kisel: za voske je treba plačati carino po stopnji 60 % in še posebej

25 % prometnega davka. Športne potrebščine pa so obremenjene le z dvajsetimi odstotki carine. Skratka, namesto da bi bile maže na prodaj po primerni ceni, jim je carina določila »vrednost« na 600 dinarjev za tub!

Se dobro, da maž za smuči ne izdelujejo na osnovi margarine ali podobnih prehrablenih artiklov. Saj bi podobno neelastično pojmovanje carinskega zakona nemara pripomoglo še do slajšega ocvirka...

BOLNIK NAJ BO V POSTELJI

Protesti zoper registracijo doseženih izidov v SCL, oziroma zoper nepravilno registracijo nekaterih igralcev, so v tej nogometni sezoni na dnevnem redu. Stevilni podatki dokazujejo, da je leglo nezdravih pojavov predvsem v klubskih vodstvih, kjer številni funkcionarji namerno ne upoštevajo pravilnikov, da bi svojim klubom zagotovili točko več.

Znan je primer Pajerja, mladega nogometaša Rudarja, ki še ni izpolnil 17 let, ter proti vsem pravilom nastopa na tekмах letošnjega prvenstva za barve svojega moštva.

Na telmi Slovan: Rudar, je mladi Pajer trčil z vratarjem Slovana in pri tem utrpel hude telesne poškodbe.

be. Pajerja so nemudoma odpeljali v bolnišnico, kjer so zdravniki ugotovili pretes možganov. Po dveh dnevih ležanja v bolnišnici so ga odpustili, vendar z navodilom, naj se skrbno pazi in predvsem miruje. Poudarili so, da nogometaš ne sme igrati vsaj še dva meseca, ter naj hodi na redne preglede v trboveljsko bolnišnico.

Kmalu zatem je Pajer spet oblekel nogometni dres ter nastopil proti Triglavu. Čeprav je dejurni zdravnik opozoril vodstvo Rudarja, da bi bil nastop Pajerja življenjsko nevaren, so prav tisti funkcionarji, ki se največ sklicujejo na skrb za igralce, zdravnika grobo zavrnili in pustili Pajerja na igrišče...

KAKO POCENITI ŠPORTNO OPREMO IN ŠPORTNE POTREBŠČINE?

Ze precej časa ugotavljamo, da so cene športne opreme in športnih potrebščin zelo visoke. Če pomislimo, da velja na primer kompletna oprema za smučarja okoli 40.000 dinarjev pri povprečni (beri slabši) kakovosti izdelave, in 100.000 dinarjev pri boljši kakovosti, je več kot očitno, da so športne potrebščine veliki večini državljanov (pri povprečnem zaslužku 26.172 din mesečno ob koncu prvega polletja letos — podatek je za LR Slovenijo) preprosto nedostopne. Vzemimo za primer očeta, ki mora opremiti dvojce ali več otrok s smučmi in vso ostalo smučarsko opremo, poleti z blazinami za taborjenje in vodni šport itd., itd. — potem se tak oče lahko pogovarja samo še o stotisočakah.

Prav tako smo si že dolgo časa na jasnem, da telesna kultura ni razkošje in privilegij redkih posameznikov, pač pa nam pomeni najcenejši in najboljši način za obvarovanje zdravja, vzdrževanje in povečanje delovne sposobnosti slehernega državljanja. Prav zavoljo teh razlogov naša družba tudi podpira vsestranski razvoj telesne kulture, športa in najrazličnejših oblik športne rekreacije.

Vendar — če bi puščali stvari takšne kot so, bi ob sedanjih pogojih telesna kultura pomenila zadevo, najtesneje povezano s standardom. Se pravi: kdor zmore, jo naj goji — drugi pa naj počakajo boljših časov.

vesticijski sklad ter plačevanje 25 % izrednega prispevka. Ob sedanjih tržnih razmerah (drage surovine itd.) tudi ob oporitvi plačevanja družbenih obveznosti v podjetju ni bistvene možnosti za pocenitev proizvodnje pri sedanjem načinu dela. Trdijo pa, da bi lahko pocenili izdelke za 20 do 30 %, če bi lahko do kraja izgradili in opremili tovarno. Za to bi potrebovali cca 200 milijonov, ki pa jih nimajo, niti ni upanja, da bi jih kjerkoli dobili.

Zato v podjetju pravijo: če bi bili deležni ugodnosti, ki jih družba priznava nekaterim dejavnostim, bi ta sredstva morali porabiti za razvoj podjetja. Treba je do kraja izgraditi tovarno, ob izgrajeni tovarni pa bi že lahko mislili na znižanje cen in tudi na boljšo kvaliteto.

In še to-le zanimivost: tri četrtine vrednosti »Elanove« proizvodnje predstavljajo smuči. Letos jih bodo naredili okoli 60.000 parov. Doma jih bodo prodali kvečjemu 10 %, medtem ko so na tujem konkurenčni tako v ceni kot v kvaliteti. Uspešno so prodrli celo na tržišča v Švici, Avstriji, Nemčiji, Kanadi itd. Če bi bile smuči cenejše, bi jih nedvomno lahko precej več prodali tudi na domačem trgu. Tako pa je trenutna rešitev — izvoz.

Ze proizvajalec je sam ugotovil, da znižanje družbenih obveznosti k znižanju cen ne bi dosti pripomoglo. Po drugi strani bi prav to verjetno vplivalo, da bi tudi druga podjetja začela proizvajati še športno opremo in športne potrebščine; da bi skratka razširjala, namesto zoževala, to je specializirala svoje proizvodne programe. Ob enem takim proizvajalcem ne bi bilo treba tolikanj skrbeti za možnosti racionalizacije proizvodnje in pocenitve športne opreme in potrebščin.

Precej dokazov z drugih področij že imamo, če pravimo, da bi se v praksi dogajale take reči. Najbolj slikovita primera je tista, ki ilustrira razmere v našem založništvu. Družba zdaj subvencionira in na sploh nudi olajšave pri plačevanju obveznosti založniškim podjetjem, ne pa kupcem. Posledica tega je, da imajo knjigarne na zalogi za več kot milijardo dinarjev knjig, ki so ob vsej podpori družbe za kupca še vedno predrage.

Drugi pravijo — potrebne so večje dotacije ali pa regresi. Tisti, ki na zadevo gledajo najbolj cehovsko, predlagajo, da bi bilo treba dati dotacijo raznim športnim organizacijam. Te bi potem omogočile svojim članom, da bi dobili športno opre-

mo ali potrebščine po primerni ceni, čeprav bi jo proizvajalci prodajali po ekonomskih cenah. Če smo rekli, da gre za cehovstvo, bomo to tudi utemeljili. Spet za primer smučarje: registriranih smučarjev je v Sloveniji okoli 15.000. Smuča pa desetkrat toliko prebivalcev naše republike. (Po zadnjih podatkih cca 160.000). Ugodnosti nižjih cen naj bi bili torej deležni le nekateri, to je: velika majšina. Interes družbe pa je nedvomno predvsem v tem, da podpira tako telesno kulturo, ki vključuje čimveč državljanov, torej množičnost.

Potem predlagajo varianto regresiranja trgovine, ki bi kupovala izdelke po ekonomskih cenah, prodajala pa bi jih po toliko nižjih cenah, kolikor regresa na posamezne predmete bi družba priznala. Družba pa bi v takih primerih nastopala kot administrativni organ. Drugače si namreč res ni moglo predstavljati, da bo kdo drugi, kot kaka komisija ali organ določal regres na posamezne športne potrebščine ali opremo.

NAMESTO SKLEPA

Kakorkoli se vsako poseganje v cene športnih potrebščin bodisi z dotacijami ali regresi trgovini, proizvodnji ali športnim organizacijam zdi nesim-

Kaj obljublja trgovina za zimski šport

trebsčinami je precej sezonskega značaja. Temu lahko včasih pripišemo, da ni vselej najboljše založena, kajti naposled nima dovolj obratnih sredstev za pokritje vseh zalog in za zagotovitev primerne izbire.

Po tem kratkem uvodu — kaj je trgovina pripravila za zimski šport? V podjetju »Slovenija šport« Ljubljana so o tem povedali naslednje:

»Poskrbeli smo za zadovoljivo izbiro smučmi in sank vseh velikosti in kvalitet iz domače proizvodnje. Gre za izdelke podjetij »Elan« in »Planica šport«. Na razpolago bo dovolj okovja za smuči. Tako bomo razprodali preostalo domače okovje »Plamen«. Iz vzhodne Nemčije bomo dobili 2400 garnitur Inselberg okovja s stremeni (sistem Kandahar), po ceni ca. 3000 din. Otroško okovje znamke Tornado (1000 garnitur) bo veljalo približno 2000 dinarjev. Iz Zahodne Nemčije pričakuje mo 500 garnitur varnostnega Marker okovja (ca. 14.000 din), iz Italije pa 600 garnitur Cobber okovja, ki bo stalo okoli 10.000 dinarjev. Razen tega bomo uvozili 700 parov Huderor drsalk (cca 4—5000 din) in 1000 parov poljskih drsalk, ki bodo veljale okoli 3000 dinarjev.

Po teh napovedih sodeč in po tistem, kar je že moč videti v redni prodaji, bo letošnji trg z zimsko športnimi rekviziti precej boljše založen kot zadnji zimo. Bolj boleče pa je vprašanje dokaj visokih cen. V pojasnilo: za nekatere artikle se podjetje »Slovenija šport« še vedno pogaja za določeno znižanje cen. gm

patično, ker je v bistvu administrativno in kot ni več združljivo z današnjim družbenim in gospodarskim razvojem, prav tako je jasno, da bo nekaj vendarle treba ukreniti. Če drugače ne — pa vsaj jasno ugotoviti ob takem kamnu spotike, da bomo vprašanje proizvodnje in prodaje športne opreme in športnih potrebščin prepustili še v naprej stihijo, ob kakršni proizvodnja raste in išče svojih poti že vsa leta po vojni.

V takem primeru pa bi seveda morali prenehati tudi z lepim govorjenjem o družbeni pomembnosti telesne kulture, športa in rekreacije ter postaviti načelo, da družba za sedaj ne more materialno podpreti proglašanih načel — pač pa je treba počakati, da si z lastnim delom, z višjo proizvodnjo itd., povečujemo narodni dohodek in s tem ustvarjamo višjo materialno bazo, višjo življenjsko raven in s tem tudi pogoje za širšo športno rekreacijo nekoč pozneje!

Eno ali drugo! Zapirati oči pred problemom, ki tare tako športno industrijo kakor športne organizacije in najširši krog registriranih in neregistriranih športnikov — pa res ne vodi nikamor! MILAN GOVEKAR

ŠOLSKA TELESNA VZGOJA NA FINSKEM

pa je ali svobodna vadba v obliki treniranja ali predelava nove učne snovi; za konec imajo spet redovne vaje in zbor. Povelja za redovne vaje so ista kakor v finski armadi.

Za finsko šolo je značilno, da zelo ceni nogomet, najbolj popularna pa je igra »pesäpallo«, nekaka mešanica med ameriškim »baseballom« in nemškim »Schlagballom«. Redno se izpopolnjujejo učenci v atletiki in telovadbi na orodju, občasno pa tudi s plavanjem, smučanjem in športnim orientiranjem.

Upoštevajoč krajevne razmere in zanimanje učencev, dopolnjujejo program šolske telesne vzgoje tudi z drugimi igrami: s košarko, odbojko, rokometom in hokejem na ledu. V času od 25. februarja do 5. marca imajo zimske počitnice, ki jih izkoristijo največ za smučanje.

Finska šola skrbi za temeljno telesno vzgojo, hkrati pa tudi za osnove športne vzgoje. V ta namen imajo podobno kot pri nas posebno šolska športna društva. Ta društva organizirajo svoja tekmovanja, v nekaterih zvrsteh

celo do šolskega državnega prvenstva. Na Finskem prvenstvu v igri »pesäpallo« sodeluje 116 šolskih športnih društev, na nogometnem prvenstvu 72, v hokeju 86. To je vsekakor dobro znamenje za raven šolskega športa.

Dasi Finska ne sodi med bogate države, vendar ne štedijo s sredstvi za telesno in zdravstveno vzgojo mladine. Učitelje telesne vzgoje izobražujejo na visokošolskem inštitutu v Helsinkiju, za izpopolnjevanje kadrov in za proučevalno delo pa imajo še 9 športnih inštitutov. Vsaka šola, ki ima več kot 150 učencev, mora imeti lastno telovadnico, v manjših šolah pa telovadnico kar v učilnici, ki je opremljena s potrebnimi telovadnim orodjem. Šolske telovadnice niso velike, njih površina znaša samo 120 m², obvezno pa imajo tudi prhe in druge naprave za umivanje. Prav to nas preseneča, saj je znano, da ima na Finskem vsaka domačija svojo sauno, kjer se člani družine vsaj enkrat tedensko okopajo in preznojijo. Pri velikih šolah gradi-

jo dandanes že po dve telovadnici: ena od teh služi kot šolska avla, vendar je tako urejena, da spravi sedeže pod oder in lahko nemoteno telovadijo.

Za finsko telesno vzgojo je značilno, da zelo cenijo tek v naravi. Pri vsaki šoli imajo razen telovadnice in igrišča še posebno poljsko ali gozdno stezo 1000 m dolgo za vadbo teka in smučanja.

Trikrat na leto imajo učenci in učenke zdravniške preglede, medtem ko tudi učitelj telesne vzgoje bedi nad telesnim razvojem učencev in zapisuje v kartone podatke o višini, teži, obsegu čez prsi in podobnem.

Kongres telesne kulture LR Slovenije je jasno postavil zahtevo po bolj načrtni in učinkoviti telesni vzgoji v vseh naših šolah, zato ji bo treba posvetiti večjo skrb kakor doslej. Glede poljske ali gozdne tekalne steze, kakršno imajo pri finskih šolah pa mislimo, da bi se jo dalo marsikje urediti brez oklevanja in odlašanja. Za to sta potrebni samo razumevanje in dobra volja. A. O.

7 ROV V SVOBODO

V sobi, kjer naj bi začeli kopati rov, so bili tudi politični obsojenci, ki niso bili organizirani, in nekateri državljani-patrioti, ki se niso strinjali s fašistično okupacijo dežele. Sklep, da pred tovariši ne bi bilo potrebno govoriti o pripravah, ni bil izvedljiv. O sklepu smo obvestili samo tiste tovariše, ki bodo kopali rov.

K oknom smo postavili opazovalce. Njihova dolžnost je bila sporočiti, če se je približeval stražar. Tudi prej smo imeli opazovalca, ki je obveščal o vseh dogajanjih na dvorišču in pred poslopjem uprave, tako da, bil ukrep ni povzročil nikakršne radovednosti med ostalimi obsojenci.

Delati smo začeli ponoči, ko je večina obsojencev spala. Izvleki smo deske s tal, pod neko posteljo, potem pa začeli kopati rov. Prva noč je minila v zelo napornem delu.

Naslednji dnevi so prinesli nepremostljive težave: Temelj je bil globlji, kot smo na prvi pogled računali. Do kod torej v globino?

Jama je bila globoka že dva metra, rova pa še nikjer.

— Če je temelj globok recimo 5 m... ali lahko gremo tako globoko in v tisti globini začnemo kopati vodoraven rov? so se vpraševali ljudje med seboj in takoj odgovarjali ter zmajevali z glavo:

— Kako globoko moramo kopati in razen tega, koliko bo to kubikov zemlje? Kam z njo?

In naposled: doklej bomo lahko skrivali vse to pred ostalimi v sobi?

Sklenili smo, da ne bomo kopali globlje, temveč da začnemo kopati rov, da prebijemo temelj, in sicer tako, da bo omogočal, da se človek privleče skozenj!

Vhod skozi temelj smo izbijali neprekinjeno nekaj dni in noči. Da bi skrili naše delo, smo z večino zapornikov imeli dolge politične sestanke. Potem pa smo vsakomur naložili, da se mora nekaj naučiti ali prepisati do popoldanskega sestanka. Na ta način ljudje niso bili preveč pozorni, kaj se dogaja v sobi. Kajpak pa vsi člani vodstva niso bili prepričani, da bodo še dolgo mogli skrivati to delo. Zelo težko je bilo izbijati kamne iz temelja. Ropot je bil vedno glasnejši in pretila je nevarnost pred stražarji.

Če je med političnim sestankom kdo slišal udarce, ga je tisti, ki je sestanek vodil, umiril:

— Nič ni, tovariši; stražarji ropotajo na hodniku. Glej in poslušaj, kaj govorimo. Vse ti bo prišlo prav, ko boš svoboden!

Vendar že prvih 15 dni je vsa soba vedela, da pripravljamo beg, vendar nihče ni pokazal, da to ve. Rov je bil vedno daljši, delo pa vedno bolj naporno. Ljudje so se morali v rovu izmenjavati v vedno krajših časovnih razdobjih. Ko so prišli v zakajeno sobo, se niso mogli nadihati zraka. Bledi in znojni so bili hudo izčrpani, čeprav so za kopanje rova izbrali najmočnejše obsojence.

Nekega dne, mogoče je bil to štirinajsti ali petnajsti dan, so sklenili, da prekinejo kopati, ker so bili kopaci preveč utrujeni.

— Polovica rova je gotova. Smo na sredini dvorišča... » so zatrjevali kopaci in globoko dihal zakajeni jetniški zrak.

»Pojdimo hitro... Zemlja je mehka... Še štiri, pet dni, pa bomo pod jetniškim zidom... in potem... Kako bodo preseščeni, ko bodo stopili v sobo. Nikogar ne bodo našli!...«

Navdušenja utrujenih kopavcev so se vsi nalezili. Nestrpnost je bila vedno bolj očitna. Kljub temu pa so tistega hladnega novembrskega dne kopanje prekinili. Rečeno je bilo, da bodo nadaljevali zvečer, če se bodo kopaci odpočili.

Že peti dan je deževalo. Zategadelj je bila zemlja mehka in pravašna za kopanje. Vendar, to pa je imelo tudi svojo slabo stran. Tisto popoldne je eden izmed stražarjev padel v nekakšno luknjo na dvorišču.

Presenečen je obstal in izvlekel poškodovano nogo. Začel je kopati. Opazil je, da to ni samo običajna jama, temveč rov, ki vodi proti jetniškemu poslopju.

Zatutila je sirena. Prihiteli so Italijani. Preiskali so vso klet. Našli so rov. Vsi obsojenci iz te sobe so bili kaznovani in premeščeni v eno izmed gornjih celic.

Spodnjo celico so zaklenili in sčasoma pozabili nanjo. Italijani teh priprav niso ocenili kot resne. Ko so pregledovali rov, so ironično pripomnili: »... nemumnosti... lahko bi pobegnili, če ne bi bilo straž v stolpih. In reflektorji pa težki mitraljezi. Niti ptica ne more od tod.«

Tako je propadel prvi poskus bega. Ker so ljudje hiteli, so delali napake. Niso kopali na določeni globini, temveč so se vedno bolj bližali površini.

Kmalu potem so prišli fašisti po šest obsojencev, ki so bili obsojeni na smrt. Na poziv vodstva Partije v zaporu so začeli vsi zaporniki stavkati pod parolo: »Obsojenih na smrt ne damo!«

Začele so se tudi demonstracije. Fašisti so zapustili poslopje. Demonstracije zapornikov so se nadaljevale. Bile so vedno bolj glasne in hrupne. Partijska organizacija v Tirani je bila o vsem obveščena. Isto noč so se tudi v Tirani začele velike demonstracije. Ljudstvo je grozilo fašistom.

Gladovna stavka v zaporu je trajala že nekaj dni, čeprav so Italijani preklicali smrtno kaznen obsojenimi na smrt.

Zaporniki so tedaj postavili nove pogoje:

1. Zahtevamo, da nam dovolite izhod na dvorišče in sprehode ves dan;
2. obisk sorodnikov in prijateljev dvakrat na teden;
3. pošiljanje hrane od zunaj, in sicer vsak dan.

Pod pritiskom demonstracij v mestu in vsakodnevnih posredovanj ter zaradi odločnosti

vseh zapornikov, ki sploh niso pomislili na kapitulacijo, so bili Italijani prisiljeni sprejeti vse pogoje zapornikov.

Naslednje dni je bilo v zaporu vsega. Hrane in denarja na pretek. Vrstili so se obiski sorodnikov.

Nihče jih ni kontroliral. Dvorišče zopora je bilo polno ljudi. Obiskovalci so lahko vstopali tudi v celice. Peli so borbene pesmi. Nihče ni posredoval.

Ob izhodu stražarji niso nikogar kontrolirali; za ženske, ki so bile pokrite s feredžo in zazorom, pa se še zmenili niso. To je bil povod za organizacijo nove akcije. Partijsko vodstvo zopora je sklenilo, da Koča Džodže zbeži preoblečen v žensko obleko.

Zamisel so uresničili. Od nekod so prinesli žensko obleko s feredžo. Džodže se je preoblekel in ko so obiskovalci zapuščali dvorišče, je Koča odšel z njimi. Vendar, kot da bi karabinjer pri glavnih vratih nekaj zasumil. Ko je bil Koča že deset metrov na svobodi, je stekel in se spotaknil, pa je karabinjer zagledal pod krilom hlače. Stekel je za njim in kričal, naj počaka. Ker Koča ni hotel počakati, je karabinjer vrnil ročno bombo. Eksplozija ga je podrla. Prišli so še drugi stražarji, prijeli Džodža in ga odpeljali v zapor.

Partijsko vodstvo zopora je ugotovilo, da je bila vmes izdaja, izdaja, ki je ni bilo moč dokazati.

Torej tudi ta poskus je propadel. Vendar misel o begu ni ugasnila. Izven zidov zaporov je vrel kot v kotlu pred eksplozijo. Osvobodilni boj je postajal vse bolj množičen. Po drugem poskusu bega so začeli na partijsko vodstvo bolj paziti. Ljudje si niso mogli ničesar novega izmisliti.

Nekega dne se je nekdo od tovarišev sprehajal pod oknom biveše sobe, kjer so kopali rov. Opazil je, da je prostor zapuščen, vlažen, zanemarjen in umazan. Bil je še v hujšem stanju kot tedaj, ko so v njem živeli zaporniki.

Šinila je ideja: prostor je zapuščen, pozabljen. Nihče si ne misli, da bi ga bilo moč spet izkoristiti za beg.

Takoj so sklenili: iz zgornje sobe je treba prebiti betonsko ploščo... Spustiti se v zapuščen prostor in nadaljevati kopanje rova samo globlje in v drugi smeri...

Cepprav o tem niso javno govorili, je že naslednji dan vsa celica vedela, kaj se pripravlja. Prebijanje betona je šlo zelo težko. Nekajkrat je malodušje preprečilo uresničitev želje. Vse je kazalo, da ne bo moč nikoli napraviti takšne odprtine, skozi katero bi lahko zlezal človek — močan in razvit — sposoben, da izdrži v rovu po nekaj ur.

Beton so načeli s primitivnimi sredstvi: debelo žico in naostrenimi žlicami. Po tem so začeli vrtati z dleti različnih velikosti, s katerimi so hitreje napredovali, vendar še ne tako

hitro, da bi z več optimizma upali v končni uspeh.

Kako ohraniti skrivnost akcije pred tistimi zaporniki, ki so bili vznemirjeni in bi v tem stanju lahko izblebetali milici — Šiptarjem, ki so redno kontrolirali poslopje, in stražarjem, ki pa so tako bili vedno pred vrati.

Zaporniki, ki niso bili zaposleni v akciji, so imeli v sosednji sobi politična predavanja, ali pa so jih naglani na sprehod. Z dleti ni bilo moč delati brez kladij. Sklep partijskega vodstva je bil:

»Stražarje je treba podkupiti, vsaj dva med njimi...« Za to nalogo je bil izbran Koča Džodže...

Pozneje jih je obvestil:

»...med njimi so tudi pametni ljudje. Če ne drugega, so nekateri med njimi začeli dojemati, da ni vse v redu niti z Nemci, še manj pa z Italijani. Potrebno je bilo precej časa, da so razumeli, za kaj gre. To pomeni, da bomo z njimi uspehi... je nasmejan poročal Koča in odhitel na sestanek z novim stražarjem, ki je prišel pravkar na stražarsko mesto.

Drugič je Koča takole obvestil tovariše: »...Ta je inteligentnejši kot drugi. Siromak je. Razredna pripadnost je brez pripombe, z nami pa bi šel, če bi nekaj občutil med prsti... Pokazal sem mu nekaj zlatnikov. Dva sem mu dal, da mi kupi nekaj malenkosti. Vrnil mi je drobiž... Zahvaljeval se je pol ure. Naposled je rekel: 'Dovolil bi, da vsi pobegnemo... samo da ni Italijanov... Rad imam komuniste, ker so dobri za siromake.'... Jutri bom začel z vso skupino politično delati, mogoče mi bo uspelo, da jih bom navdušil za nas in jih odpeljal z nami...«

Vsak dan so postajali stražarji mirnejši, ravnodušnejši in poslušnejši. V sobo, v kateri smo delali, sploh niso pogledali. V njej je bil njihov učitelj in prijatelj Koča Džodže. Vse so mu verjeli, da so zaporniki mirni ljudje, ki vedo, da so storili napak, ko so poskušali kopati rov. »Ko bo Italija kapitulirala,« jim je govoril Koča, »tedaj bomo skupaj z vami odšli iz zopora...«

To »prijateljstvo« se je razvilo do te mere, da so sploh prenehali prihajati v poslopje, pa so za red zatorej skrbeli sami zaporniki. Medtem so neprekinjeno kontrolirali spodnji prostor, kjer so pred tedni izkopali rov za beg. Minilo je 15 dni, 15 dni zelo napornega dela pri vrtanju betonske plošče, ko so si tovariši segli v roke in se objeli. Najhujša ovira je bila premagana.

Ves ta čas niti stražarji niti kdo drug ni vstopil v kletni prostor. Vse je kazalo, da so bili prepričani, da je nemogoče iz zgornje sobe v spodnjo skozi beton.

Iz odee so napravili krepke vrvi, po katerih so se že prvo noč po tem, ko so prebili betonsko ploščo, spuščali po dva in dva v klet.

Nota na severu

Predsednik Finske Urho Kekkonen je bil pred dnevi na potovanju po Združenih državah Amerike. Ko se je srečal s svojim ameriškim kolegom Johnom Kennedyjem, mu je rekel:

»Mi od nobenega nočemo pomoči!«

Čez nekaj dni je njegov zunanji minister, ki je bil s njim, prekinil potovanje po tej deželi in odletel domov v Helsinkih. Vzrok prekinitve potovanja je bila nota, v kateri je sovjetska vlada omenila sovjetsko-finski pakt iz leta 1948. Pakt med drugim predvideva skupno obrambo v primeru, da bi Zahodna Nemčija ali njeni zavezniki neposredno napadli Finsko ali prek njenega ozemlja Sovjetsko zvezo. V drugem členu te note precizirajo, da se bosta obe deželi posvetovali v primeru nevarnosti napada. Če eden izmed podpisnic pogodbe ugotovi, da mu preti napad Zahodne Nemčije, je tudi drugi partner avtomatično prizadet, in začne se razgovori o skupnih obrambnih ukrepih. In kot vse kaže, je do tega sklepa zdaj prišla sovjetska vlada.

Zato v Skandinaviji te dni, razen skrbi zaradi radioaktivnega oblaka, ki potuje menda nad njihovim območjem, ponavljajo tudi vsak dan staro resnico, češ da je včasih lažje postaviti deset vprašanj, kot najti en odgovor. Vprašanja pa je povzročila sovjetska nota, izročena finski vladi, odgovore pa kajpak zelo nestrpno pa tudi zamaženo iščejo v Helsinkih, Stockholmu, Oslu, Kopenhagenu in v Washingtonu.

Kaj hoče sovjetska vlada? Zaradi česa predlaga skupne obrambne ukrepe pred zahodnonemškim napadom prav finski in prav sedaj?

Ali bo sovjetska vlada poslala tudi naslednjo noto, v kateri bo zahtevala, da ji mala sosedja na severu znova posodi pomorsko bazo Porkkala, v kateri so bile sovjetske čete od leta 1947 do umika 1955?

Na Zahodu, v Združenih državah, so vsa zadevo označili: pritisk na Zahod.

Finska ima iz preteklosti precej izkušenj in težav z veliko sosedo Sovjetsko zvezo. Zadnja leta pa se odnosi med obema deželama normalno razvijajo. Še več, v Helsinkih in v Moskvi so večkrat poudarili, da so odnosi v obojestransko zadovoljstvo.

Predsednik Hruščev je obiskal Finsko pred štirimi leti. Leto kasneje je predsednik Kekkonen vrnil obisk. Vse je kazalo, da sta obe deželi pozabili na tisto, kar se je dogajalo na njunih mejah 1939. in 1940. leta. Tri leta po zaključku druge svetovne vojne sta obe deželi sklenili pogodbo »o prijateljstvu, sodelovanju in vzajemni pomoči«.

Pogodbo sta tedaj sklenili za 10 let. Leta 1955 pa sta jo podaljšali in velja sedaj do leta 1975. Finci so podpisali mir v Moskvi leta 1940 in odstopili Sovjetski zvezi del svojega ozemlja: nekatero Karelijske otoke, Hangö Petsamo in nekaj otokov v Finskem zalivu. Leta 1947 je Finska v Parizu podpisala pogodbo, s katero je Sovjetski zvezi za 50 let posodila tudi polotok Porkkala, ki je oddaljen nekaj kilometrov od glavnega mesta Helsinkija. Sovjetska zveza ga je vrnila Finski že 1955. leta, kar je vsekakor zelo dobro vplivalo na odnose med dvema sosednjima deželama.

Seveda je težko odgovoriti na vprašanje in še težje verjeti, da se Sovjetska zveza, zaradi zelo nevarnega razvoja v Zahodni Nemčiji, toliko boji Bundeswehra, da bi se zaradi tega morala posvetovati s Finsko in z njo izdelati skupni obrambni sistem. Kot pri vsaki takšni diplomatski potezi in pri vsaki izmenjavi not, strokovnjaki domnevajo, da je ljub temu »nekaj« v tem sovjetskem koraku. Samo kaj?

Finska je v vsakem primeru zaradi posebnih zgodovinskih, geografskih in političnih pogojev vedno pripravljena voditi politiko, ki ne bi bila problem za bloke in velesile.

»Naša zunanja politika ne sme biti usmerjena proti Sovjetski zvezi,« je rekel predsednik Kekkonen leta 1953. Tri leta kasneje pa je tej izjavi dodal še tole:

»Cilj zunanje politike Finske je, da ohrani neodvisnost narodov. Zaupanje v velike sile našega sosedja je za nas življenjskega pomena.«

Na obisku v Združenih državah Amerike je Kekkonen, ko je govoril v Los Angelesu, rekel:

»Sovjetske zahteve nas ne silijo, da bi uvedli kakršno koli novo načelo, temveč so odmev zelo resne napetosti, ki je v Evropi.«

Zahod seveda ne gleda na vse to zgolj lokalistično, samo s stališča Finske, temveč dobiva problem vedno širši značaj, kajti, kadar gre za obrambo obrambe v tem delu sveta, je upoštevati geografsko, strateško in politično najmanj vso Skandinavijo. To pa kajpak zadeva splošne odnose med Vzhodom in Zahodom.

Zdi pa se, da nota sovjetske vlade, izročena Finski, ne bo še ena izmed apokalips v današnjem svetu, temveč da je moč v kratkem času pričakovati odgovor, kaj je pravzaprav hotela Sovjetska zveza s tem, ko je predlagala skupne obrambne ukrepe Finski pred zahodnonemškim napadom in to prav v teh dneh?

PRIPOVEDOVANJE ŠPIJONA • PRIPOVEDOVANJE ŠPIJONA • PRIPOVEDOVANJE ŠPIJONA • PRIPOVEDOVANJE ŠPIJONA

1 DOGODEK NA PERONU

Stal sem prav na robu perona, na postaji podzemeljske železnice na Piccadillyju, ko se je Backerly-vlak pojavil iz predora in začel zavirati.

Kabina strojevodje je pravkar zdrsnila mimo, ko sem začutil, da me je nekaj udarilo po hrbtu in da sem brez moči padel. V eni sekundi, ki je trajala neskončno dolgo, je vse kazalo, da padam pod vlak. Osvestil sem se in si pomagal z roko. Z vso močjo sem se odrinil od kabine strojevodje. Učinek je bil takšen kot v namiznem tenisu, ko se odbije »sekana« žogica. Za trenutek je kazalo, da se vrtim na mestu, potem pa sem skrčen odletel na peron, se kotil in podiral druge potnike, ki so hiteli tod mimo.

»GOSPOD, PRIJELI SMO GA!«

Naslednji trenutek mi je neki močan mož, oblečen v dežni plašč, pomagal, da sem vstal. — Ali ste ranjeni, gospod? me je vprašal. — Razveselili se boste, ko vam lahko povem, da smo ga prijeli. Ves čas smo ga spremljali, vendar smo bili v rahli zadregi. Nismo vedeli, da vas prav on zasleduje.

To je bil moj najbližji trenutek smrti v gneči, utrujeni od vojne v Londonu leta 1944, in sicer v življenju, za katero ne bi bilo moč reči, da je bilo brez doživljanja in pustolovščin.

Nekaj dni pozneje sem sedel v sodni dvorani in poslušal čitanje smrtno ob-

sodbe človeku, ne samo zategadelj, ker me je poskušal ubiti, temveč zaradi številnih drugih dogodkov, za katere se med vojno sodba vedno glasi: smrt.

Kdo je bil ta človek? Zakaj je imel ukaz, da me ubije? Če hočemo odgovoriti na ta vprašanja, je treba seči nazaj, v neko sporno popoldne, novembra 1939, ko se je Anglija pripravljala na boj na življenje in smrt in ko sem sam vstopal v neko poslopje, ki ni milijone milj oddaljeno od londonskega Charing Crossa.

Mož, ki me je pričakoval, je bil najbolj čuden človek, ki sem ga kdaj koli spoznal. To sem občutil in vedel brž, ko sem vstopil v sobo. Obračal mi je hrbet in zrl skozi precej umazano okno drugega nadstropja, očitno zamaknjen v londonski promet, ki novembra 1939 še ni jenjal zaradi pomanjkanja bencina.

Bil je plečat, velike glave in redkih sivih las. To je bil gospod Senior. Čeprav sva se stalno videvala med vojno, nisem nikoli zvedel za njegovo resnično ime, in verjamem, da za njegovo ime ni nikoli zvedel tudi admiral Kanaris, šef nemške obveščevalne službe, ki je imel več vzrokov, da bi bil bolj radoveden kot jaz.

Ko se je obrnil, sem zagledal sveže obrt močan obraz, zelo modre oči in usta, ki so bila podobna jeklenemu pokrovu.

SKRIVNI UKAZI

— Potrebno je počrtati, mi je rekel, da zahteva naloga precejšen fizičen napor in tveganje. Vam prepuščam, ali jo sprejmete, ali ne. Tisto, kar vam je bilo lahko izvršiti v 25. letu, ni tako lahko 21 let po tem, čeprav imate sedaj določeno prednost — nakopičene izkušnje — in še dodal:

»Ne pozabite, da lahko rečete ne, kadarkoli želite. Kajpak pri tem ne izgubite niti na časti niti na prestižu. Nihče vam ne bo zameril, če zaradi starosti ukaz zavrnete. Vendar, kot veste, v primeru, če vas odkrijejo, ne morete pričakovati, da vas priznamo, oziroma, da bi vas zaščitili.«

Očitno je gospod Senior poznal mojo preteklost, poznal misije, v katerih sem bil v Nemčiji med prvo svetovno vojno, prav tako pa tudi vse moje življenje v razdobju med dvema vojnoma.

— Tisto, kar zdaj želim, mi je rekel, to je vaša ocenitev tistega, kar se dogaja za nemškimi mejami. Želim vedeti število in moč nemških divizij, kje se zadržujejo in zbirajo. Želim vedeti, kako kaže za zimsko ofenzivo, čeprav je možnost, da le-to začne že pred pomladjo, želim vedeti, kje bo to in kdaj. Te informacije so mi potrebne v 14 dneh. Ali jih lahko posredujete?

— Ne, gospod, sem rekel. — Lahko pa poskusim. Pravzaprav, kako pa bom prišel tjakaj?

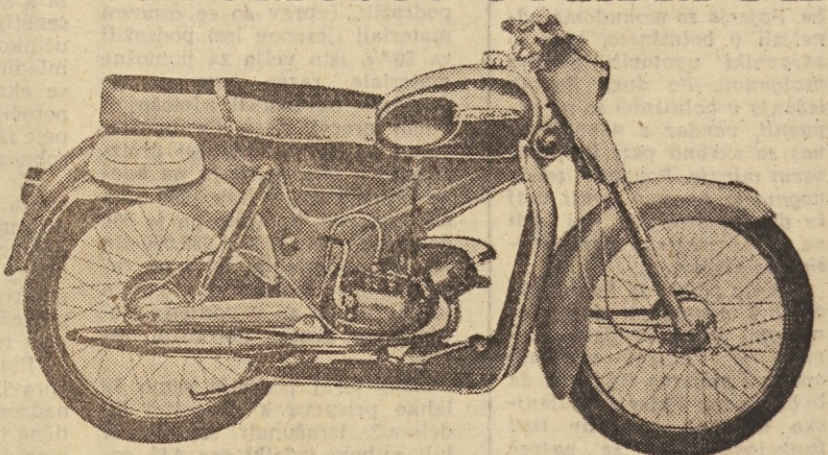
— To je že vse urejeno. Potovali boste z ladjo do Haaga, seveda kot po-

slovni človek. Tam se boste srečali z osebo, ki se vam bo predstavila. Ta bo poskrbela za vas in vas bo povsem varno prepeljala čez mejo. Ta oseba vas bo čakala določen dan tudi, ko se boste vračali. Poskrbela bo tudi za vse ostalo. Popolnoma ji lahko zaupate.

Gospod Senior je nadaljeval:

— So nekatera znamenja, da bi Nemci lahko napadli že pozimi. Zvedeti moram, kakšne čete imajo. Osebo mislim, da nimajo več kot 20 divizij na zahodni fronti, kar pomeni, da ne morejo napasti pred pomladjo. Vendar dotlej lahko opremijo okrog 200 divizij.

NOVI TOMOSOV COLIBRI T-12

močnejši motor — 2,3 KM, tri stopnje prenosa, možnost večjega vzpenjanja, hitrost 60 km na uro, večji tank za gorivo, dva sedeža, sodobnejša oblika in še mnogo manjših izboljšav — to so prednosti novega Tomosovega Colibrija T-12!

Tovarna motornih vozil TOMOS Koper

PIONIRJI EMBALAŽE

S tehničnim razvojem raznih panog v svetovnem gospodarstvu se je oblikovala nova stroka gospodarstva — proizvodnja kovinske embalaže, ki je dala pri nas pobudo za nastanek današnje tovarne »Saturnus«. Perspektivno gledanje prvih lastnikov, ki so s kapitalističnimi očmi ugotovili, da je ta dejavnost z ozirom na gospodarske razmere po prvi svetovni vojni ne samo zelo dobičkonosna, temveč tudi gospodarsko nujno potrebna, je bilo pravilno. Proizvodnja embalaže se je naglo razvijala in danes imamo za proučevanje te panoge gospodarstva že znanstvene ustanove, inštitute, razne proučevalne centre itd.

Pri nas je pionirsko delo v razvoju te panoge industrije opravil kolektiv tovarne »Saturnus« v Ljubljani.

Letos praznuje tovarna »Saturnus« 40. obletnico svojega obstoja. Tovarna je bila ustanovljena 1. 1921, ko je začel tovarnar Emil Lajovic izdelovati pločevinaste škatle v skromnem lesenem provizoriju nasproti učiteljskega. Prvi gospodarski uspehi so mu omogočili, da se je s svojimi 40 delavci preselil v novo tovarno, ki ji je dal ime »Saturnus«. Samo tri leta je bila tovarna »Saturnus« v rokah domačega kapitalista, ker jo je namreč že leta 1924 kupila mešana holandsko-nemška delniška družba. Veliko povpraševanje po pločevinasti embalaži je bilo vzrok, da je družba razširila proizvodne zmogljivosti in zaposlila okrog 250 delavcev.

Razvoj tovarne »Saturnus« je ozko vezan z borbo delavskega razreda in njegovih organizacij proti brezobzirnemu kapitalističnemu izkoriščanju, za izboljšanje osnovnih delavskih pravic. S povečanjem tovarne se je povečalo število zaposlenih, zlasti mladih deklet, pa tudi potrebe po strokovnih kadrih so bile iz leta v leto večje. Prihod nekaterih napredno usmerjenih kvalificiranih delavcev v tovarno je kmalu pospešil nastanek razredne strokovno-politične organizacije. S svojim aktivnim delom v sindikalni organi-

zaciji, h kateri so se sčasoma priključile tudi množične nepravilnosti delavke, so priborili delavcem najprej letni dopust, pozneje, v času najugodnejšega gospodarskega razcveta v letu 1926, pa je uspelo sindikalni organizaciji »SMRJ« (Savezu metalnih radnika Jugoslavije) v tovarni »Saturnus« skleniti tudi kolektivno pogodbo, s katero je bil urejen letni dopust, brezplačna nabava delovne obleke ter mila itd.

Posledice velike gospodarske krize niso občutili v tovarni »Saturnus« samo kapitalistični lastniki, temveč tudi delavci. Na dnevnem redu so bili odpusti delavk, ki so zaradi nizkih mezd ter težkih družinskih razmer zdravstveno oslabele. Že takrat so bili delavci »Saturnusa« pripravljani, da odstopijo za služek enega delovnega dne v tednu za nadaljnjo zaposlitev delavk, ki so bile na odpustnem seznamu. Bojazen za izgubo zaslužka je v letih gospodarske krize politično pasivizirala marsikatero zavedno delavko. Nekateri izmed njih so bili kasneje celo zaviralci revolucionarnega sindikalnega gibanja. Le hiter in odločen nastop zavednih delavcev in komunistov, med katerimi so bili tedaj danes znani partijski delavci Franc

Leskošek, Pepca Kardeljeva, Angelca Ocepkova in drugi, je marsikdaj preprečil izkoriščevalske namere kapitalistov. V tej težavni in dolgotrajni borbi za delavske pravice se je v tovarni »Saturnus« prav kmalu uveljavila komaj ustanovljena partijska celica. Tedaj ni bila naloga partijske organizacije samo, boriti se za ozke ekonomske interese delavskega razreda v lastni tovarni, ampak tudi razviti širšo politično dejavnost med delavstvom in na terenu. V času velikih stavk tekstilnih, gradbenih in rudarskih delavcev v Sloveniji so bili delavci tovarne »Saturnus« vedno solidarni s stavkajočimi.

Že v začetku okupacije so se tudi delavci tovarne »Saturnus« enotno priključili narodnoosvobodilnemu gibanju. V najtežjih pogojih so zbirali orožje in razpečavali literaturo — partizanskim delavnicam na osvobojenem ozemlju pa so pošiljali cin, olje in v tovarni izdelane sprožilce za ročne bombe. Od ustanovitve tovarniškega odbora OF v letu 1941 so dajali za partizane 5% plače, razen tega še živež in obleko. Pod vodstvom Franca Leskoška so že jeseni 1. 1941 ustanovili v tovarni prvo četo narodne zaščite.

Velika aktivnost osvobodilnega gibanja v tovarni »Saturnus« ni bila pogodu okupatorju. Na vsak način

je skušal zatreti »rdečo trdnjavo«, kakor so imenovali tedaj kolektiv te tovarne. Vendar pa mu to ni uspelo. Prav nič niso pomagale aretacije komunistov, izgon 40 delavcev v italijanska in nemška taborišča, stalne racije in končno ustrelitev aktivistke Vide Pregar. Kolektiv je bil enoten in trden tako pred vojno in med vojno vse do osvoboditve. To zgodbino izpričuje tudi 17 padlih delavcev in delavk v času NOB.

Po vojni se je začelo tudi v tovarni »Saturnus« novo obdobje. Konec je bilo petindvajsetletnega izkoriščanja, neprestanih borb za osnovne človeške pravice in življenjske pogoje delavskega razreda. Delavsko samoupravljanje in nova gospodarska politika sta še posebno pomembna mejnika v povojnem razvoju tovarne »Saturnus«.

Z letom 1952 je začela proizvodnja vedno hitreje naraščati in je dosegla v letu 1955 že dva in polkrat večji obseg kot v letu 1951. Ni bilo pa samo povečanje proizvodnje značilno za to obdobje, ampak tudi velike investicije, osvajanje novih proizvodov in tehnoloških postopkov, večja ter pestrejša izbira izdelkov za široko potrošnjo, večja produktivnost dela, skrb za družbeni standard, in kar je najvažnejše: delavsko samoupravljanje se je ob podpori

osnovne organizacije Zveze komunistov in sindikalne podružnice že močno uveljavilo ter postalo odločilni vsakodnevni instrument za uresničenje ustvarjalnih pobud delovnega kolektiva in za smotrno ter pravilno gospodarjenje z družbeno lastnino.

Zdaj se podjetje razvija v dveh smereh: izdelujejo kovinsko embalažo za živilsko industrijo ter embalažo za kemijsko-farmaceutsko proizvodnjo in za široko potrošnjo. To je njihova prva in najvažnejša dejavnost. Zraven tega pa izdelujejo še avtoelektrično opremo ter vse vrste svetlobnih teles za motorna vozila (žaromete, meglenke itd.). Podjetje »Saturnus« je že nekaj let v rekonstrukciji ter ga obnavljajo ob najširši pomoči vsega tisoččlanskega kolektiva.

Letos so imeli tudi v »Saturnusu« decentralizacijo delavskega samoupravljanja. Ustanovljeno je bilo osem ekonomskih enot: pet proizvodnih (osnovnih), dve pomožni in ena proračunska. Vse te ekonomske enote imajo svoje organe upravljanja. Podjetje je v tem času izdelalo tudi celotno interno zakonodajo: pravilnik o delitvi čistega dohodka, o dopustih, o službenem razmerju in tako dalje.

Stirideset let je precej dolga doba. V tem času je »Saturnus« veliko prispeval k jugoslovanskemu gospodarstvu. Koliko — lahko ilustrira le nekaj števil: leta 1952 so izdelali v »Saturnusu« približno 939 ton različnih predmetov. Njihova vrednost je bila ocenjena na 716 milijonov dinarjev.

Lani pa so izdelali že nad 3985 t različne embalaže in predmetov, kar je vredno 3 milijarde 392 milijonov dinarjev. Leta 1952 je bilo zaposlenih v tovarni »Saturnus« 488 delavcev in nameščenec, lani pa je njihov kolektiv narastel na 951 članov.

Letos, ko bodo člani kolektiva »Saturnusa« proslavljali 40. obletnico obstoja podjetja, bodo s ponosom še enkrat pregledali naporno, a uspešno pot in razvoj svoje tovarne ter bodo z izkušnjami, ki so si jih v teh letih pridobili, začeli pisati nov list zgodovine razvoja svoje tovarne.

PETNAJST LET NA-MA

Takoj po vojni je nastala pri nas potreba po večjih trgovskih podjetjih, da bi se hitreje in uspešneje opravila socializacija vse naše trgovine. V ta namen je Zvezni gospodarski svet maja 1945. leta ustanovil v Beogradu državno trgovsko podjetje »Narodni magazin«, ki je bilo takrat zvezno in imelo upravo v Beogradu, v različnih krajih Jugoslavije pa svoje podružnice. V Ljubljani je bila ustanovljena 1946. leta filialna direkcija za vse abmočje LR Slovenije. Direkcija je organizirala svoje poslovalnice v vseh važnejših kulturnih in industrijskih središčih Slovenije: 7 prodajaln v Mariboru, 5 v Celju, 2 v Trbovljah, 2 v Novem mestu in 2 v Ptuju. Kot se je razvijala trgovska mreža, se je razvijalo tudi upravljanje v trgovini. Z decentralizacijo se je Nama osamosvojila.

Že prvo leto je bilo videti, da pri nas potrebujemo takšno trgovsko podjetje. Najlepši dokaz za to je bilo gibanje prometa, ki je že v prvem letu obstoja (od marca do decembra 1946. leta) narasel na 154 milijonov dinarjev.

Kakšno nalogo naj bi opravljalo podjetje »Narodni magazin« — ali kratko Nama — v okviru socialistične trgovske mreže? To podjetje naj bi poslovalo po sistemu veleblagovnic, ki bi bile regulator cen drobne prodaje in temeljna ovira nekaterim špekulantskim črnoborzi-jancem. Temeljna naloga trgovskega podjetja Nama je bila in je: imeti vse od kravate do hladilnika, biti mora dobro ter kvalitetno blago, cene pa nizke. S tem geslom se je podjetje kmalu uveljavilo in vse bolj razvijalo. Tudi promet se je iz leta v leto večal.

Da bi dopolnili prodajo raznovrstnega blaga, so ustanovili v Nami tudi konfekcijsko prodajo raznovrstnih moških ter ženskih oblek. Podjetje je v ta namen ustanovilo svojo lastno šivalnico za izdelavo konfekcije. Stranke so si lahko same izbrale blago po okusu in v nekaj dneh so lahko odnesle domov že izdelano obleko po meri in lastni izbiri kroja. Konfekcija Nama si je med prvimi utrla pot med potrošnike ter si ustvarila precejšen slo-

ves. Krojaška delavnica se je zaradi velikega povpraševanja morala večati iz dneva v dan tako dolgo, da je prerasla obseg pomožnega obrata Nama in je postala z odločno

MLO Ljubljana samostojna obrtna delavnica, ki pa še dandanes dela za potrebe svojega matičnega podjetja.

Letos praznuje Nama 15-letnico svojega obstoja. Prostor, v katerem že petnajst let dela 150-članski kolektiv Nama, je po obsegu še vedno tolikšen, kot je bil v začetku. Ta lokal ni bil grajen za tovrstno trgovino in za tolikšen obseg poslovanja. Na 812 m² prodajne površine so v l. 1960 prodali blaga za 2 milijardi 609 milijonov din, kar pride na kvadratni meter čez 32 milijonov dinarjev letno. Ta enostavna številka dovolj zgovorno dokazuje gostoto prometa in nenehen porast prodaje v finančnem pogledu, po količini ter v izbiri blaga. Pomanjkanje prodajnega prostora pri Nami je kolektiv reševal na različne načine. Tudi po večkrat na leto so preurejali prodajne mize in police, da bi dosegli smotrnejšo razmestitev blaga. Ukinjali so razne oddelke in uvajali nove, da bi povečali vsaj na ta način obseg poslovanja. Vendar so bile to malenkostne in v bistvu nepomembne spremembe, ki so le v najmanjši meri in le začasno reše-

vale stisko za prostor. Razen pomanjkanja prostora v prodajalni so občutili tudi pomanjkanje dišć. Da bi enkrat za vselej rešili ta problem, je delavski svet podjetja decembra 1952 sklenil, da bo zidal novo trgovsko poslopje. V ta namen je uprava Nama vložila pri MLO Ljubljana 8.313.000 din in se obenem zadržila, da bodo odvedli tudi vsa nadaljnja potrebna finančna sredstva v ta namen.

Podjetje Nama bi se lahko vsaj začasno (dokler ne bi bil realiziran načrt prizidave nove stavbe) razširilo z adaptacijo šahovske dvorane, pri čemer bi dobili skoraj 200 m² površine. Na tej površini bi po njihovih računih iztržili letno okrog pol milijarde din in bi od tega lahko dali neposredno za potrebe občine najmanj 15 milijonov din. Ta prostor bi omogočil modernizacijo vsaj dela prodaje, razširitev asortimenta in nekatere higienske izboljšave.

Podjetje Nama je vseh petnajst let samo skrbelo za nov trgovski kader. V teh letih so namreč usposobili več kakor 250 novih trgovskih pomočnikov, trenutno pa se pri njih uči 15 vajencev.

Njihov kolektiv se je z razumevanjem in požrtvovalnostjo pridružil ostalim delovnim množicam v naporih za obnovo domovine, kar je dokazal v številnih akcijah prostovoljnega dela. V prvih petih letih obstoja sindikalne podružnice je kolektiv delal nad 33.000 ur po raznih gradbiščih v Ljubljani in izven nje ter si takrat priboril v trajno last prehodno zastavico rajona Center. Sindikalna podružnica je prirejala vseskozi razne politične, kulturne in strokovne tečaje. Prirejala je tudi splošno izobraževalne tečaje ter tečaje za nemški, ruski in angleški jezik, ki so se jih udeleževali predvsem prodajalci. Njihova podružnica omogoča svojim članom oddih v počitniških domovih ob morju in v lastni koči na Pokljuki. Vsako leto proslavlja kolektiv Nama vse važnejše praznike. Posebno pozornost posvečajo ženam ob dnevu matere ter otroka, ob novoletni jelki pa izročajo darila otrokom svojih uslužbencev.

In kakšne so naloge trgovskega podjetja Nama v bodoče? Predvsem bo potekal razvoj te trgovine v smislu univerzalne trgovine, kar pomeni, da bo to velika blagovna hiša s specializiranimi oddelki vsega potrošnega blaga, razen živil.

Da bi izvedli to nalogo, bo potrebna vsekakor dozidava nove stavbe. V načrtih predvidevajo, da bodo s prezidavo pridobili okrog 7000 kvadratnih metrov novega prostora.

V ta namen je podjetje pripravljeno dati vsa razpoložljiva denarna sredstva.

Kolektiv je že sprejel sklep, da bo čimprej pričel adaptirati sedanje prostore. Ta adaptacija mora biti smotrna in prilagojena bodočim predelavam v zvezi z dozidavo; vsekakor pa je v prvi vrsti in najnujnejša pridobitev sosednje šahovske dvorane.

Prostor je torej glavna težava v razvoju trgovskega podjetja Nama pri izboljšanju poslovanja. Tudi skrb za kvaliteto prodaje jim nalaga dolžnost skrbne izbire strokovnega kadra in vzgojo naraščaja. V teh dveh nalogah pa bodo odigrali glavno vlogo organi delavskega upravljanja, sindikalna organizacija, organizacija ZKS in mladine ter osebna zavest vsakega člana kolektiva.

PO VSEH CESTAH Z »AP GORICA«

Tudi začetek podjetja Avtoprevozišstvo Gorica je bil, tako kot za večino naših avtoprevoziških podjetij, precej težaven. Podjetje je bilo ustanovljeno konec 1945. leta kot »Pokrajinsko avto podjetje«, PAP, s sedežem v Ajdovščini. V začetku je imelo podjetje dva avtobusa in pet tovornjakov. Število se je večalo z usposabljanjem vozil, ki so preživela drugo svetovno vojno. Razumljivo je, da so bila ta vozila najrazličnejših znamk. Podjetje je bilo brez delavnic in orodja, le-to si je kolektiv pripravil sam. Že tedaj je imelo podjetje več poslovalnic: v Ajdovščini, Idriji, Mostu na Soči, Postojni, Ilirski Bistrici, Logatcu in kasneje na Rakeku in v Kopru. Iz teh poslovalnic so se kasneje razvila samostojna podjetja v Tolminu, Postojni, Ilirski Bistrici in »Slavnik« v Kopru.

Z reorganizacijami PAP preko DAPPS in SAP se je z ločitvijo delavnic, katere so bile temelj za goriško »Avtoobnovo«, podjetje združilo z OKAP v sedanje podjetje »Avtopromet Gorica« s sedežem v Novi Gorici. Volitve novega delavskega sveta 10. maja 1952. leta pomenijo pravzaprav rojstni dan sedanjega podjetja.

Pred delovni kolektiv so bile ob uveljavljanju zakona o delavskem samoupravljanju postavljene pomembne naloge. Marsičesa je manjkalo, marsikaj je bilo pomanjkljivo, potrebe pa so bile vsak dan večje. Naj povemo še enkrat, da je bil vojni park za ekonomsko poslovanje

nemogoč. Imeli so namreč 21 raznih znamk avtomobilov. Vse to pa mladi, ustvarjalni in uporni kolektiv ni zadržalo, da ne bi izboljšal in utrdil podjetja. Že v začetku si je postavil pomembne naloge:

čim hitreje tipizirati vojni park, zgraditi in opremiti sodobno delavnico, zgraditi garaže za avtobuse in tovornjake ter zgraditi upravne prostore.

Vse te naloge so bile zadovoljivo izpolnjene do leta 1958. Podjetje je tako danes eno najboljše urejenih tovrstnih podjetij v Sloveniji.

Poglejmo še nekaj števil, ki kažejo napredek podjetja:

Leto	Avtobusov	Prog	Prepeljanih km	Prepeljanih potnikov
1945	3	3	55.300	65.260
1950	26	20	909.540	901.870
1955	30	29	1.309.750	1.412.510
1960	43	46	2.209.660	3.015.820

Letos ima podjetje že 50 avtobusov, s katerimi vzdržuje 59 avtobusnih prog v enosmerni dnevni dolžini 3612 km. Na vseh teh progah bodo do konca leta prepeljali več kakor 4 milijone potnikov, kar je v primeri z lanskim letom za okoli 35% več. Podjetje vzdržuje mednarodne,

medrepubliške, medkrajevne in lokalne avtobusne proge. Posebno pozornost posveča izletniškemu turizmu za našega delovnega človeka. Redno skrbi za čimboljše zveze ter dvig turizma, kar opravlja skupaj s turistično agencijo »Izletnik«.

Značilnost podjetja je tudi v tem,

da vzdržuje več kot 50% vseh avtobusnih prog v lokalnem prometu za prevoz delavcev v tovarne in dijakov v šolo.

V skoraj enakem razmerju kot avtobusni promet se razvija tudi tovorni promet, saj srečamo avtovlake Avtoprometa Gorica po vsej državi in tudi v Italiji.

Zelo so se razvile delavnice, katerih se vsak dan bolj poslužujejo tudi drugi lastniki avtomobilov. Vrednost in obseg uslug sta se samo letos povečala, predvsem zaradi priznane kvalitete, v primerjavi z lanskim letom za več kot 100%.

S svojimi avtobusnimi prevoznimi uslugami krije Avtopromet Gorica vse potrebe v okraju, razen tega pa prevaža tudi v koprskem okraju, v Postojni in Sežani. Podjetje pa si obeta povečanje in razširitev svoje dejavnosti tudi s povečanjem turistične dejavnosti na Goriškem, ki je v zadnjih letih v nenehnem napredovanju.

Da je Avtopromet Gorica zlasti v zadnjih letih tako uspešno napredoval, je v precejšnji meri posledica prizadevanja za tipizacijo voznega parka. V tem so prav dobro uspeli. Danes so edino podjetje v državi, ki ima popolnoma tipiziran vojni park, in sicer ima vse avtobuse domače znamke FAP. Ta tipizacija občutno pocenjuje režijske stroške in poenostavlja ter skrajšuje remonte.

Ob koncu zapisa o tem našem avtoprevoziškem podjetju moramo vsekakor spregovoriti tudi o skrbi

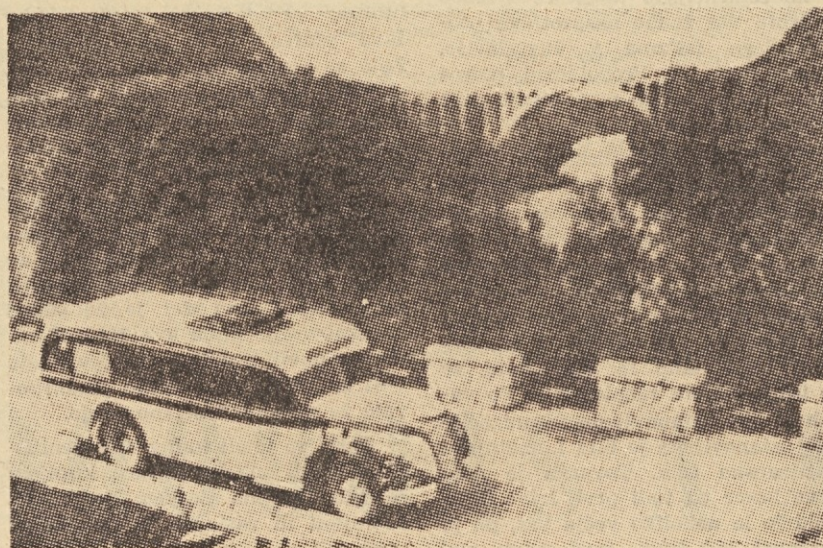
kolektiva za zaposlene. V vseh letih so s prirejanjem raznih tečajev skrbeli za dvig strokovnosti svojega kadra, nenehno so izboljševali delovne pogoje, še posebej pa so se trudili, da bi omilili stanovanjsko stisko. V Novi Gorici so zgradili lep stanovanjski blok, letos pa so kupili še nekaj novih stanovanj. V prihodnje bodo za stanovanja vlagali še več sredstev.

V zadnjem obdobju so organi delavskega samoupravljanja in vsi člani kolektiva živahno sodelovali pri spreminjanju življenja v kolektivu. Organizirali so ekonomske enote, ki že uspešno poslujejo, hkrati z njimi pa so reorganizirali in s posebnimi pravilniki izboljšali delitev čistega dohodka in osebnega dohodka. Vse to novo je kolektiv spodbudilo, da še bolj prizadevno išče pota in možnosti k izboljšanju poslovanja podjetja. Marsikje so se našle še skrite rezerve, ki jim zdaj s pridom izboljšujejo poslovni uspeh.

Kolektiv Avtoprometa Gorica, ki je prehodil tako pestro in včasih trdo pot razvoja svojega podjetja, lahko danes s ponosom in z gotovostjo razpravlja o načrtih, ki mu bodo prinesli še uspešnejšo prihodnost.

Avtobusi pred upravo podjetja

Taki so bili avtobusi našega podjetja

TOVARNA PREBOLD

Ce se pelješ po glavni cesti od Ljubljane proti Celju ter se sredi Savinjske doline ozreš proti jugu, zagledaš vrsto tovarniških poslopij. To je naša tekstilna tovarna Prebold, kateri je postavil temelje Tržičan Ulich. Leta 1842 je namreč zrastle pod graščino mogočnih Augsburgov Ulichova predilnica — najstarejša tekstilna tovarna na Balkanu. Mali kmetje, kočarji in hlapci so jeli stopati v vrste delavske armade. Prebold je bil od tistih dni zvesta priča boja delovnega človeka, doživljal je razkroj fevdalizma in krepitev kapitalističnega gospodarstva in končno uveljavitev socializma.

Do prve svetovne vojne je bila ob rečici Bolski le predilnica, l. 1913 pa je bila dozidana še tkalnica, medtem ko so leta 1934 češki kapitalisti zgradili še oplemenitilnico. Tako sta nastali dve tovarni — tkalnica »Mautner« in oplemenitilnica »Cosmanos«. Leta 1945 sta bili obe podjetji z nacionalizacijo združeni v tovarno s skupnim imenom Tekstilna tovarna Prebold.

V desetletjih razširjena tovarna je zaposlovala vedno več ljudi in proti svoji volji ustvarjala močno delavsko trdnjavo na robu zelene Savinjske doline, od koder so se širile napredne ideje po vsej celjski kotlini. Že leta 1920 je dobila takratna legalna KP 20 glasov. Svoj vrh je doseglo revolucionarno razpoloženje preboldskih tekstilcev z delovanjem Slandrovih, svoj pravi odraz pa pozneje v organizaciji ilegalne partijske celice, ki je bila ustanovljena v Preboldu leta 1932. Na nje pobudo so ustanovili v tovarni URS sindikat, ki je vodil znano stavko tekstilnih delavcev l. 1936. Preboldski tekstilci pa so bili organizirani v tem času tudi v Ljudski fronti, društvu »Vzajemnost« in Društvu kmečkih fahtov in deklet.

Ne samo tovarniški delavci, vsa okolica je bila prežeta z naprednimi idejami.

Takratna oblast je čutila vplivno vlogo Partije med delovnimi ljudmi, zato je poslala v začetku leta 1941 v koncentracijsko taborišče Ivanico v Srbiji vse znane nasprotnike prodirajočega fašizma v Jugoslavijo. Kljub temu so Preboldčani marca 1941. leta ogorčeno protestirali proti sramotnemu paktu.

Vsa zavest preboldskih tekstilcev se je pokazala z vso močjo leta 1941, ko je postal prav ta predel zibelka partizanskega odpora. Preboldski delavci in kmetje so že v prvih dneh okupacije dali odpor okupatorju na pobudo KP. Čeprav je hotel okupator zastrašiti prebivalstvo z množičnimi aretacijami in izselitvami, se je iskra odpora razplamtela. Po vseh so bile ustanovljene organizacije OF, ustanovljena je bila I. savinjska partizanska četa. Tovarna je dala prve borce pa tudi prve žrtve. Prebold je le nekoliko večja vas, pa je žrtvoval 174 ljudi, med njimi nad 70 delavcev iz tovarne.

Po osvoboditvi — po zmagovitem zaključku 170 let trajajočih bojev — je stopila Tekstilna tovarna Prebold v novo razdobje. Ko so se vračali delavci iz NOV, zaporov in internacij, so kaj kmalu obnovili zapuščeno tovarno in jo usposobili za obratovanje. Dan, ki ga praznujejo vsako leto, pa je za kolektiv 3. september. Tega dne leta 1950 je prevzel kolektiv v svoje roke gospodarjenje in od tedaj ves čas dobro gospodarili.

Po 170 letih trdega boja se je kolektiv Tekstilne tovarne Prebold močno uveljavil doma in v tujini. Danes vedo za Prebold v Burmi, v deželah Daljnega in Bližnjega vzhoda, v številnih evropskih državah in drugod. Kolektiv preboldske tekstilne tovarne se lahko ponaša, da je najstarejša tovrstna tovarna na Balkanu. Vendar ta ponos ne skriva številnih skrbi, kajti tovarna je razen novih oddelkov zaslužno najstarejša. Ker je celotno podjetje zelo staro in je strojni park skrajnje iztrošen, so razširili rekonstrukcijo na daljše razdobje, da bi zmogli z lastnimi sredstvi kriti težka bremena, ki jih konstrukcija vedno nalaga.

Prvi osnovni problem za oplemenitilnico so bili vzorci oziroma izdelava vzorcev v lastnem podjetju. Zato so postavili nov sodoben obrat elektrofotopantografure, s katerim se je podjetje osamosvojilo v izdelavi tekstilnih vzorcev, in tako so obogatili pestrost izdelkov.

Velik problem v podjetju je bila vsa leta nazaj tudi nabava preje, predvsem nekaterih števk. Zato se je porodila zamisel o lastni predilnici, katere prvi del je že stekel v obratovanje maja leta 1960. Z nakupom novih predilnih strojev v letu 1961 se bo podjetje delno preskrbovalo že z doma izdelano prejo.

Skrbi so imeli tudi z oplemenitilnico. Stroji oplemenitilnice, kupljeni že leta 1934 na Češkem, so močno dotrajani in zastareli. Z nenehnimi popravili so z njimi obratovali vse do danes, ko so začeli namesto njih

uvajati v proizvodnjo nove sodobne stroje, ki bodo omogočili visoko delovno storilnost kakor tudi boljšo kakovost izdelkov.

Podjetje pa se širi še naprej. Zgradili so novo poslopje, razširili obrate in nabavljali nove in sodobnejše stroje. Laboratorij je dobil nov vzorčni stroj, ki bo razbremenil tiskarske roleže zamudnih preizkušenj novih vzorcev, kar je vseskozi oviralo redno proizvodnjo. Nadalje je bila obnovljena tkalnica z 90 novimi avtomati, kar bo tudi precej vplivalo na delovno storilnost in kakovost izdelkov.

Posebne težave jim je delala tudi para, ki je življenjsko važna za obrat oplemenitilnice, kakor tudi za druge obrate. Zato gradijo novo kotlarno, ki bo nadomestila staro, dotrajano in premajhno. Računajo, da bo začela obratovati nova kotlarna že v kratkem.

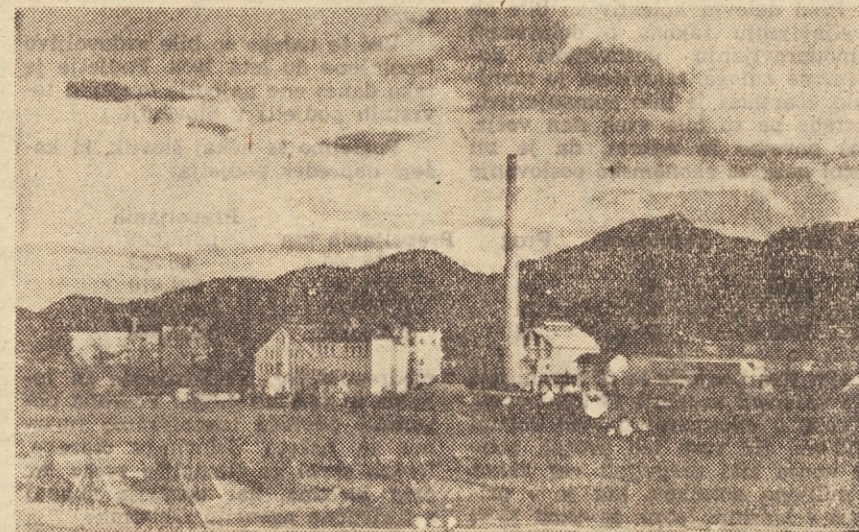
S tovarno vred je napredovala vsa okolica. Prebold je s svojim bazenom in weekend hišicami priljubljen turistični kraj. Da, celo kmetijstvu so pomagali na noge, saj je njihova bivša ekonomija središče naprednega kmetijstva. Vedno več je proletarcev, to pa terja nova stano-

vanja in objekte družbenega standarda.

Vodstvo preboldske tekstilne tovarne zato posveča vso skrb problemom življenjskega standarda zaposlenih delavcev. V podjetju je obrat družbene prehrane, v katerem se hrani več kakor 60 % vseh zaposlenih. Lani je bil odprt otroški vrtec. Podjetje je v zadnjih letih zgradilo 22 družinskih stanovanj, kar pa je seveda še vedno premalo. Ko bodo premagane trenutne težave, ki izvirajo iz rekonstrukcije, pa zagotavljajo, da bo mogoče z večjo proizvodnjo, večjimi dohodki odločneje poseči tudi v ureditev družbeno potrebnih naprav svojega kolektiva.

Tudi delavsko samoupravljanje se je v kolektivu močno zakoreninilo. Kako je treba ceniti ta kolektiv glede tega, dokazuje dejstvo, da so uvedli preboldski tekstilci delavske svete po obratih že v času, ko so drugod šele premišljali, ali je to dobra ali slaba zadeva.

Tak je kolektiv naše najstarejše tekstilne tovarne, ki živi s svojim delom in svojo okolico. Zato postaja zamisel o sodobnem kombinatu vse uresničljivejša, tako da je odprta perspektiva za nadaljevanje tradicije preboldskih tekstilcev.

TANI POHOD

mitar milošević

Stabni načelnik si je zapisal vsako povelje posebej.

Komandant je šel. Tretji bataljon se je vkrcaval na tovornjake. Oklepni voz je stal pred kolono. Komandant je vzel na sedež zraven voznika.

»Na pot!« je z roko pomahal komandantu bataljona, ki je stal pri prvem tovornjaku.

Kolona se je premaknila. V daljavi je pokalo. Spopadli so se izvidniki, ki so jih bataljoni razposlali ob večernem mraku.

Četniki so stali na položajih in šteli luči partizanskih tovornjakov, ki so se bližali. Prepričani so bili, da se bodo temna vozila s svetilnimi očmi v temi ustavila blizu fronte in da bodo partizani takoj prešli v napad, zato niso niti postavljali zased ob cesti. Presenečeno so gledali, potem pa so se zmedli, ker so spoznali, da se kolona premika brez zadrževanja. Dolgo so pričakovali, da se bodo partizani le ustavili in se peš odpravili v napad.

Spredaj je vozil oklepni voz. Tik pred frontno črto je ukazal komandant:

»Mašan, skrbno pazi! Streljaj, brž ko jih opaziš! Peljali se bomo skozi fronto, potem pa se bomo izkrcali v njihovem zaledju.«

V nagli vožnji je oklepni voz zapeljal čez frontno črto, ki so jo bili četniki zapuščali. V neredu so jo ucvrili navkreber. Partizani so s tovornjakov streljali po njih, strojnica v oklepem vozu pa je poslala le nekaj kratkih rafalov.

Pol kilometra za frontno črto se je kolona ustavila. Proletarci so poskakali na cesto, že naslednji trenutek pa so stekli v hrib. Razlegel se je njihov bojni klic:

»Naprej, proletarci! Naprej, tovariši! Jurij!«

Cetniška fronta se je razpršila, kot bi z roko mahnil nad rojem muh.

Z desne je bilo slišati bataljon, ki se je bil že prej odpravil po hribih proti Glavi. V daljavi so se bliskale eksplozije njihovih ročnih bomb. Kmalu potem je počilo tudi na kotski strani. Bataljoni Četrte proletarske so napadali v vseh smereh.

Cetniška vojska, ki je razpadala vso noč, se je razpršila v skupinice.

Tik pred svitom so se izpod Planinice oglasili nemški topovi. Granate so padale na oddaljene hribe, ki so jih partizanski bataljoni že zdavnaj pustili za seboj. Nemci so bili presenečeni, ko so njihove kolone naletele na ogenj iz partizanskih pušk tik pod pobočji Planinice in pred dolino ob Veruši. Po njihovih podatkih bi morali biti partizanski položaji kakih deset kilometrov dalje zadalj.

Cetniki niso imeli niti toliko časa, da bi zavezniške in gospodarje obvestili o razpadu svoje fronte. Zaradi tega so morali Nemci ponovno razporediti eno delo in jih poslati v napad na široki fronti med strmimi gorami.

Medtem je Mašan hitel proti kolobi v upanju, da bo tam našel Roso.

Ni vedel, da je pred njim tekel tam v mimo triletni deček, bosih nog in v spalni srakici. Bil je Bajo. Ko se je zbudil v tuji hiši, je molče pogledoval proti vratom. Gledal je starko, kako je

natikala vrv na roge edini kravi, ki jo je hotela skriti nekje v gozdu, da bi je ne našla ne ta ne ona vojska.

Bajo se je bal, da mu starka ne bo dovolila teči k »Losi«, zato je smuknil mimo ograje, ki ga je povsem skrila njenim očem. Ostro kamenja ga je zabadalo, dalje je šel po odpadlem listju, ki se je nabiralo ob poti.

Pred kolibo se je za trenutek oddahnil, potem pa je odrinil vrata. Zagledal je Roso, ki je ležala blizu praga. Poklical jo je.

Čutil je, da se je zgodilo nekaj, česar on še ni mogel razumeti. Stisnil se je k sestri in zajokal... Ni vedel, da se je njegovih ročic in srčaje prišla sestrina kri.

Tako ga je našel Mašan. Mladi borec je bil mislil, da ni več strahote, ki bi je ne mogel domesti z zdravim razumom. Zdal pa je strmel v mrtvo dekle in v okrvavljene brata ob njenem truplu. Ko je zagledal mrtvega četnika, je zasutlil, kaj se je zgodilo. Ob Rosini roki je ležal na tleh krvav nož.

Morda bi se v Mašanove oči po vsem tistem, kar je bil doživljal prejšnji dan in noč, prikredel čudni lesk blazne duše, ki bi ne dojemala ničesar več in bi se ne zavedala okolice. Pogled na drobčnega fantka in na njegove drgetajoče ročice na sestrinem truplu pa ga je vrnil v življenje.

»Bajo, revček!« ga je počasi, kakor bi se pravkar zbudil, pobožal po laseh in ga vzel v naročje. »Saj boš zmznil...«

Roko je iztegnil po odeji, ki je ležala na tleh ob pogrado, zaval malčka vanjo in ga položil na ležišče. Otroek je tiho, plaho hlipal. Mašan je prijel četnika za podpaduho in ga zavlekel iz kolibe. Potem je dvignil Baja in ga posadil na majavo klop. Dolgo je strmel v Roso, preden jo je vzel v naročje in jo položil na pogrado. Prekrižal ji je roke in stopil pred kolibo po dva bela kamenčka, da sta obtežila Rosine odprte veke.

Ves v solzah je poljubil svoje mrtvo dekle, vzel dečka v naročje in šel. Po nekaj korakih je stekel. Pot ga je peljala mimo praznih hiš. Ljudje so zbežali, da bi se izognili bitki.

Pri mostu, na katerem sta z Jakšem zaplenila oklepni voz, je našel svojega najbližjega bojnega tovariša Jakša, ki je med skupino borcev gledal mrtvega Minzerja.

»Jakša, tovariši!« je zaklical že od daleč.

Jakša mu je prišel nasproti. »Kaj?« so govorile njegove oči, ker mu je vze-

lo glas ob pogledu na Mašana. »Roso so ubili. V kolibi je, mrtva. Prosim te, če ti je le mogoče, vzemi s seboj nekaj tovarišev in jo pokopljite. Tega otroka moram spraviti na varno.«

»Kam ga boš dal?« ga je vprašal Jakša.

»Onstran hriba imam teto. K njej ga bom nesel,« je rekel Mašan. »Povej komandantu, da bom najkasneje zvečer v brigadi.«

Stopal je po poti proti Zabrdju. Spodaj je šumel potok, on pa je ves čas tolažil otroka. Pogovarjal se je z njim in ga božal po laseh.

»Zdal si moj,« ga je stisnil k sebi. »Ne ti ne jaz nimava nikogar. Ali boš

moj?«

»Lad bi sel k Losi,« je med hlipanjem povedal Bajo.

»Rose ni več. Odšla je k mami in očetu... Zdal bom jaz tvoj ata. Dal ti bom puško in kapo s peterokrako. Hočeš?«

Deček ni mogel govoriti, prikimal pa je.

Ko je Mašan lezel navkreber in mu je spodrsnilo, se je deček zbal, da ga bo veliki stric izpustil, zato je iztegnil ročico in se oklenil njegovega vratu. Mašana je spreletel spomin na Roso. Solze so mu polzele po licu.

»Tudi ti jokas,« je rekel deček.

»Jokam, da. Danes morava oba jokati,« mu je odvrnil Mašan.

Mali Bajo je čutil, da mu je ta stric zelo blizu in da ga ima rad, zato se je še z drugo ročico oprijel njegovega vratu ter skril obrazek med njegov vrat in grobi ovratnik vojaške bluze. Krčevito se je oprijel Mašana in mu s solzami močil vrat.

Mašan je razmišljal, ali je mogoče, da bi triletni otrok domel vso tragedijo, ki ju je doletela.

Pot je peljala mimo vaškega pokopališča, samotnega ograjenega prostora ob prelazu nad Zabrdjem. Že od daleč je Mašan slišal jok in žalostinke. »Pogreb,« je pomislil. »Le koga pokopujejo?« Pa se je spomnil in stekel proti pokopališču.

Kakih deset stark in starcev je stalo ob krsti, zbiti iz grobih belih desek. Med pogrebi je bila Joka. V naročju je držal najmanjšega otroka, drugi pa so se stiskali k njej, se držali za roke in se oprijemali njenega krila.

Na nosilih je ležal Mijat, Mašan je pogledal v odprto krsto. Po eni strani je bil pokojnik sivkastobel.

Ko so zagledali Mašana, so zajokali še glasneje. Kakih dvajset ljudi je jokalo, kakor bi jim po srch grebli kremplji divjih zveri. V neposredni žalost je pogrebe zavil pogled na partizana z otrokom v naročju.

»Mašan, glej svojega tovariša!« je dihnila Joka.

Ne da bi izpustil dečka, je Mašan stopil h krsti. Sklonil se je in poljubil Mijata, potem pa je prijel Joko za roko.

»Joka...« Nekaj ji je hotel reči, pa ga je stisnilo v grlu. Težki, tihi moški jok mu je stresal ramena. Bal se je, da bo omahnil.

»Pohitimo, streljanje se bliža,« je rekel stariček. »Mijatove otroke moramo spraviti na varno.«

Izpod Travske gore je bilo slišati drdranje strojnice.

Mašan je povedal, da so Roso ubili. V nemi grozi so ljudje strmeli vanj, preden so bruhili v jok.

»Kam greš s tem sirotkom?« ga je vprašala Joka.

»K teti ga bom nesel,« je povedal.

»Nikar, Mašan, pri spominu na Mijata te prosim! Meni ga daj! Kjer bo teh sedem sirotkov, se bo tudi še za osmega našlo kaj prostora,« je rekla Joka in iztegnila roke proti otroku.

»Poslušaj jo, Mašan,« je stariček stopil k njima. »Ne bomo dovolili, da bi medleli in padali tudi otroci. Moje besedo imaš, Mašan,« si je stariček položil roko na srce, »za vse bomo skrbeli kot za svoje.«

Mašal je molčal, deček pa je gledal otroke, ne da bi se razklenili njegovi prstki za partizanovim vratom.

»Pa naj bo tako, stric,« je rekel Mašan. »Tebi in vam vsem prepustim Mijatove otroke in tega svojega. Zdal je moj, nikogar drugega nima. Tu pred vsemi vam to povem, da boste vedeli, da sem poslej jaz njegov oče. Če se ne vrnem, naj bo njegovo vse, kar imam. Vsi ste priče,« je še dodal.

»Tako bodi,« je stariček prikimal in sklonil glavo.

Spet se je razlegel tanek otroški jok. Starci so dvignili krsto z Mijatovim in jo na volnenih pasovih spustili v globoki očetov grob. Kostni Mijatovega očeta so zavili v belo platneno ruto in jih položili h krsti.

Na krsto so padle kepe zemlje. Drdranje strojnice se je bližalo.

»Čimprej od tod!« je Mašan naročil starcu.

»Na pot, ženske!« se je stari obrnil k pogrebcem.

Joka je iztegnila roke, da bi vzela Baja. Njenega najmlajšega je sosed držala v naročju.

»Z njo boš šel, Bajo,« je rekel Mašan. »Veliko otrok ima. Glej, koliko sestic in bratcev boš dobil!«

Deček pa se je trdno oklepal njegovega vratu. Počasi je Mašan razklenil malčkove prste. Otroek je zajokal.

Visoko nad pokopališčem so zažvižgale krogle.

»Bežimo!« je zaklical stariček.

Ženske so pograbile otroke za roke, mlajše so vzele v naročje in odhitele po strmini proti gozdu, ki se je vlekel daleč, tja do Morache in sivega skalovja nad njo. Starci so se majali za njimi. Kmalu je vse zagrnil gozd.

Mašan je sedel k Mijatovemu grobu. Naravnal je kamnito ploščo, snel lahko strojnico z ramena in jo postavil onstran groba.

Po pobočju na drugi strani je priteklo pet partizanov. Nosili so težko strojnico in zaboje s strelivom. Sredi pokopališča so postavili težko strojnico, tako da je bil eden izmed rogljev njegove podstavka tik pri grobu študenta prava, ki je padel kot komisar bataljona v prvih mesecih vstaje.

»Tudi ti si si izbral ta kraj,« se je nasmehnil mitraljezec, ko je zagledal Mašana.

»Pravkar smo pokopali tovariša,« mu je rekel Mašan.

»Videj sem, da je tu pogreb... Vsak čas se bodo pokazali Nemci tam na tistih vzpetinah in ob raztresenih hišah,« je mitraljezec pokazal z roko.

»Ti meri na daleč, jaz bom v bližini,« je rekel Mašan.

Takrat so nad njimi zatulile topovske granate in se razletele na pobočju Glave. V daljavi kakih pet sto metrov so se pokazali Nemci. Težka strojnica je zadržala Mašana. Mašan je opazil skupino sovražnih vojakov kakih dve sto metrov daleč. Pazljivo jih je vzel na muho. Bojna vihra mu je posušila solze v obeh.

Ob grobu padlega študenta se je nabral kup praznih nabojev. Nemci so se pripravljali na jurš.

»Ščiti nas, dokler ne prenesemo strojnice drugam,« je desetar rekel Mašanu.

»Prav, samo nekaj streliva mi še dajte,« je odgovoril in začel naglo polniti šaržerje. Desetar mu je vrgel nahrbtnik z naboji.

Nemci so se priplazili proti pokopališču. Mašan je streljal kot obseden. Ploha nemških krogel je tolkla ob kamnite nagrobnike. Že so Nemci vrgli prve granate, ki so dosegle pokopališki zid, potem pa so napadli na nož.

Takrat se je z vzpetine nad pokopališčem spet oglasila težka strojnica. Mašan se je pridružil njenemu drdranju z dolgim rafalom, da je izpraznil šaržer.

Nemci so se umaknili. Na prostoru med gozdom in pokopališčem jih je nekaj obležalo.

»Tovariš, umakni se!« se je z vzpetine oglasil desetar.

Mašan mu je pomahal, ponovno napolnil svojo lahko strojnico, vzel ostale streliva in se med grobovi splazil na drugi konec pokopališča. Skočil je v zaklon in zavil proti strojničnemu gnezdu. Tovarišem je sporočil, da odhaja, potem pa jo je ubral proti dolini Tare.

Ves dan je besnela bitka za tri mesta in mnogo vasi. Nemška divizija je osvojila komaj desetino tistega, kar bi bila morala v enem dnevu.

Malo pred večernim mrakom je skupina Nemcev prispela do mrtvega Tipseleskircha.

»Divjaki Morilei!« se je vsajal polkovnik Max Alfred Kaufmann, potem ko je pri mostu zlezal iz svojega luksuznega avtomobila.

Mašan je sedel v oklepem vozu, ko je prav blizu udarila topovska granata. Voz se je zasukal, nato pa ga je spodneslo in je zdrsil v plitev jarek. Jakša si ga je ogledal od vseh strani.

»Okvara,« je ugotovil.

Potem sta z Mašanom zavila proti malemu kamnitemu mostu. Na njem je stal komandant brigade in z daljnogledom opazoval hribe nad levim bregom Tare. Krogel so žvižgale med drevjem.

»Tovariš komandant, oklepni voz se je pokvaril,« mu je sporočil Mašan.

Komandant se je nasmehnil.

»Pokvaril so se naštri nemške divizije,« mu je odgovoril in ga potrepil po plečih.

V PRIHODNI ŠTEVILKI!

»Prosim, izvolite pod plin!«

TADEUSZ BOROWSKI (1922—1951) sodi med tiste mlade poljske pisatelje, ki so začeli pisati v najtežjih časih in razmerah v vojni. Sam je od prvih dni okupacije aktivno delal v odporiški organizaciji v Varšavi, študiral na tajni varšavski univerzi in ilegalno izdal svojo prvo pesniško zbirko. Leta 1943 so ga Nemci zaprli in odpeljali v Auschwitz, proti koncu vojne po od tod še v druga nacistična taborišča, kjer je bil do zloma nacizma. Po vojni se je z vsem svojim temperamentom vključil v delo za obnovo porušene Poljske, vendar nikoli ni mogel pozabiti groze, ki jo je videl v Auschwitzu. Leta 1951 je nenadoma naredil samomor, ki še danes ni popolnoma pojasnjen.

Med njegova najboljša dela sodijo novele iz koncentracijskih taborišč. Izdal jih je v dveh zbirkah: Slovo od Marije in Kameniti svet. Po izidu prve od teh dveh knjig (v njej je tudi novela »Prosim, izvolite pod plin!«, ki jo bomo začeli objavljati prihodnji teden) so mu bralci in kritiki enoglasno priznali velik pisateljski dar, zato je njegova nenadna smrt, še toliko močnejše zadela njegove bralce in poljsko književnost. Pravijo, da je bil Borowski najbolj nadarjen poljski pisatelj.

Leta 1947 je obiskal Jugoslavijo s prvo povojno delegacijo Zveze poljskih pisateljev. Nekaterim, ki smo ga takrat spoznali, je še danes v spominu mlad, temperamenten in prijazen tovariš, ki pa je vendar imel globoko v nemirnih očeh nekaj težkega in tragičnega.

Mračilo, se je. Četrta proletarska brigada se je počasi umikala, nemška divizija se je ustavljala.

Po cesti proti Jabuki sta stopala Mašan in Jakša.

»Mnogo smo izgubili,« se je oglasil Jakša. »Roso smo pokopali pod brestom na robu travnika.«

Takrat ju je na konju dohitel komandant brigade. Razjahal je in ujel korak z njima.

Konice Ostrvice in črne kope komovskih obronkov so segale skoaj do neba. Tara je šumela, kakor da dopolnjuje zgodbo, ki sta jo borca pripovedovala svojemu komandantu.

Tri človeška srca so se krčila in točila solze, ki jih nihče ne vidi.

Mnogo je bilo izgubljenega, še več pa dobljenega. Svoboda se je primaknila za korak bliže, bil je eden tistih trenutkov v življenju, ko sta prostor in čas globlja in ko se silno stopnjuje zavest, da živiš.

Konec

Spored RTV Ljubljana za teden od 13. do 19. novembra 1961

PONEDELJEK

13. novembra
5.00—8.00 Dobro jutro! (pisan glasbeni spored) — 8.05 Koncertna matineja — 8.55 Za mlade radovedne — 9.25 Zvočni katekizis — 10.15 Mladinski tlesni zbor gimnazije iz Celja — 10.35 Od tod in od ond — 11.00 Slovenske narodne pojeta Danica Filipič in Greta Ložar — 11.15 Naš podkast — 11.35 Smita in sonata — 12.05 Josip Slavenski: Pesmi jugoslovanske rusinov — 12.15 Melodijska univerza — 12.25 Melodijska univerza — 12.35 Obvestila za opoldne — 13.15 Obvestila in zabavna glasba — 13.30 Plesni ritmi iz treh stoletij — 14.15 Glasbene razglednice — 14.35 Naši poslušalci čestitajo in pozdravljajo — 15.00 Panjia v pesmi in plesu — 16.00 Literarni sprehod — 16.00 Odlomki iz Massenotovih oper — 17.05 Vsek dan za vas — 18.00 Aktualnosti doma in po svetu — 18.10 Dve poljski pianistki — 18.45 Radijska univerza — 19.00 Obvestila — 19.05 Igra zabavni orkester RTV Zala — 19.30 Radijski dnevnik — 20.00 Z letošnjega festivala v Salzburgu — vmes ob 20.37 Kulturni globus — 22.15 Leoš Janáček: Mladina — suita za pihalne instrumente — 22.35 Naši domači ansambli zabavne glasbe — 23.05 Literarni nokturno — 23.05 Ljubiteljem popevke in novih ritmov — 24.00 Zadržna poročila in zaključek oddaje

TOREK

14. novembra
5.00—8.00 Dobro jutro! (pisan glasbeni spored) — 8.05 Igramo za vas — 8.40 Kvintet »Niko Stritar« ob spremljavi »Svirin fantov« — 8.55 Radijska suita za srednje stopnjo — 9.25 Organe in orglice — 9.40 Minstrelli in drugo od Clauđa Debussyja — 10.15 Izberite melodijo tedna — 11.00 Lucijan. Marija Škerjanc: Concertino za klavir in godala — 11.15 Utrjuje svojo angleščino — 11.30 Od arje do arje — 12.05 Klavir v ritmu — 12.15 Kmetijski nasveti — 12.25 Orkester Max Gregor — 12.40 Plesni ritmi iz Dravškega polja — 13.15 Obvestila in zabavna glasba — 13.30 Za ljubitelje operne glasbe, prvo dejanje Verdijeve Traviate — 14.05 Radijska suita za višjo stopnjo — 14.35 Godala in vokalni ansambli — 15.20 Pevka Lola Novaković — 15.30 V torek na evidenje — 16.00 Glasbene ne upodobitve znamenitih ljudskih junakov — 17.05 Vsek dan za vas — 18.00 Aktualnosti doma in v svetu — 18.10 Obvestila — 18.15 »Kotiček za mlade ljubitelje glasbe« — 16.45 S knjižnega trga — 18.00 Obvestila — 19.05 Veliki zabavni orkesteri tega tedna — 19.30 Radijski dnevnik — 20.00 Poje zbor RTV Beograd — 20.30 Radijska igra — 21.00 Sestanek instrumentov

SREDA

15. novembra
5.00—8.00 Dobro jutro! (pisan glasbeni spored) — 8.05 Zvočna mavrica — 8.35 Dva hrvatska skladatelja: Fran Lhotka in Božidar Kunc — 8.55 Pisani svet pravljice in zgodbe — 9.25 Popevke in plesni ritmi na tekočem traku — 10.15 Med sultani — 11.00 Trio Rudija Barborčiča — 11.15 Človek in dorierja — 11.25 Ali vam ugaša zdravje — 12.05 Vaški kvintet z Rezič in Sonjo — 12.15 Radijska kmečka univerza — 12.25 Zabaven opoldanski spored — 13.15 Obvestila in zabavna glasba — 13.30 Ko je bila stara mama še mlada — 13.30 Slovenska glasba — 14.05 Radijska suita za srednje stopnjo — 14.35 Zbori in baleti iz oper — 15.20 Koncert po željah poslušalcev — 16.00 Šoferjem na poti! — 16.45 Kvintet Jožeta Kampiča — 17.05 Vsek dan za vas — 18.00 Aktualnosti doma in v svetu — 18.10 Koncertna pianistka Emil Gilels — 18.45 Ljudski parlament — 19.00 Obvestila — 19.05 Boris Papandopulo: Simfonietta — 19.30 Radijski dnevnik — 20.00 Naš variete — 21.00 Odlomki iz opere Arabella — Richarda Straussa — 22.15 po svetu jazz — 22.45 Literarni nokturno — 23.05 V kvartetu in kvintetu — 24.00 Zadržna poročila in zaključek oddaje

ČETRTEK

16. novembra
5.00—8.00 Dobro jutro! (pisan glasbeni spored) — 8.05 Iz oper jugoslovanskih skladateljev — 8.55 Radijska suita za višjo stopnjo — 9.25 Ruleta za zabavo — 10.15 Veliki zabavni orkestri — 10.40 Pet minut za novo pesmico — 11.00 Skladatelj Škerjanc o letnih časih — 11.15 Radijski tečaj za začetnike — 11.50 Hitri prsti — 11.45 »Franc« oz v Južni Ameriki — 12.05 Benjamin Britten: Stiri skladbice za ženski zbor in harfo — 12.15 Kmetijski nasveti — 12.25 Melodije za opoldne — 13.15 Obvestila in zabavna glasba — 13.30 Ko je bila stara mama še mlada — 13.30 Slovenska glasba — 14.05 Radijska suita za srednje stopnjo — 14.35 Zbori in baleti iz oper — 15.20 Koncert po željah poslušalcev — 16.00 Šoferjem na poti! — 16.45 Kvintet Jožeta Kampiča — 17.05 Vsek dan za vas — 18.00 Aktualnosti doma in v svetu — 18.10 Koncertna pianistka Emil Gilels — 18.45 Ljudski parlament — 19.00 Obvestila — 19.05 Boris Papandopulo: Simfonietta — 19.30 Radijski dnevnik — 20.00 Naš variete — 21.00 Odlomki iz opere Arabella — Richarda Straussa — 22.15 po svetu jazz — 22.45 Literarni nokturno — 23.05 V kvartetu in kvintetu — 24.00 Zadržna poročila in zaključek oddaje

PETER

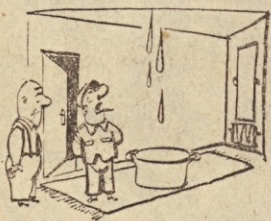
17. novembra
5.00—8.00 Dobro jutro! (pisan glasbeni spored) — 8.05 Glasba ob delu — 8.40 Stanko Čačkes: Bosna, venček narodnih — 8.55 Pionirski tednik — 9.25 Kotiček za mlade ljubitelje glasbe — 10.15 Dekle in njen godec — 10.45 Zbrane melodije v ritmu — 11.00 V. triletniškem taktu — 11.15 Naš podkast — 11.35 Joseph Haydn: Simfonija št. 82 v G-duru »Oxfordska« — 12.05 Ob zvočnih ceter — 12.15 Radijska kmečka univerza — 12.25 Igra Pihalni orkester Ljudske milice — 12.45 Orkester Kurt Edelhagen — 13.15 Obvestila in zabavna glasba — 13.30 Mahjen operni mozaik — 14.05 Radijska suita za nižjo stopnjo — 14.35 V zvoških po Jugoslaviji — 15.20 Medodmor z vašimi pevci — 16.00 Parada pihal — 16.38 Hammond orgle — 16.45 Jezikovni pogovori — 17.05 Vsek dan za vas — 18.00 Aktualnosti doma in v svetu — 18.10 Glasbeni kolorit Daljnega Vzhoda — 18.45 Iz naših kolektivov — 19.00 Obvestila — 19.05 George Enescu: Prva simfonična suita — 19.30 Radijski dnevnik — 20.00 Vesela godala — 20.15 Tedenski zunanji politični pregled — 20.30 Pred mikrofonom je violončelist Ciril Škerjanc — 20.45 Stiri sto let klavirske glasbe — 21.15 Oddaja o morju in pomorskih

SOBOTA

18. novembra
5.00—8.00 Dobro jutro! (pisan glasbeni spored) — 8.05 Poštarski v mladinski glasbeni redakciji — 8.30 S popevkami po svetu — 8.55 Radijska suita za nižjo stopnjo — 9.25 Radi bi vas zabavali — 10.15 S simfonično glasbo po Jugoslaviji — 11.00 Gorenjski folklorni motivi — 11.15 Angleščina za mladino — 11.30 Poje tenorist Mario Lanza — 12.05 Borut Lesjak sklada v narodnem tonu — 12.15 Kmetijski nasveti — 12.25 Zabaven opoldanski spored — 13.15 Obvestila in zabavna glasba — 13.30 Poje Ljubljanski oktet — 13.45 Dunajski valčki — 14.10 Dvofakove melodije — 14.35 Naši poslušalci čestitajo in pozdravljajo — 15.20 Poje Ljubljanski komorni zbor — 15.40 Leoš Janáček: Vlaški plesi — 16.00 Gremo v kino... — 16.45 V triletniškem taktu z orkestrom Stanley Black — 17.05 Vsek dan za vas — 18.00 Aktualnosti doma in v svetu — 18.10 Odlomki iz Sneguročke — 18.45 Naši potniki na tujem — 19.00 Obvestila — 19.05 Pesmi in plesi narodov Jugoslavije — 19.30 Radijski dnevnik — 20.00 Vredni zvoki — 20.20 Radijska komedija — 21.00 Izbrali smo vam za prijeten konec tedna — 22.15 Nočni akordi — 23.05 Plesna glasba — 24.00 Zadržna poročila in zaključek oddaje

V novem stanovanju

— Ne, ne, streha je že v redu, samo vi bi se morali vseliti eno nadstropje nižje!

— Saj to ni nič hudega — zgoraj bo za pošto, spodaj pa za mleko!

— Ne teče? Radiator pa teče! Pa vam tudi ni prav!

— Ne vem, ali bi dal tale dopolnilni izum k patentiranim oknom tudi patentirati?!

HUMORESKA

SIMO KLARIČ:

VERIŽNA REAKCIJA

Nekega lepega dne je zastjal v časniku principalen članek tovariša Kričiča: »Zakaj ni kislih kumaric na tržišču?« Ko so ljudje prečitali članek, so osvojili stališča in dokaze tovariša Kričiča, pa so še isti dan pozabili na Kričiča in na kumarice. Tako ja, v ostalem, usoda mnogih članov in njihovih avtorjev. Naj bo pomirjen tovariš Kričič.

Ali, za vraga! To pot je hotela usoda, da niso padle te kumarice tako kmalu v pozabo. Dva dni po prvem članku se je pojavil v drugem listu članek tovariša Meketača: »Na tržišču ni kislih kumaric. Zakaj?« Ljudje so primerjali članke in zaključili:

a) Kričič in Meketač gledata enako na problem kislih kumaric.

b) Meketač in Kričič imata isti stil.

c) Kričič in Meketač pišeta enako.

Torej, ko so ljudje prečitali še drugi članek, so osvojili stališče in dokaze tovariša Meketača, pa so še isti dan pozabili na Meketača, na Kričiča in na kisle kumarice.

Ali, za vraga! To pot je hotela usoda, da slučaj Kričič-Meketač ni bil tako hitro pozabljen. Res, to ni bila zasluga tistih številnih smrtnikov, ki so jim bili kisli članki namenjeni. Ti številni smrtniki so samo podčrtali omenjeno konstatacijo (pod a, b, c) in — pika. Več niso razmišljali.

Toda, našel se je nekdo, ki je stvar globlje pretuhtal. To je bilo strokovno združenje, ki sta mu pripadala Kričič in Meketač.

Meketača so postavili pred strokovno častno razsodišče.

— Zakaj ti, tovariš Meketač, prepisuješ principielne članke tovariša Kričiča? Kako to zmoroš? Kje je tvoja profesionalna čast?

— Kdo, mislite mene? — je vprašal Meketač.

— Ti, tovariš Meketač. Ti osebno.

— Hočem corpus delicti! — je rekel Meketač.

Predsednik sodišča mu je pokazal dva kisle članka.

Tovariš Meketač je prečital članek tovariša Kričiča in skočil na noge:

— Plagiat, tovariš predsednik častnega razsodišča. Težak plagiat! Meketač je prepisal vse od a do ž.

— Od kod je prepisal? — je vprašal predsednik.

— Iz mojega rokopisa, tovariš predsednik častnega razsodišča. Veste, skupaj sva zbirala podatke. Videl sem, malo, pomalo je kupal v mojo beležnico.

Takoj, ko sem ga pogledal, je umaknil glavo in nekaj brundal. Članek sem poslal pred tremi dnevi. Kako bi torej mogel prepisati od tega težkega in nezavednega plagiatorja Kričiča. Tovariš Bodež lahko priča.

— Res je, kar je rekel — je potrdil tovariš Bodež.

Nato so pripeljali Kričiča pred strokovno častno razsodišče.

— Zakaj ti, tovariš Kričič, prepisuješ principielne članke tovariša Meketača? Kako to zmoroš? Kje je tvoja profesionalna čast?

— Kdo, mislite mene? — je vprašal Kričič.

— Ti, tovariš Kričič. Ti osebno.

— Hočem corpus delicti! — je rekel Kričič.

Predsednik sodišča mu je pokazal dva kisle članka.

Tovariš Kričič je prečital članek tovariša Meketača in skočil na noge.

— Plagiat, tovariš predsednik častnega razsodišča. Težak plagiat. Meketač je prepisal vse od a do ž.

— Iz mojega rokopisa, tovariš predsednik častnega razsodišča. Veste, skupaj sva zbirala

podatke. Videl sem: malo, pomalo je kupal v mojo beležnico. Takoj, ko sem ga pogledal je umaknil glavo in nekaj brundal...

Častno razsodišče je v muki ugibalo, komu naj verjame. Nato se je umaknilo k zasedanju.

Častno razsodišče je zasedalo tri dni in nikakor ni moglo najti prave resnice: Kdo je plagiator? Ko so sodniki že izgubili zadržanje kapljico upanja, se je prijavil k besedi zapisnikar.

— Predlagam, da se predlagajo viri informacij. Tu sta bila skupno Kričič in Meketač. Tu ne bo vse v redu.

Predlog so sprejeli. Častno razsodišče je dobilo v roke vir — referat, ki ga je poslušalo Društvo ekonomistov III. rajona na svečanem zasedanju ob svojem šest in pol mesečnem delovanju. Referat je napisal tovariš Bučnik.

Sodniki časti so primerjali oba članka in referat ter so sklenili:

a) Bučnik, Kričič in Meketač gledajo enako na problem kislih kumaric.

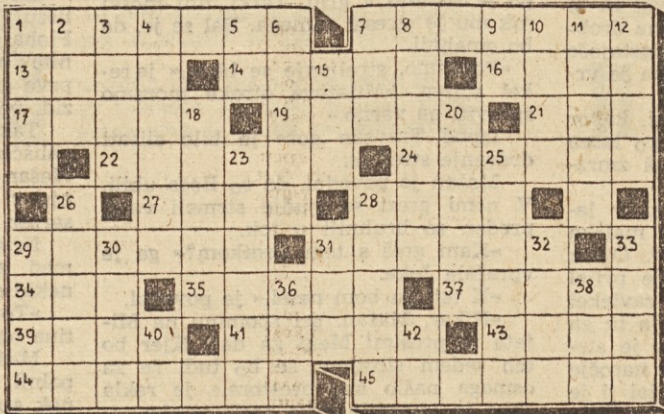
b) Kričič, Meketač in Bučnik imajo za las isti stil.

c) Meketač, Bučnik in Kričič — enako pišejo.

Častno razsodišče je razsodilo: nihče ni plagiator.

Tu se je ustavila verižna reakcija kislega problema. Če bi se še nadalje raziskovalo — bog nas obvarji. Kdo ve, koliko bi bilo še oseb v tej zgodbi? In, kdo ve, kje bi našli izvirnik?

Križanka

VODORAVNO: 1. zelo debel papir, 7. barvitost, 13. poldrag kamen, 14. nagrada za najboljše stvaritve v kinematografiji, 16. vladar, ki je prvi združil južne Slovane v veliko državo, 17. moško ime, 19. draguljarska mera, 21. nosilec dednih lastnosti v celici, 22. vrsta rudarskega razstreliva, 24. kurje uši, 27. reka v Srbiji, 28. vrsta igre z igralnimi kamenčki, 29. neraven del ceste, 31. avstralska pasma ovac z odlično volno, 34. del stavbe, 35. predhrmka železna doba, 37. hrvatska ljudska skupščina, 39. pravost, 41. ara, 43. fizikalna enota za moč, 44. elektrotehniška enota, 45. spietkarim.

NAVPIČNO: 1. železniška postaja blizu Ljubljane, 2. odmev, 3. vodni hlap, 4. vrsta blaga, 5. časovni vzemik, 7. zbiralni zamek, 8. poljedelec, 9. del kolesa, 10. vrsta juhe, 11. posedovati, 12. glasovi, 15. poga-

njek, 18. izumitelj dinamita, 20. grška boginja pravice, 23. naklep, 25. ameriška država, 26. ukriviti, 28. plačilno sredstvo, 29. ne širok, 30. malik, 31. sladko hranljivo, 32. gora na Koroskem, 33. obtesan hloď, 36. kradljivec, 38. osebni zamek, 40. oblika pomožnega glagola, 42. soglasnik in samoglasnik.

RESITEV

PREJŠNJE KRIŽANKE

Vodoravno: 1. kantata, 7. siderit, 13. Avar, 14. Islam, 16. salo, 17. Nepal, 19. kadet, 21. Nint, 22. aparat, 24. namera, k, 27. Epir, 28. sire, i, 29. trizob, 31. čekani, 1, 34. lev, 35. ritem, 37. sidro, 39. aker, 41. čopič, 43. Cook, 44. karotin, 45. črpalka.

boris kidrič

TOVARNA
ŽELEZNIŠKIH
VOZIL
MARIBOR

OBNAVLJA IN POPRAVLJA RAZNOVRSTNE:

Parne lokomotive — Železniška motorna vlečna vozila — Železniške motorne vlake.

NOVO IZDELUJE, OBNAVLJA IN POPRAVLJA RAZNOVRSTNE:

Parne kotle — Tekočinske in plinske posode — Potniške vagone — Salonske vagone — Jedilniške vagone — Vagone spalnice — Specialne vagone — Vagone hladilnike brez in s kompresorjem, cisterne in druge specialne tovorne vagone.

VARJENJE:

Izvajamo navadna in specialna varilska dela po obločnem, plamenskem, uporskem, avtomatskem in obločno livarskem načinu.

RENTGENSKI IN MEHANSKI LABORATORIJ:

Preiskuje kakovost kotlovskih in drugih zvarov — Izstavlja ateste o pregledih.

TOPLOKOPELNO POCINKOVANJE:

Prevzemamo raznovrstne železne predmete v strokovno pocinkovanje.

VRŠIMO KVALITETNO OBDELAVO KOVINSKIH DELOV:

Kovanje, struženje, skobljanje, freziranje in rezanje.

OBRTNO PODJETJE

AVTOSERVIS

MARIBOR, VITA KRAIGHERJA 17

izvršuje:

- vsa generalna in srednja popravila vseh motornih vozil
- specialne servise za Opel, Škoda in Moskvic
- delo kvalitetno in solidno

TOVARNA KOVINSKIH IN
ELEKTROMEHANSKIH IZDELKOV
NIKO
ŽELEZNIKI-SLOVENIJA

IZDELUJE: mikserje — gospodinske mešalce, sesalce za prah, ločilce za parket, namizne ventilatorje, električne kavne mlinčke itd.

SERVISI: -NIKO- Železniki, Ljubljana, Elektromehanski servis, Rimska 11, Maribor, Vetrinjska 11

36. V tem hudem, navskrižnem ognju se je splazil nazaj. Nekaj časa je hodil sklonjen, potem pa je začel teči. Vse bolj vzravan in objesten je bil. Bil je prepričan, da je zdaj vsa sovražnikova pozornost obrnjena na cesto in da bi ves bataljon lahko neopaženo zdrknil za trgom preko ceste. »Halt! Sprva niti verjel ni. Šele ko mu je krogla zažvižgala nad glavo, je skočil na travnik.

37. Postal je spet objesten. Ti, ušvi soldat, me boš ponoči s puško. Krogle so žvižgale, on pa je tekel zravn, prepričan, da ga nobena ne more zadeti. Nenađoma pa je postal: Kje se bomo vrnili? Zdaj bodo bolj pazili tudi na tej strani. Mimo je šel kurir... Vsa dobra volja ga je minila. Ko je prišel v gozd in sta ga Tomo in Milan doklicala, jima je potrdil izročil puško in municijo.

38. »Prekleti smrkavci, ki se gredo vojake,« je brenil Tomo. »Predpostavljani mi čestita, on se pa še ne zmeni. Če ne bi bilo nas, starih, izkušenih vojakov, to mladež bi že davno pobralo.« Našli so brigado, oddali poročilo in ko je Tomo dobil pismo, so takoj odšli. Tomo je hotel nazaj po stari poti, a ga je Binč zadržal: »Tam je zaseda. Za mano so streljali.« »Kje naj se pa potem prebijemo?

39. »Karlu Mayu je bilo lahko. On se je povsod izmuznil,« je rekel Milan. Tomo je hotel zavpiti, a ga je pasji lajež tako prestrašil, da mu je beseda zamrla v grlu. »S policijskimi psi nas bodo pričakovali,« je rekel Milan. »Če kdaj, potem smo danes zapečateni.« Binč mu je iztrgal puško. »Če bosta zaslislala bombo, potem sem padel v zasedo.« Izginil je med drevjem. Pasji lajež je bil vse hujsi.

40. Ne, to pa že ne bo policijski pes, je tuhtal Binč. Laja kot bi bil privezan in predolgo. Zdaj je točno vedel, kaj je strah. Pes te zgrabi za vrat. Ne, kuža, ne boš Binč. Lajanje je prenehalo. Napravil je nekaj korakov in prislunil. Počasi je tako napredoval. Ko je bil že skoraj na robu gozda, je zaslislal govorjenje. Zaseda! Plazil se je. Že je videl glave dveh vojakov.

41. Izpulil je jeziček pri bombi in zagnal. Padel je po tleh. Močno je zagrmelo. Binč pa je skočil proti zasedi: »Roke v vis!« je kričal. Nihče jih ni dvignil. Dva vojaka sta bila mrtva, druga dva ranjena. Bral je začudenje v njihovih očeh, ko sta videla enega samega partizana in še ta je bil s klobukom na glavi. »Tomo! Tomo!« je vpil. »Pot je prosta, Tomo!« Potem je vzel v roke šarča.

42. Jezilo ga je, ker ni znal z njim ustreliti. Spustil bi rafal po dolini. Zataknil si je dve bombi za pas, dve pa je zagnal v dolino. »Tomo! Tomo!« Šele zdaj sta se prikazala tovariša. Niti besede nista mogla spregovoriti. Vzela sta puški. Binč pa si je oprtal še zaboj z municijo. Stekli so po dolini. Bili so že skoraj v gozdu, ko je zaregljala strojica. Binč je skočil za mejo in sprožil.